

Редакційна колегія:

ВІДНЯНСЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, завідувач відділу всесвітньої історії та міжнародних відносин Інституту історії НАН України;
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,
доктор економічних наук, професор;
ГУБЕРСЬКИЙ Л.В.,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
ГУМЕНЮК Б.І.,
доктор історичних наук, професор, Надзвичайний і Повноважний Посол;
ДЕНИСЕНКО А.В.,
кандидат історичних наук, головний редактор наукового щорічника "Україна дипломатична";
ЖАЛОБА І.В.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
КОПИЛЕНКО О.Л.,
доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових наук України, член-кореспондент НАН України, директор Інституту законодавства Верховної Ради України;
КОПШЕЛЬ О.А.,
доктор історичних наук, професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
КУДРЯЧЕНКО А.І.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України, директор Інституту європейських досліджень НАН України;
КУЛЬЧИЦЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, зав. відділом Інституту історії України НАН України;
ЛЕЩЕНКО Л.О.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
МАНЖОЛА В.А.,
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
МИКИТЕНКО Є.О.,
Спеціальний Представник України з питань Близького Сходу та Африки;
ПАЗЕНОК В.С.,
доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Української академії політичних наук;
ТАУКАЧ О.Г.,
головний редактор журналу;
ЦІВАТИЙ В.Г.,
кандидат історичних наук, доцент, перший проректор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ЧЕКАЛЕНКО Л.Д.,
доктор політичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ШЕРГІН С.О.,
доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри регіональних систем та європейської інтеграції Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ШКЛЯР Л.Є.,
доктор політичних наук, професор, заступник голови ВАК.

Рекомендовано до друку Вченою радою Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України протокол № 06 від 30.05.2012 р.

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Ольга Таукач, Юлія Валєєва, Володимир Семенов, Леся Савчин, Галина Яворська, Валерій Гришаков.

Позиція авторів не завжди збігається з позицією редакції. Усі права захищені. Передрук матеріалів без посилання на "Зовнішні справи" не дозволяється. Редакція не несе відповідальності за зміст рекламних оголошень.

"Зовнішні справи", науковий журнал
2012, № 8. Виходить щомісяця.

Засновники – Міністерство закордонних справ України, Дипломатична академія України при Міністерстві закордонних справ України, Державне підприємство "Журнал Міністерства закордонних справ України "Політика і час".

Адреса редакції: 01018, м. Київ, Михайлівська площа, 1.
Телефон/факс: 38 044 279 39 18
Електронна пошта: o.taukach@mfa.gov.ua, www.uaforeignaffairs.com
Видавець: ДП "Політика і час"
Реєстраційне свідоцтво КВ № 14838-3809 ПР від 29 грудня 2008 р.
Друк: ТОВ "Вістка".
Тираж 1000 примірників.
Відпускна ціна редакції – 15 гривень.
Передплатний індекс: 74402.
"Зовнішні справи", 2010.
На наших обкладинках:

2 стор. – Репродукція картини Галини Москвітної.

21 рік для людини – вік повноліття, себто повної відповідальності за власні вчинки та життя. Цивільна дієздатність передбачає можливість піклуватися про інших, усиновлювати й опікати. А також не лише обирати, а й бути обраним. Для нашої країни прийшов час стати обраною. А значить – справді незалежною.

Ентоні де Мелло у своїй «Одній хвилині пустощів» написав таке:

«Майстер стверджував, що усвідомленість важливіша за пошану.

– Хіба ми не мусимо залежати від Бога? – запитав хтось.

– Людина, яка любить, бажає добра тому, кого любить, що передбачає звільнення одного від іншого.

Потім Майстер навів уявний діалог між Богом і віруючим.

Віруючий: Не залишай мене, Господи.

Бог: Я йду, аби прийшов Святий Дух.

Віруючий: А що таке Святий Дух?

Бог: Безстрашність і свобода, до яких веде незалежність».

Читаймося!

Наш передплатний індекс 74402

Передплатити "Зовнішні справи" ви можете у наших партнерів:

- ДП „Преса” Тел./факс: +38 (044) 289-07-74;
- ТОВ „НВП „Ідея”, вул. Артема, 84, м. Донецьк. Тел. +38 (062) 304-20-22;
- ООО Фірма „Періодика” Тел. + 38(044) 550-94-51, +38 (044) 550-41-33, через термінали самообслуговування мережі "24 nonstop" та в мережі Інтернет на сайті www.epodpiska.com;
- АТЗТ „Саміт” (Київ, 044), 521-40-50 (багатокан.), 521-23-75;
ТОВ „Саміт-Кременчук” (Кременчук, 0536(6)), 5-69-27, 777-971, 779-755;
філія ТОВ „Саміт-Кременчук” (Полтава, 0532), 63-68-40;
ДП „Саміт-Дніпропетровськ” (Дніпропетровськ, 056), 370-44-23, 370-45-12;
АТЗТ „Саміт-Харків” (Харків, 0577), 142-260, 142-261;
ДП „Саміт-Крим”, (Сімферополь, 0652), 516-355, 516-356;
філія ДП „Саміт-Крим” (Ялта, 0654), 32-41-35,

або придбати в роздріб у редакції журналу „Зовнішні справи” за адресою: 01025, м. Київ-25, вул. Велика Житомирська, 2. Тел./факс: +38 (044) 279-39-18.
Відпускна ціна видання – 15 гривень.

6

14

20

26

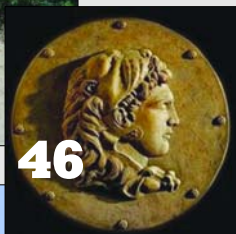
28

30

46

34

38

54

49

5 Будьмо свідомими нашого історичного вибору! Вітання Міністра закордонних справ К.І. Гриценка з нагоди Дня Незалежності України

ПОЛІТИКА

6 Надзвичайний і Повноважний Посол Мексики в Україні пані Беренісе Рендон Талавера: наші пріоритети спрямовані на співробітництво заради розвитку

10 Що день прийдешній нам готує? (тенденції євразійського простору)

БЕЗПЕКА

14 Міжнародна безпека в сучасному світі: стан, проблеми, перспективи

ГЕОПОЛІТИКА

20 Сирійське протистояння в контексті регіональних трансформацій

ДІАСПОРА

26 Генеральний Консул України в Барселоні Олександр Хрипунов: «Українська громада в усьому світі відзначає День Незалежності України як головне свято року»

28 Життя української громади в Іспанії

30 Від хліба насущного – по хліб духовний

ДОСЛІДЖЕННЯ

34 Севастополь у зовнішньо-політичних інтересах України та РФ

ІНТЕГРАЦІЯ

38 Інтеграція та модернізація – шлях до процвітання України

О СПОРТЕ, ТИ – МИР!

41 Виступ української збірної на Олімпіаді в Лондоні визнано успішним

ІСТОРИЧНІ ПОСТАТІ

46 Індійські поразки Непереможеного

49 Франклін Рузвельт – неординарний, гнучкий політик

52 Антон Макаренко – постать, яка презентує Україну

ЕКОЛОГІЯ

54 За роки незалежності Україна здійснила помітний крок у бік правового екологічного поля. Справа – за виконанням прийнятих рішень

АРХІВАРІУС

58 Архівні документи доби Директорії

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

61 «Зовнішня політика України – 2011: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети»

КУЛЬТУРА

62 Дипломатія Мистецтва

Будьмо свідомими нашого історичного вибору!

Вітання Міністра закордонних справ К.І. Гриценка працівникам дипломатичної служби України з нагоди Дня Незалежності України

Шановні колеги!

Сердечно вітаю вас з Днем Незалежності України!

В історії кожного народу є події, які волею людських прагнень стають до-

леносними і вікопомними. Для українців цим днем є 24 серпня 1991 року.

Сьогодні ми відзначаємо 21-у річницю Української Незалежності. Це двадцять один рік державотворчих зусиль, докладених українством в ім'я здійснення заповіту предків – борців за волю і соборність. Це свято, що закликає наш народ до ще більшого єднання, спонукає до наполегливих дій у розбудові суспільства, що живе у злагоді, благополуччі й добробуті.

Нехай велич цього Дня додає всім нам енергії, насади та впевненості під час вирішення зовнішньополітичних завдань Української Держави.

Нехай завжди вирує джерело віри в потенціал

нашого народу, його подальше національне відродження, економічне зростання і духовний розквіт.

Будьмо свідомими нашого історичного вибору, який необхідно захищати

повсякчасною плідною працею. Упевнений, що спільними зусиллями, єдиним інтелектуальним порухом ми реалізуємо всі намічені плани.

Зі святом вас!

Костянтин ГРИЩЕНКО

Вітання Міністра закордонних справ К.І. Гриценка закордонному українству з нагоди Дня Незалежності України

Дорогі друзі!

Сердечно вітаю вас з нагоди 21-ої річниці Незалежності Української Держави!

Незалежність стала найвеличнішим досягненням довгого і складного шляху, яким пройшов україн-

ський народ до самоутвердження, здобуття свободи й соборності, відкрила шлях до розвитку України на засадах, що сприяють її поступальному інтегруванню в європейське коло націй.

Нехай ваші серця наповнюються гордістю за влас-

ну причетність до утвердження самостійної Української Держави, прагненням до єдності та порозуміння.

Ціную ваше щире вболівання, повсякчасну і дієву підтримку. Це важливий внесок у те, щоб Україна й надалі всебічно міцнішала

як демократична і заможна держава.

Зичу вам доброго здоров'я, процвітання та щедрої долі. Бажаю, щоб у ваших оселях панували щастя і достаток.

Зі святом вас!

Костянтин ГРИЩЕНКО

Надзвичайний і Повноважний Посол Мексики в Україні пані Беренісе Рендон Талавера:

«Наші пріоритети спрямовані на співробітництво заради розвитку»

Мексика й Україна встановили дипломатичні відносини 14 січня 1992 року. Мексика стала другою країною в Латинській Америці, що визнала важливість молодій державі в її регіональному контексті.

Протягом двох десятиріч відносини розвивалися поступово. Спочатку це був візит Президента України Леоніда Кучми до Мексики в 1997 р. і створення правової основи наших зв'язків. Пізніше – відкриття Посольства Мексики в Києві на чолі з Тимчасовим Повіреном у справах ad hoc під час візиту до України Президента Мексики Вісенте Фокса Кесади у червні 2005 р., а також у подальшому – підвищен-

ня рівня представництва після призначення мене першим Надзвичайним і Повноважним Послом Мексики у вересні 2009 року.

Після цих подій Посольство Мексики сприяло збільшенню мексиканської культурної присутності в Україні, підвищенню політичного діалогу завдяки зближенню з українською владою різних рівнів і шляхом укладання Механізму політичних консультацій (2010 рік), відвідування різних регіонів країни з метою розвитку торгівлі між двома країнами, а також активізації співробітництва в рамках проектів із розвитку.

З нагоди 20-ї річниці встановлення дипломатичних відносин Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко вперше здійснив у січні 2012 р. візит до Мексики, у ході якого мав важливі зустрічі з Держсекретарем закордонних справ Мексики пані Патрісією Еспіносою Кантельяно, а також з іншими посадовими особами, під час спілкування з якими було підкреслено важливість просування вперед двосторонніх відносин у різних галузях.

Як зазначалося, основним завданням посольства є зміцнення присутності Мексики в Україні в різних сферах двосторонніх

відносин. Наші пріоритети спрямовані на:

- активізацію політичного діалогу з урядовими органами та державою, розширюючи діалог із різними регіонами країни, організаціями громадянського суспільства та, загалом, українським суспільством;

- культурне зближення обох країн, для чого здійснюються презентації багатогранної культурної спадщини Мексики: музики, живопису, індіанського мистецтва, фотографії та, звичайно ж, кулінарного мистецтва, а також участь в академічних і університетських форумах з метою ознайомлення українського народу з інформацією про мексиканське сьогодення;

- торгівлю й інвестиції; наші країни забезпечують високий потенціал у цій галузі розмірами своїх економік і численністю населення, а також галузями, що розвиваються; ми прагнемо збільшити можливості для бізнесу й обсяг нашої двосторонньої торгівлі шляхом налагодження відносин з українською промисловістю та бізнесом;

- співробітництво заради розвитку; було визначено установи, з якими є можливість створити механізми для нау-

ково-технічного та культурно-освітнього співробітництва в аерокосмічній сфері, зварюванні, ядерній безпеці; надавалося сприяння зближенню між нашими університетами заради майбутнього академічного та студентського обміну, використання стипендій, що надає Мексика; крім того, ведуться переговори стосовно декількох інструментів з метою зміцнення наших схем співробітництва.

Україна є для Мексики країною з важливим географічним розташуванням, а також великим ринком для товарообміну; крім того, є важливим розроблення напрямів співпраці в її технологічних галузях. Незважаючи на географічну відстань, що нас розділяє, перспективи подальшого просування цим шляхом обнадійливі. Необхідно також пробудити більший інтерес у різних галузях (економічній, діловій, науковій) з метою подальшого зміц-

нення нашого діалогу й обмінів.

Мексика й Україна, занурені у наростаючий розвиток світової глобалізації, намагаються зміцнити політичну, економічну та соціальну присутність у своїх регіонах, з одного боку, і на міжнародній арені в цілому, з іншого. Мексика нині головує у Вели-

кій двадцятці, яка під її керівництвом обговорює ключові питання для країн, що розвиваються, а саме: фінансові включення, продовольча безпека, зростання зеленого руху з метою охорони навколишнього середовища (зміна клімату), міжнародне співробітництво у вирішенні глобальних викликів, зо-

крема, фінансової кризи, боротьби з протекціонізмом і розширення доступу до ринків.

Регіон Латинської Америки, наприклад, Мексика, є ключовим гравцем на міжнародній арені; Бразилія та Чилі також відіграють важливу роль у світових процесах сьогодення. Завдяки заходам, вжитим

з метою боротьби з попередніми кризами, кілька країн Латинської Америки стали прикладом для наслідування в справі боротьби з кризою в інших регіонах. Водночас, було задіяно різні механізми регіональної співпраці, що сприяють узгодженим діям у питаннях світового порядку денного.

Хронологія українсько-мексиканських відносин

(за матеріалами сайту Посольства України в Мексиці)

Уряд Мексики визнав незалежність України 25 грудня 1991 року. Дипломатичні відносини між двома державами було встановлено шляхом обміну посланнями між Президентом України Л.М. Кравчуком (від 12.02.1992) та Президентом Мексики Карлосом Салінасом де Гортарі (від 14.01.1992).

У березні 1999 р. започатковано діяльність Посольства України в Мексиці, офіційне відкриття якого відбулося в листопаді 2000 року. Руслан Спірін 14 березня 2012 р. вручив копії Вірчих грамот Надзвичайного і Повноважного Посла України в Мексиканських Сполучених Штатах Генеральному директорові Головного управління протоколу МЗС Мексики, Послу Хорхе Кастро-Вальє Кюне.

Посольство Мексики в Україні функціонує з червня 2005 року. Посол Мексики в Україні пані Беренісе Рендон Талавера вручила Вірчі грамоти Президентові України В.А. Ющенку 17 вересня 2009 року.

Почесне консульство України в мексиканському місті Тіхуана (штат Нижня Каліфорнія) було відкрито 1 червня 2010 р., керівником якого призначено громадянина Мексики

Педро Раміреса Кампусано.

На сьогодні існують реальні можливості для розширення українсько-мексиканської взаємодії на рівні парламентів двох країн. Налаштованість мексиканської сторони на розвиток цієї форми співпраці продемонструвало офіційне заснування в Палаті депутатів Національного Конгресу Мексики в лютому 2005 р. та поновлення в березні 2008 р. депутатської групи дружби «Мексика – Україна», яку очолила депутат від партії «Альтернатива» Аїда Маріна Арвісу Рівас. За підтримки цієї парламентської групи Голодомор 1932-1933 рр. в Україні визнано геноцидом проти українського народу – відповідну постанову ухвалено Палатою депутатів 19 лютого 2008 року. У свою чергу, Сенат Національного Конгресу Мексики 11 листопада 2008 р. ухвалив резолюцію з нагоди 75-х роковин Голодомору, у якій висловив солідарність із народом України та закликав до недопущення подібних трагічних явищ у майбутньому.

У Верховній Раді України 9 жовтня 2009 р. було створено депутатську групу з міжпарламентських зв'язків із Мексикою, ке-

рівником якої є заступник голови Комітету Верховної Ради України у закордонних справах, член депутатської фракції «Партії регіонів» Леонід Кожара.

У Палаті депутатів Конгресу Мексики 6 квітня 2010 р. було створено депутатську групу дружби «Мексика – Україна» (на період до 2012 р.), керівником якої обрано члена депутатської фракції Екологічної партії зелених Мексики Альберто Емільяно Сінту Мартінеса.

Важливою складовою політичного діалогу є розбудова двостороннього міжрегіонального співробітництва.

Візит в Україну мексиканської делегації на чолі з в.о. голови муніципалітету м. Тонала (штат Халіско) Л.Р. Еспарсою Сесате відбувся 10 серпня 2010 р., під час якого було підписано Угоду про встановлення дружніх і побратимських відносин із м. Бровари. Визначено перспективні напрями для взаємодії між Ялтинською міською радою та муніципалітетом м. Акапулько (штат Герреро). Найближчим часом планується укладання угоди про встановлення побратимських зв'язків із м. Ялта та затвердження спільної програми дій, зок-

рема у сфері туризму, охорони навколишнього природного середовища, культури й освіти.

Україна та Мексика активно взаємодіють у рамках міжнародних організацій, керуючись загальнолюдськими цінностями, а їх позиції щодо вирішення важливих питань міжнародного життя збігаються або є близькими.

У цьому контексті слід відзначити підтримку Мексикою кандидатури України до Ради ООН із прав людини на період 2008-2011 рр. на виборах, що відбулись у травні 2008 р. під час 62-ї сесії ГА ООН. У свою чергу, керівництвом Мексики було високо оцінено підтримку Україною кандидатури Мексики до складу непостійних членів РБ ООН на період 2009-2010 років.

Упродовж другої половини 2009 р. Мексика підтримала приєднання України до Схем сортової сертифікації насіння зернових культур Організації економічного співробітництва і розвитку; кандидатуру професора В.І. Гриценка до Міжурядової ради програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх»; а також кандидатуру України як місця проведення у 2013 р. 43-го Конгресу

Апімондії. Україна надала підтримку кандидатурі Мексики до складу Ради продовольчої і сільськогосподарської організації (ФАО) на період 2011-2013 рр. під час виборів у

ході роботи 36-ї сесії Конференції ФАО 18-23 листопада 2009 року.

Крім цього, Мексика підтримала кандидатуру України до складу Економічної та Соціальної Ради

ООН на період 2010-2012 років. Зі свого боку, Україна надала підтримку кандидатурі Мексики до складу Ради ООН із прав людини на період 2009-2012 рр., а також кандидатурі Мек-

сики як країни проведення 16-ї Конференції сторін Рамкової конвенції ООН про зміни клімату (СОР-16) та 6-ї Зустрічі сторін Кіотського протоколу, що відбулися у 2010 році.

Стан і перспективи культурно-гуманітарного співробітництва з Мексикою

(за матеріалами сайту Посольства України в Мексиці)

Пріоритетом роботи Посольства України в Мексиці упродовж 2011 р. було подальше розширення культурно-гуманітарної співпраці.

Співробітники посольства постійно приділяли увагу зміцненню позитивного іміджу України в Мексиці, зокрема шляхом проведення конференцій і відкритих уроків про нашу країну у вищих і середніх навчальних закладах м. Мехіко. У звітному періоді було проведено чотири заходи, під час яких мексиканських студентів, школярів і викладацький склад було ознайомлено з історією, культурою, географією, релігією, туристичним потенціалом, а також системою вищої освіти України. Усі конференції супроводжувалися демонстрацією фотовиставки «Україна в моєму серці» та відеоматеріалами. Слід зазначити, що завдяки фінансовій підтримці МЗС, наданій у рамках забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, посольством у другому півріччі 2011 р. виготовлено вказану фотовиставку, що складається з 25 високоякісних світлин про нашу країну.

Постійна увага з боку дипустанови приділялася розвитку зв'язків у культурно-гуманітарній сфері на регіональному рівні. У

рамках відзначення 20-ї річниці Всеукраїнського референдуму керівник дипустанови на запрошення мера Вікторії Агірре 1-3 грудня 2011 р. відвідав м. Сан-Луїс-Потосі, де було урочисто відкрито фотовиставку «Україна у моєму серці», що мала великий інтерес серед громадськості міста. У ході візиту О.В. Бранашко також провів зустріч із місцевими підприємцями з метою їхнього ознайомлення з економічним і промисловим потенціалом нашої держави, можливостями торговельної та інвестиційної сфер, перспективами співробітництва з мексиканськими партнерами.

У рамках заходу відбулися зустрічі Посла України О. Бранашка з мерами міст Орисаба та Кордоба У. Малуюлою та Ф. Боніллою, під час яких була висловлена вдячність за всебічне сприяння організаціям фестивалю.

Важливою складовою роботи дипустанови в культурно-гуманітарній сфері є підтримка на постійній основі контактів із вищими навчальними закладами Мексики. Посольством докладено зусиль щодо налагодження співробітництва між Національною академією наук України та Національним політехнічним інститутом Мексики. У грудні ц.р. від-

булася зустріч представника Посольства з Генеральним директором Головного управління науково-технічного співробітництва МЗС Мексики Х. Тріппом, під час якої мексиканську сторону було поінформовано про кроки, здійснені дипустановою з метою встановлення прямих зв'язків між НАН України та НПП Мексики з метою налагодження співпраці у сфері космічних досліджень. Окремо було надано інформацію про планований візит делегації НПП в Україну в березні-квітні ц.р. та можливе підписання Угоди про налагодження співпраці між НАН України та НПП Мексики.

Завдяки чинній Угоді про надання стипендій між Харківським національним аерокосмічним університетом (ХНАУ) і Комісією з питань науки та технологій Мексики (CONACYT) у 2011 р. в Україні продовжили стажування викладачі та студенти Політехнічного інституту Мексики.

Посольство на постійній основі надавало допомогу українській громаді Мексики «Дніпро» в питанні задоволення інформаційних потреб його представників. З нагоди відзначення визначних політичних та історичних дат нашої держави проводилися урочисті зібрання та тематич-

ні вечори за участю співробітників дипустанови та представників української громади, під час яких дипломати посольства виступали з доповідями, а також передавали присутнім тематичні інформаційні матеріали.

Слід зазначити, що на сьогодні понад 50 українських професорів і вчених, більша половина яких має світове визнання, викладають у Національному автономному університеті Мексики, Політехнічному інституті Мексики, інших ВНЗ, науково-дослідницьких інститутах і навчальних закладах країни.

З метою налагодження співпраці у сфері мирного використання космічного простору протягом року посольством проведено зустрічі з представниками Мексиканського космічного агентства, під час яких обговорено питання налагодження співробітництва між космічними агентствами України та Мексики. Президент Мексики Ф. Кальдерон 23 вересня ц.р. призначив на посаду Генерального директора Мексиканського космічного агентства (МКА) на період 2011-2015 рр. мексиканського космонавта Франсіско Хав'єра Мендіету Хіменеса. Наразі посольством опрацьовується питання проведення зустрічі керівника

дипустанови з Генеральним директором з метою обговорення питань налагодження співпраці та здійснення візиту делегації МКА в Україну.

Посольство постійно приділяє увагу питанням розвитку міжрегіонально-

го співробітництва з метою налагодження прямих контактів між регіонами і містами України та Мексики. Під час проведення бізнес-форуму та тему «Торговельні та інвестиційні можливості України», у рамках 9-ї сесії Консультативної

економічної ради муніципалітету Куаутітлан Іскаллі штату Мехіко, Голова муніципалітету П.А. Дель Мораль Вела висловила зацікавленість у встановленні побратимських зв'язків між муніципалітетом Куаутітлан Іскаллі та від-

повідним районом Київської області України.

Згідно з проведеним аналізом мексиканські ЗМІ позитивно оцінюють розвиток відносин Мексики й України, наголошуючи на існуючому потенціалі їх розбудови.

«Співпричетність. Дієго і Фріда»

У Малій галереї Мистецького Арсеналу працювала виставка «Співпричетність. Дієго і Фріда», яку презентувало Посольство Мексики в рамках заходів до 20-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між Мексикою та Україною.

Пані Беренісе Рендон Талавера на наше прохання прокоментувала цю подію:

— За час моєї роботи Послом в Україні довелося організовувати низку культурно-мистецьких акцій. Зокрема, минулорічне Міжнародне мексиканське бієнале плаката «Голоси свободи». Надзвичайно великого значення надаємо нинішній експозиції «Співпричетність. Дієго і Фріда».

Ця виставка була створена 5 років тому на честь 100-річчя з дня народження Фріди Кало (1907-1954) і 50-річчя смерті Дієго Рівери (1886-1957). А цього року виповнюється 105 років із дня народження Фріди Кало і 55 – від-

дня смерті Дієго Рівери. До цих дат, а також із нагоди 20-річчя дипломатичних відносин між Мексикою та Україною Міністерство закордонних справ Мексики у співпраці з Мистецьким Арсеналом і Національним інститутом мистецтва і літератури представило добірку з 35 унікальних документальних фото з життя художників. Вони були зроблені різними авторами у 1911-1957 рр. – починаючи від Революції повалення режиму в Мексиці 1910-1917 рр., коли Фріді було три роки, а Дієго відкривав свою першу виставку, і продовжуючи знаковими подіями, де вони були присутні – опосередковано, реально, окремо чи разом. І, звісно, бурхливі комуністичні демонстрації постреволуційного періоду... У 1929 р. розпочалось їхнє подружнє життя, що з перервами тривало більше двадцяти п'яти років і стало легендою. Проект показує причетність до епохи та один до одного двох ве-

ликих людей, яких поєднувало не лише мистецтво і любов, а й спільність політичних поглядів.

Колекція фотографій відображає три аспекти життя цієї легендарної пари – особистий, творчий і політичний. Дієго Рівера – один із найвідоміших мексиканських художників-монументалістів, творчість якого має яскраве соціальне забарвлення і до сьогодні присутня в міських середовищах його батьківщини. Фріда Кало – унікальна мексиканська художниця, роботи якої створені під впливом індіанських культур, європейських напрямів символізму та сюрреалізму. Але сьогодні вони є символами мексиканської національної ідентичності не тільки як видатні художники, а й як політичні діячі.

Ця виставка вже об'їхала весь світ. І наступним містом, куди вона відправиться після Києва, буде Берлін.

Хотілося б підкреслити, що як держава з давніми мистецькими традиціями, ми дуже пишаємося нашим культурним спадком. Це один із основних інструментів мексиканської дипломатії для якомога повнішого представ-

лення нашої країни.

Також дуже хотілося б відзначити близькість наших народних мотивів – українського та мексиканського. Якимось мені показали вироби з петриківським розписом, що культивується

на Дніпропетровщині, і я пригадала, що у нас є містечко Чанг, де використовують подібну техніку. Це дуже цікавий збіг на рівні народних традицій.

Судячи з музейних експонатів, тих же скіфських баб, в Україні мешкали дуже різні стародавні цивілізації, як і на території Мексики. Тому можна з упевненістю говорити, що наші певні культурні цінності, традиції існують паралельно. І вони допомагають краще розуміти один одного. У нас також є схожі художні роботи по дереву. А, скажімо, візерунки на моїй вишиванці – мексиканські, але водночас дуже близькі українським художнім мотивам. І ви, і ми любимо яскраві теплі кольори, любимо музику, тож, мені здається, у нас дуже багато спільного.

Хочу ще раз підкреслити: ми пишаємося тим, що 20 років тому Мексика відновила дипломатичні відносини з Україною, і розвиватимемо їх надалі.

Що день прийдешній нам готує?

(тенденції євразійського простору)

Людмила ЧЕКАЛЕНКО,
доктор політичних наук,
професор

Показником рівня інтеграції міжнародного об'єднання, подібного до СНД, є ступінь економічної взаємодії між його учасниками. Країни Співдружності сьогодні не можуть похвалитися значними позитивними здобутками в цій площині. Прямим підтвердженням є скорочення товарообігу між учасниками формування, торговельні війни, нескоординована діяльність у міжнародних структурах. Опосередкованими засобами щодо збереження СНД і, як передбачали ініціатори уцільнення відносин, розвитку, можуть розглядатися спроби створення в її рамках субрегіональних формувань – ЄврАзЕС, ЄЄП, ГУАМ тощо.

Поступово згортається товарообіг між країнами СНД. Так, за прогнозами російських експертів, у зв'язку з падінням цін на нафту, експорт Росії у 2009 р. мав скоротитися

порівняно з 2008 роком. Такі прогнози виправдалися: Федеральна митна служба РФ повідомила, що за січень-травень 2009 р. зовнішньоторговельний оборот Росії становив \$158,6 млрд. (із урахуванням даних про торгівлю з Республікою Білорусь) і порівняно з попереднім роком зменшився на 45,8%. Із країнами «далекого зарубіжжя» – переважно країни ЄС (за визначенням РФ) – цей показник знизився до \$135,3 млрд. (зниження на 45,6%), із країнами СНД – \$23,3 млрд. (зниження на 46,9%). Дефіцит російського бюджету у 2012 р. становив 60 млрд. рублів. Триває відтік капіталу за кордон. Із 2009 р. внутрішній борг Росії збільшився з 5,4% до 9,8%, а зовнішній знизився з 3,1% до 1,7% ВВП.

Незважаючи на певні позитивні результати функціонування СНД, більшість іноземних експертів звертають увагу на переважання негативних тенденцій в економічному розвитку Росії, Казахстану та Білорусі, пов'язаних із їхньою участю в Митному союзі (МС) – об'єднанні лідируючих держав у межах ЄврАзЕС (субрегіональної організації СНД). Так, за даними Федеральної митної служби РФ, за рік функціонування МС із 1 січня 2010 р. торговельний оборот Росії з країнами ЄврАзЕС скоротився з 8,7% до 7,8%. Попри пос-

тійне декларування пріоритетності розвитку торгівлі в рамках СНД триває тенденція до зниження питомої ваги країн-членів зазначеного об'єднання та активізації торговельних відносин РФ із ЄС (у 2010 р. зростання експорту в ЄС становило 30,8%, а імпорту – 26,8%)¹.

Прискорені темпи формування МС призвели до виникнення значної кількості правових колізій і проблем із практичною реалізацією прийнятих рішень. На сьогодні ще не закінчено процес гармонізації законодавства країн-членів МС із договірною базою об'єднання.

Серед питань, що є актуальними для СНД й нині, переважають гуманітарні. Країни особливу увагу надають реалізації механізму дотримання прав людини на всьому пострадянському просторі: це й питання міграції, працевлаштування, пенсійних і соціальних виплат, піклування про ветеранів Великої Вітчизняної війни тощо. Складовою такого співробітництва є діяльність Консультативної ради керівників консульських служб зовніш-

ньополітичних відомств держав-учасниць, яка в рамках виконання положень Мінської конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. покликана регулювати питання забезпечення прав та інтересів громадян.

Особлива увага повинна приділятися боротьбі з нелегальною міграцією, основою для запобігання та припинення якої має стати укладення двосторонніх угод про реадмісію. Не менш важливим є захист громадян, зокрема українців за межами України: у країнах СНД проживає 6,7 млн. громадян українського походження. Необхідність захисту закордонних українців спричинена також кризовими проблемами в країнах, де не згасають конфліктні протистояння (Придністров'я, Нагірний Карабах, Північна Абхазія, Південна Осетія тощо).

Водночас, країни Співдружності не скористалися можливістю, наданою

Засідання Міждержавної Ради ЄвразЕС / Вищої Євразійської економічної ради 19 березня 2012 року

світовими глобалізаційними процесами: через об'єднання та союзи держав охопити не тільки окремих суб'єктів міжнародного права, а й групові інтереси цих союзів. Досить різноставові можливості учасників Співдружності, різнопланові тенденції, багатовекторність зовнішньої політики, пошук стратегічних партнерів поза межами СНД, активна політика Заходу щодо залучення в поле свого зору слабких ланок – усе це не сприяє вдосконаленню механізму Співдружності, переведенню його на вищий щабель взаємодії.

Доцентрові тенденції, притаманні цій структурі, посилюються. Країни «четвірки» – Казахстан, Білорусь, Киргизія, Таджикистан, а також Узбекистан, що тяжіє до них в останні роки – з огляду «на загрозу віртуального (читай: американського) чинника» утворили кілька міждержавних структур. Виокремились азіатські угруповання СНД. З огляду на ситуацію, що складається, є підстави вважати, що за вплив у регіоні змагаються США, Європейський Союз, Туреччина, Іран, а також Китай. Певною мірою про це свідчать процеси,

що відбуваються в розширеному ЄС і НАТО: до кордонів СНД поступово переміщуються військові бази, що дислокувалися в інших європейських країнах-членах Альянсу. Частина військ США, виведених із Німеччини, є затребуваною в країнах Середньої Азії та Балтії тощо.

У СНД періодично загострюються регіональні кризи, розгораються торговельні війни: відносини Грузії з Росією, Вірменії з Азербайджаном, Молдови з невизнаною Придністровською Республікою, України з Росією, Росії з Білоруссю тощо. Про слабкість мотивації функціонування СНД свідчить ставлення до неї Туркменістану, інших азіатських держав, країн-учасниць ГУАМ, а також недотримання договорів та угод у межах Співдружності з боку самої РФ.

У рамках СНД й досі існують проблеми, серед яких найнебезпечнішим є пострадянський синдром єдиного цілого. Це й питання територіальної цілісності та суверенітету, державного кордону, нещодавні проблеми з ядерною зброєю, доля пострадянської власності тощо. Зазначимо, що від дня про-

голошення незалежності України минуло понад двадцять років. Україну визнали практично всі країни світу де-юре суверенною державою. Але й донині цілковито не вирішені питання суверенності: не завершено процес встановлення державного кордону; не вироблено механізм захисту від ядерної загрози; не вирішено питання

ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС; не розроблено заходи протистояння зовнішньому втручання; юридично не доведено до логічної відповідності з положеннями Основного закону держави перебування іноземних збройних сил на території України; не досягнуто домовленостей щодо зовнішніх боргів тощо.

Міжнародний механізм СНД міг би мати майбутнє в разі паритетності відносин між державами-учасниками. Водночас, спостерігався постійний крен СНД до наддержавності, яку намагається запровадити під своїм протекторатом Російська Федерація. Це виявилось у керуванні нею створеною системою колективної безпеки (Організація Договору про колективну безпеку), спільними військовими структурами, прикордонними військами, а також у намаганні координувати зовнішньополітичну діяльність усіх країн Співдружності. Інтересам України така одноосібна система не відповідає, оскільки участь у ній може призвести не тільки до відсторонення нашої країни від світових процесів, а й втягування у воєнні дії з треті-

ми сторонами. Наша країна розглядає СНД як міжнародний переговорний механізм і вважає функціонування його економічно доцільним. Вона не є учасницею Організації Договору про колективну безпеку СНД від 15 травня 1992 р. і утримується від будь-яких спроб залучення до військових союзів у рамках СНД. Україна у свій час виступала проти надання Співдружності статусу суб'єкта міжнародного права.

Виправданість обережного ставлення нашої країни до політики Російської Федерації щодо країн Співдружності підтвердив Указ Президента Росії від 14 вересня 1995 р. «Стратегічний курс Росії з державами-учасниками СНД», а також Стратегія національної безпеки Російської Федерації до 2020 року (2010 р.) тощо. Аналіз документів дає підстави зробити висновки, що цілі російської зовнішньої політики досягатимуться всілякими засобами, у тому числі шляхом тиску, шантажу, ігнорування норм міжнародного права, невиконання попередніх домовленостей, врешті-решт неповаги до своїх партнерів. У першому документі територію Співдружності оголошено площиною російських інтересів; ідеться про підпорядкованість намірів країн СНД інтересам Росії та використання для цього також російського чинника – наявних у країнах Співдружності російських співвітчизників, до них зараховано всіх осіб, не тільки російськомовних, які підтримують російську ідею. У згаданому другому документі – Стратегії – для досягнення політичних цілей РФ передбачено

застосування економічного тиску навіть щодо своїх стратегічних партнерів.

Подібні тенденції простежуються і в наступному документі: указі В. Путіна від 7 травня 2012 р. «Про заходи з реалізації зовнішньополітичного курсу Російської Федерації». Завдання, окреслені в ньому, можна вважати знаковими, оскільки вперше за всю історію російської зовнішньої політики СНД визначено ключовим її напрямом. Указом також вимагається активно розширювати взаємодію з Республікою Білорусь у межах союзуної держави, сприяти поглибленню євразійської інтеграції в рамках Митного союзу та Єдиного економічного простору і створенню до 1 січня 2015 р. Євразійського економічного союзу (ЄАС). Президент В. Путін супроводжує цей формат вимогою «зміцнення» ОДКБ і посилення «зовнішньополітичної координації» її членів, що звучить як вимога військово-політичного союзу для ЄАС².

При цьому, джерела у владних структурах Кремля заявили, що «для Митного союзу головною проблемою залишається Україна, яка не піддається на жодні умовляння і не хоче вступати в організацію. Москва має намір змусити республіку це зробити. Однак Київ націлений на інтеграцію з ЄС. А саме, намагається створити зону вільної торгівлі з Євросоюзом. Росію таке жодним чином не може влаштовувати, тому вона блокує утворення зони вільної торгівлі СНД, хоча проект угоди з цього питання давно підготовлений, однак не затверджений лідерами Співдружності».

Зазначимо, що не тільки Україна ставить з обережністю до інституцій у рамках СНД. Азіатські країни Співдружності у свій час створили власне інтеграційне об'єднання – Центральноазіатське економічне співтовариство (ЦАЕС), до якого увійшли Казахстан, Киргизстан, Узбекистан (1997 р., м. Чол-

пан-Ата). Унаслідок прийнятих рішень Киргизстан мав забезпечувати країни-учасниці електроенергією, Казахстан – нафтою й нафтопродуктами, Узбекистан – природним газом. Тісна економічна співпраця повинна була сприяти також урегулюванню проблеми оплати питної води, що постачається в усі азіатські країни СНД. Водночас, слабкість учасників повернула їх до ЄврАзЕС.

Однак, Узбекистан укотре заявив про невідповідність діяльності субрегіональних структур його інтересам, а 7 липня 2012 р. – про офіційне призупинення членства в Договорі про колективну безпеку. Що спричинило таку поведінку? За заявою МЗС Узбекистану, це зумовлено тим, що країна не погоджується з політикою ОДКБ з низки питань. Однак, за іншою версією, таке рішення пояснюють зближенням із США та можливими планами з розміщення на території Узбекистану американської військової бази.

За деякими оцінками, узбецьке керівництво не погоджується із засадничими положеннями ОДКБ, оскільки вбачає в них можливість втручання у внутрішні справи держави. Такий сценарій означився за результатами прийнятого спільного рішення про відмову від принципу консенсусу в ході прийняття рішень, тобто обов'язкової згоди на рішення кожного учасника ОДКБ. Замість нього буде введено положення про прийняття принципу більшості, що

Перша у світі жінка-космонавт Валентина Терешкова на міжнародній конференції «Євразійський Союз: амбіції, проблеми, перспективи»

дає змогу за більшістю голосів втручатися у внутрішні справи держав-учасниць. Узбецька модель державного управління настільки вертикально інтегрована, що не може навіть теоретично припустити можливість іноземної, тим більше силової, допомоги у кризових ситуаціях. Втрата Узбекистану для ОДКБ, безперечно, стане відчутною і не принесе користі ані Москві, ані Організації Договору про колективну безпеку в цілому. Тим більше, що Кремль намагався утворити з неї потужний військовий блок на противагу НАТО, однак ОДКБ і зараз не вистачає ефективності та впливу. Неучасть в останній дала б можливість Ташкенту для військового співробітництва з іншими країнами, зокрема із США, які передбачають після завершення афганської кампанії передачу американського озброєння, що використовувалося там коаліційними силами ISAF (фактично озброєння НАТО), азійським республікам (у першу чергу – Узбекистану), а також реалізацію гарантій з боку США щодо збереження діючої влади в

Узбекистані.

Незадоволення Ташкента також спричинене намірами ОДКБ обмежити присутність чужоземних військових сил на території підконтрольних йому держав: для такого рішення стало необхідним схвалення всіма учасниками блоку (відповідний протокол ОДКБ підписано в грудні 2011 р.). Із урахуванням того, що Киргизія заявила про закриття американської військової бази у 2014 р., а також того, що американські війська виводитимуться з Афганістану, їм потрібні інші точки дислокації. Не виключено, що американці повернуться в Узбекистан. Перший крок на зближення вже зроблено: Департамент США зняв обмеження на військову допомогу Узбекистану на початку поточного року, що було запроваджено у відповідь на порушення прав людини в республіці (Андижанські події 2005 р. тощо).

Прорахунків країн СНД у формуванні економічного та політичного простору на зразок ЄС є чимало. Ідеться про те, що Співдружність вичерпала себе, що основною причиною

такого стану є асиметричні відносини центру. Донині є відсутньою ясна формула та сутність СНД, досі не вироблені мета і конкретні завдання, інтереси держав є асиметричними, що стало наслідком дилеми – вертикальний характер відносин між республіками, більшість зв'язків яких замикається на Москві. Усі країни Співдружності прагнуть вивільнення від залежності, однак російські еліти намагаються зміцнити ці вертикальні зв'язки. Наступна проблема полягає у збереженні системи преференційної торгівлі, що є опосередкованим субсидуванням республік. Росія не зацікавлена продовжувати таку політику, водночас інтереси інших країн СНД протирічать цьому. Країни Співдружності намагаються подолати безальтернативну залежність від РФ (Білорусь, Казахстан, Киргизстан). Співпраця одинадцяти держав усе більше поступається двосторонньому співробітництву. Поступово послаблюється вертикальний зв'язок республік із Москвою, хоча рівень залежності від неї залишається високим. Послабилася й транспортна залежність країн Центральної Азії та Закавказзя від Росії.

Разом з тим, хоча країни-учасниці критикують СНД

за низьку результативність, але тільки Грузія після війни з РФ 2008 р. вийшла з цього формування. Провідні країни Співдружності шукають нові форми, покликані утримати СНД від розвалу, пропонують і сприяють утворенню нових інтеграційних об'єднань. Сама ж структура Співдружності та діяльність організації нагадує клуб президентів, які надають підтримку один одному під час виборів та у вирішенні внутрішніх проблем. Недієздатність СНД свідчить, що це угруповання поступово перетворюється на формальну організацію. Можна прогнозувати, що без реформування її майбутнє є досить сумнівним. До того ж, практично всі субрегіональні структури в рамках СНД виявилися неспроможними об'єднати інтереси учасників. Співдружність не спрацьовує за відсутності зацікавленості самих країн в її існуванні. До війни Росії з Грузією (2008 р.) можна було б говорити про збереження цілісності держав у період існування СНД, про відсутність міждержавних воєн. Нагадаємо, що нагірно-карабаська криза розгорнулася ще в часи існування СРСР. Нині залишається тільки половинне (оскільки не всі держави беруть участь) створення системи колективної безпеки, об'єднаних збройних сил, прикордонних військ. Однак, поряд із прорахунками слід урахувувати й позитиви в існуванні Співдружності, об'єднавчі структури якої покликані зберігати та забезпечувати усталеність і рівновагу, оскільки інших подібних структур на цьому просторі не існує.

¹ Александр Киселев. СНГ потеряло приоритет. Россия стала больше заинтересованной в других организациях. – Режим доступа: <http://www.vz.ru/economy/2011/9/5/519902.html>

² Модест Колеров. Новая внешняя политика Путина. – Режим доступа: ИА REGNUM. – <http://regnum.pf/news/fd-abroad/uzbek/polit/1528564.html#ixzz1v1joP3uo>

Міжнародна безпека в сучасному світі: стан, проблеми, перспективи

Сергій ТОЛСТОВ,
завідувач відділу
трансатлантичних
досліджень Інституту
світової економіки
і міжнародних відносин
НАН України

Частина 1

У найширшому розумінні поняття «безпека» означає комплекс суспільно-політичних уявлень та організаційних заходів, що поєднують прагнення організованих соціальних суб'єктів, насамперед державних і суспільно-політичних утворень, до існування в найбільш сприятливих умовах. На практиці такими сприятливими чинниками вважаються гарантування стабільних умов внутрішнього розвитку та захисту від зовнішніх ризиків і небезпек. У побутовому розумінні безпека означає певний стан захищеності, який вказує на відсутність імовірних небезпек, або встановлення умов, коли ви-

никнення таких небезпек контролюється, унеможливується чи мінімізується. Однак, у реальному житті такий стан зазвичай вважається умовним, або ідеальним. Натомість для визначення реального стану безпеки застосовується оцінка ризиків і загроз, що пов'язано з оцінкою можливостей і вдосконаленням засобів їх нейтралізації.

Сучасне бачення проблем безпеки включає два основних методологічних підходи – просторово-географічний і галузево-функціональний. У просторово-географічному контексті міжнародна безпека має певні градації, що відповідають рівням міжнародних відносин. За такого підходу застосовуються операціональні визначення, що вказують на структурні рівні безпеки – від локального до глобального (національна, субрегіональна, регіональна, трансрегіональна, або міжрегіональна, глобальна). Галузево-функціональні дефініції передбачають градації безпеки за формами відносин (політична, воєнна, економічна, енергетична, продовольча, технологічна, екологічна, суспільна, соціальна, безпека розвитку тощо).

На відміну від національної безпеки окремим суспільно-по-

літичних утворень і спільнот, яка має певні логічно окреслені контури, структурні межі, та визначається в термінах національних інтересів, міжнародна безпека вважається сферою взаємодії політик різних суб'єктів (держав, їхніх об'єднань, коаліцій і союзів), інтереси яких мають певні точки дотику, однак можуть визначатися різними мотиваціями, і перебувають у залежності від зовнішніх і внутрішніх чинників.

Безпека вважається одним із основоположних понять у комплексі загальних уявлень та науки про міжнародні відносини. Міжнародна безпека пов'язана з усіма основними проблемами міжнародного спілкування, починаючи з проблем війни та миру і закінчуючи конкуренцією, співпрацею та способами здійснення впливу в повсякденних умовах. У вузькому розумінні міжнародна безпека

визначається владно-силовою конфігурацією міжнародної системи та охоплює військово-політичні відносини між провідними державами та створеними ними угрупованнями, коаліціями і союзами. У широкому сенсі поняття «безпека» поширюється на весь комплекс міжнародних відносин, включаючи економічні, енергетичні, екологічні, кліматичні, міграційні, соціальні та деякі інші проблеми в регіональному та глобальному контекстах.

Проблеми міжнародної безпеки входять до сфери компетенції міжнародних організацій, конференцій і постійно діючих міжнародних форумів, присвячених регулюванню співвідношення силових потенціалів, озброєнь і способів застосування сили. Нормативному визначенню та кодифікації відносин держав у контексті міжнародної безпеки присвячено численні акти, конвенції та угоди, у яких сформульовано міжнародно-правові норми та принципи щодо дотримання миру, умов і способів застосування сили, регулювання розвитку, скорочення та обмеження озброєнь, поширення військових технологій тощо.

Серед основних категорій, що застосовуються для інтерпретації стану та умов міжнародної безпеки, найчастіше вико-

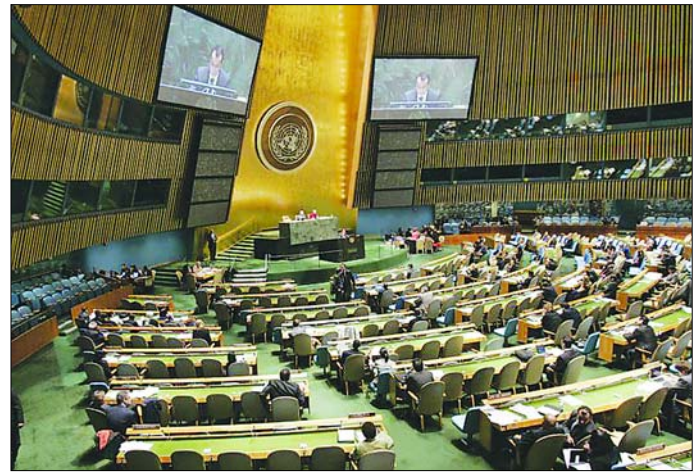

ристовуються такі поняття та дефініції, як: «виклики», «загрози», «влада», «вплив», «гегемонія», «домінування», «суперництво», «стабільність» («статус-кво») та способи її порушення («нерівновага», «ревізіонізм», «гегемонізм»), а також численні термінологічні різновиди та похідні від понять «інтереси» та «сила» («баланс сил», «вакуум сили» тощо).

Визначення змісту міжнародної безпеки ускладнюється тим, що планування безпеки найчастіше відбувається на національно-державному рівні, тоді як стан і тенденції міжнародної безпеки є результатом взаємодії різних суб'єктів, що мають відмінні інтереси та обстоюють неоднакове тлумачення способів їх реалізації. Порівняння цих двох уявлень дає змогу стверджувати, що на практиці сприйняття міжнародної безпеки завжди має суб'єктивний характер, оскільки на нього впливає індивідуальне бачення міжнародних реалій і процесів з точки зору політиків, які представляють ті чи інші держави та суспільства. Натомість спроби з'ясування та визначення сукупних, загальних інтересів мають обмежену ефективність. Вони виглядають більш вдалим в разі укладення союзів і коаліцій, або запровадження інституцій, покликаних здійснювати постійний діалог із низки важливих проблем. Проте, і в цьому разі досягнення спільних рішень залежить не тільки від вироблення певних принципів та узгодження підходів, а й від урахування взаємних інтересів, якими керуються політич-

ні керівники різних держав і співвідношення сил у межах союзів, коаліцій і міждержавних угруповань. Тому в найбільш загальному сенсі принципова розбіжність між уявленнями про національну та міжнародну безпеку полягає у відмінностях визначення їх предмету та функцій. За цих обставин національна безпека в першу чергу неодмінно вказує на цілеспрямовану політику та процес, що має свідомо сформульовані завдання та ситуативно визначені результати. Натомість міжнародна безпека в першу чергу вказує на певний мінливий стан і віддзеркалює безперервний процес взаємодії, який є результатом перетину загальних об'єктивних тенденцій та індивідуальних дій національно-державних і недержавних акторів міжнародних відносин.

Уявлення про міжнародну безпеку мають політично обумовлений характер і залежать від історичних обставин, що впливають на розвиток міжнародних відносин. У політичному розумінні загальне поняття «безпека» з'являється в політико-правових актах Великої Британії, США та Франції XVII-XVIII ст. як ознака природних прав людини, поряд зі свободою, власністю та спротивом гнобленню. У суспільних відносинах подальша еволюція розуміння безпеки була зумовлена розвитком уявлень, пов'язаних із забезпеченням життєдіяльності людини та суспільства. У «Концепції безпеки людини» (1994 р.), схваленій ООН в якості постійного напрямку її діяльності та моніторингу, визначено 8 основних критеріїв безпеки, включаючи

економічний, продовольчий, безпеку здоров'я, екологічний, особистий, соціальний, суспільний і політичний.

У міжнародних відносинах поняття «безпека» пов'язувалося з наявністю або відсутністю зовнішніх загроз, насамперед військових. Традиційно найбільш об'ємним, узагальненим уявленням вважалося розуміння міжнародної безпеки як ідеального стану міжнародних відносин, що виключає порушення стану миру або створення загрози безпеці народів у будь-якій формі.

Міжнародна безпека має негативну та позитивну модальність. Негативна вказує на відсутність небезпек, у тому числі загроз істотних потрясінь чи катаклізмів, спроможних зруйнувати стабільні умови існування соціуму чи множини соціумів (соціальної спільноти чи системи). У позитивному значенні модальність міжнародної безпеки вказує на наявність засобів, що гарантують захист від потенційних небезпек і дають змогу протистояти ймовірним загрозам.

Прямий зв'язок міжнародної безпеки з питаннями війни та миру зумовив виникнення специфічної

галузі міжнародної взаємодії, пов'язаної з розробленням принципів і норм міжнародного спілкування в силовій сфері. Безпечивий вимір міжнародних відносин охоплює широке коло питань, починаючи з урегулювання наслідків воєн і конфліктів різних типів, розроблення правил і норм ведення війни, кодифікації легітимного застосування сили, установлення силових потенціалів, регулювання гонки озброєнь, їх рівнів і способів застосування, аж до превентивних заходів, спрямованих на унеможливлення нових війн, створення регіональних механізмів безпеки, обговорення невійськових видів безпеки та умов міждержавної співпраці в цій сфері.

Безпекова взаємодія втілюється в укладенні договорів та угод, пов'язаних із застосуванням сили та її наслідками, розробленні відповідних принципів і правил, створенні інститутів і процедур, покликаних сприяти збереженню миру та протидіяти виникненню передумов, які спричиняють виникнення воєн. Водночас вагомою складовою міжнародної безпеки є оцінка стану та співвідношення збройних сил і по-

тенціальів окремих держав, що відіграють провідну роль у міжнародних процесах на глобальному та регіональному рівнях.

Не випадково поява поняття «національна безпека» передувала застосуванню й поширенню поняття «міжнародна безпека». Вважається, що поняття «національна безпека» першим використав Президент США Т. Рузвельт (1904 р.). Згодом, обґрунтування зв'язку між безпекою держави та її національними інтересами було запропоновано американським журналістом і політологом У. Ліпшманом (1943 р.).

Оскільки політичні рішення ухвалюються на національно-державному рівні, міжнародна безпека безпосередньо пов'язана з політичними та ідеологічними мотиваціями, рішеннями та діями урядів окремих держав. Проте, було б помилкою вважати міжнародну безпеку простою сумою політичних рішень владних кіл окремих держав, навіть із урахуванням їх ролі та більшої, порівняно з іншими учасниками міжнародного спілкування, економічної ваги та політичних можливостей. Умови багатосторонньої взаємодії на міжнародному рівні визначаються не тільки уподобаннями та намірами окремих держав, а й спроможністю їхніх урядів досягати бажаних результатів, що передбачає здійснення впливу як на політику решти держав, так і на міжнародні процеси в цілому.

Предметом національної безпеки вважається досягнення оптимального співвідношення внутрішніх і зовнішніх обставин, які впливають на життя дер-

жави. Вважається, що позитивний стан національної безпеки визначається попередженням загроз критичного характеру та збереженням повноцінної здатності держави адекватно реагувати на ці загрози в разі їх виникнення. В обох випадках безпека як стан та політика ґрунтуються на двох базових чинниках – національних інтересах і ресурсному потенціалі держави.

Що стосується міжнародної безпеки, цей феномен може бути інтерпретований і як мінливий стан певних процесів, і як результат цілеспрямованих політичних дій, свідомих зусиль і випадкових чинників (у сенсі перетину тенденцій анархії та ієрархії).

Стан і характер міжнародної безпеки визначається системою владно-силових відносин провідних держав світу. З цієї точки зору міжнародна безпека повинна розглядатися як постійна функція взаємодії держав світу, насамперед тих, які відіграють провідну роль у військово-політичних, економічних і фінансових відносинах, а також найважливіших недержавних акторів. У подальшому відношенні міжнародна безпека не має чітких критеріїв оцінки, оскільки інтереси різних учасників мають відмінний і подекуди взаємовиключний характер. Це не означає, що оцінка стану міжнародної безпеки взагалі неможлива, однак ускладнює формування збалансованих критеріїв з точки зору певного спільного, або сукупного інтересу державно організованих суб'єктів. Об'єктивні критерії оцінки міжнародної безпеки як явища та істо-

рично обумовлених ситуацій, які стосуються безпечових проблем, можливі лише на підставі формулювання спільних, узагальнених інтересів широкій планетарній спільноті держав і суспільств. За сукупними інтересами глобальної спільноти повинно бути визнано вищий статус відносно суб'єктивно оформлених та обтяжених конкурентними прагненнями індивідуальних інтересів окремих держав і недержавних структур, які подекуди здійснюють провідний вплив на політику окремих країн або визначають спрямованість їхніх зовнішньополітичних стратегій і заходів.

За інших обставин оцінки стану та тенденцій міжнародної безпеки визначаються або з точки зору інтересів домінуючих політичних кіл окремих держав, у тому числі через певні концепції національних інтересів, або з точки зору телеології міжнародної системи, метою якої вважається мінімізація ентропії та забезпечення умов виживання і позитивного розвитку людства.

Перші спроби пошуку та встановлення колективних форм реагування на загрози міжнародній безпеці та забезпечення стабільності спостерігалися після Першої світової війни. Вони отримали втілення у створенні Ліги Націй. У статті 11 її Статуту містилося таке формулювання: «Чітко проголошується, що будь-яка війна чи загроза війни, без огляду на те, чи зачіпає вона прямо чи ні кого-небудь із членів Ліги, цікавить Лігу в цілому, і що остання має запровадити заходи, спроможні ефективним чином захистити мир націй».

Утім, проголошення цього принципу не сприяло розробленню чітких критеріїв реагування на виникнення військових загроз і порушення стану миру, оскільки це передбачало не тільки застосування поділу держав на такі, що обстоюють статус-кво або ж прагнуть перегляду існуючого стану, а й визначення способів урегулювання протиріч між провідними державами на засадах спільного розуміння інтересів держав як певної спільноти, тобто дотримання ними певних колективних інтересів.

Хоча Ліга Націй виявилася неспроможною забезпечити збереження миру, ідея створення міжнародного режиму, за якого всі нації могли б існувати «в безпеці в межах власних кордонів», містилася в пізніших міжнародних документах коаліції держав, що була створена з метою надання відсічі агресії Німеччини, Італії, Японії та їхніх союзників під час Другої світової війни. Ця теза містилася в Атлантичній хартії, підписаній Президентом США Ф. Рузвельтом і Прем'єр-міністром Великої Британії У. Черчиллем 14 серпня 1941 року.

На конференції міністрів закордонних справ Великої Британії, СРСР і США в Москві (жовтень 1943 р.) було ухвалено декларацію з питань загальної безпеки, яка наголошувала на необхідності якнайшвидшого створення загальної міжнародної організації для підтримання міжнародного миру та безпеки, що ґрунтувалася б на принципі суверенної рівності миролюбних держав, членами якої можуть бути всі такі країни – великі й малі.

Згодом у Статуті ООН

(1945 р.) було сформульовано загальну мету безпечного економічного та гуманітарного розвитку людства, яке мало гарантуватися умовами миру та відверненням руйнівних загроз військово-політичного характеру. Стаття 1 Статуту ООН так визначає мету цієї організації: «Підтримувати міжнародний мир і безпеку і з цією метою застосовувати ефективні колективні заходи для відвернення та усунення загрози миру та придушення актів агресії чи інших порушень миру, провадити мирними засобами, у відповідності до принципів справедливості і міжнародного права, врегулювання чи вирішення міжнародних спорів або ситуацій, які можуть призвести до порушення миру».

Політична влада включає морально-психологічні аспекти, що відображають відносини між тими, хто нею володіє, і тими, хто їй підпорядковується. За Г. Моргентау, цілепокладання в політиці здійснюється за допомогою визначення та реалізації інтересів, які неодмінно мають специфіку залежно від умов, становища та потенціалу того чи іншого суб'єкта. З цієї точки зору міжнародна політика в цілому розглядається як відзеркалення боротьби за

владу між різними, насамперед державними суб'єктами, що мають відповідні «національні» потенціали.

У сучасному розумінні поняття «міжнародна безпека» застосовується у двох різних значеннях. У першому розглядається як ознака певного стану міжнародних відносин, що передбачає збереження загального миру, включаючи відвернення загрози війни чи інших форм посягання на існування, суверенітет і незалежний розвиток народів.

Звернемо увагу, що саме в такому ракурсі поняття «міжнародна безпека» окреслено в Статуті ООН, що тлумачить її через визначення позитивних засобів, які повинні сприяти досягненню бажаного стану міжнародних відносин через надання відсічі агресії та гарантування міжнародного миру (застосовування ефективних колективних дій з метою придушення актів агресії та інших порушень миру, мирного врегулювання міжнародних спорів та інших конфліктних ситуацій). Порівняно менш конкретним є описання практичних засобів, які держави можуть застосовувати з метою втілення завдань і цілей ООН.

Друге значення міжнародної безпеки пов'язує це

поняття з ознаками та властивостями міжнародної системи. Таке тлумачення безпеки ґрунтується на уявленні, що сутнісні ознаки міжнародної системи визначаються владно-силовою композицією, і відтак – змістом відносин між провідними державами та їх угрупованнями. За таких обставин міжнародна безпека є результатом, функцією цих відносин, із властивими їм формами, засобами та мотиваціями. Тобто міжнародна безпека як об'єктивне явище є мінливою характеристикою, що визначається перебігом відносин між провідними центрами сили. Водночас, стан міжнародної безпеки піддається об'єктивному аналізу з урахуванням силових потенціалів, стратегічних цілей і політичних уподобань великих держав, їхніх союзів, альянсів і потенційних коаліцій. Проте, за відсутності єдиного глобального органу, наділеного владними чи контрольними функціями, міжнародна безпека та ознаки її поточного стану суб'єктивно інтерпретуються керівними колами окремих держав на підставі їхнього бачення міжнародних реалій і тенденцій. Очевидно, що саме за таких обставин матеріалізується чинник суб'єктивно визначених національних інтересів, які за своєю природою є національно окресленими, відмінними за змістом і різняться залежно від стану, впливу та стратегічних підходів владних кіл окремих країн.

Із цього випливає, що оцінки загального стану міжнародної безпеки, а також чинників, що характеризують її конкретні ситуації, є суб'єктивними,

оскільки позиція керівних політичних кіл кожної окремо взятої країни формується виходячи з власних інтересів та уявлень національних урядів і за визначенням не має слідувати специфічним інтересам інших держав та їх угруповань. З огляду на це стає зрозумілою складність досягнення спільних, узгоджених позицій і підходів різних держав до багатьох міжнародних проблем і ситуацій, особливо якщо в них перетинаються конкурентні або такі інтереси та підходи, що не співпадають. За цих обставин адаптація зовнішньополітичних уподобань національних урядів до тенденцій, які визначають міжнародні процеси, має вимушений характер, що визначається обставинами та особливостями багатосторонньої взаємодії, тобто системними чинниками. Окрему проблему становлять способи, за допомогою яких здійснюються узгодження таких інтересів і підходів. Це може відбуватися двома шляхами. Перший передбачає конвергенцію чи пошук компромісу. Другий – це шлях застосування владних засобів впливу, включаючи застосування прямих важелів тиску, використання «жорсткої» сили, запровадження санкцій, а також використання засобів «м'якої» сили або ж поєднання обох способів силового характеру.

На практиці зближення різноспрямованих інтересів держав та їхніх союзів може здійснюватися через коаліційну взаємодію або пошук компромісу у форматі двосторонніх чи багатосторонніх консультацій і переговорів. При цьому, реальні результати таких

переговорів та ефективність узгодження розбіжностей залежать від ступеня впливу держав, залучених до переговорів, широти кола учасників, а також принциповості розбіжностей, що підлягають узгодженню. Проте, у реальному житті ефективність глобального діалогу з проблем безпеки виявляється доволі обмеженою через небажання урядових кіл провідних країн корегувати власні концепції національних інтересів, покладених в основу їхніх політик і стратегій.

В ідеальному розумінні сучасна концепція міжнародної безпеки ґрунтується на неподільності долі сучасного світу, єдності світової спільноти народів як соціального феномена з урахуванням розбіжностей між державними цілями та інтересами понад 200 сучасних країн. У сенсі ідеального конструювання модель глобальної безпеки передбачає пріоритет загальних цілей людства як спільноти, що повинна забезпечувати безпеку для всіх. Насправді реальна ситуація є іншою, оскільки в площині практичної політики найбільш впливові держави відіграють провідні ролі та фактично мають пріоритет в обстоюванні власних інтересів і досягненні певних цілей на міжнародній арені. Натомість уявлення про спільні цілі людства, сформульовані в низці програмних документів ООН на кшталт «Декларації тисячоліття» (2000 р.), виглядають більш переконливо на папері й лише побічно враховуються в повсякденній політичній практиці, на яку безпосередньо впливають політичні та стратегічні уподобання

чинних політиків і перебіг міждержавної взаємодії з конкретних питань порядку денного.

Специфіка інтересів провідних держав у поєднанні з різним баченням перспектив світової політики перешкоджає досягненню спільних підходів та ухваленню узгоджених рішень з проблем, які становлять сферу конкуренції, суперництва та розбіжностей. На цьому тлі конфліктні проблеми міжнародної політики відтісняють на другий план загальносвітові проблеми, що потребують узгодженого реагування або є потенційною небезпекою для всіх країн і народів.

За часів біполярної міжнародної системи дослідники визначили дві «дилеми безпеки», пов'язані з силовими факторами в політиці та проблемами розвитку. Перша полягає в тому, що неспроможність досягти компромісу та взаємна недовіра між основними суб'єктами міжнародних відносин призводять до розгортання гонки озброєнь, яка спричиняє порушення балансів сил і підвищення рівня потенційних загроз. Держави втягуються в гонку озброєнь через побоювання, що потенційний супротивник або передбачуваний суперник одержить над ними перевагу, хоча всі вони потенційно виграли б, якби відмова від нарощування рівня та обсягів озброєнь стала взаємною. У цьому контексті вважається, що гонка озброєнь зазвичай не призводить до зміцнення безпеки сторін, оскільки підвищує їх уразливість на більш високому технологічному рівні.

Друга дилема міжнародної безпеки ґрунтується на

суперечності між метою нарощування силового потенціалу як умови гарантування зовнішньої безпеки та метою підвищення рівня життя як основи внутрішньої безпеки та стабільності. Однак, це узагальнення, вочевидь, не стосується рівною мірою всіх країн. Ситуація, що склалася в міжнародній фінансовій системі, дає можливість США розвивати новітні програми озброєнь без огляду на внутрішні фінансові обставини, оскільки, попри критичне зростання обсягу державного боргу, американський долар залишається єдиною визнаною світовою валютою, і Федеральна резервна система має змогу доволі значно збільшувати його емісію попри те, що така політика призводить до посилення глобальної економічної нестабільності та ускладнює економічні проблеми решти країн світу. Однак, для переважної більшості держав проблема цільового розподілу ресурсів між підвищенням обороноздатності та потребами зростання рівня життя населення насправді позначена ефектом гри з нульовою сумою, оскільки кошти, що йдуть на фінансування програм оборони та безпеки, відволікаються від потреб внутрішнього, насамперед, соціального розвитку.

У попередні історичні епохи, як і за теперішніх реалій, загальний стан міжнародної безпеки визначався характером взаємодії та тенденціями у відносинах між провідними, або великими державами. Чіткої межі між станами миру та війни фактично не існувало, оскільки укладення миру між одними країнами могло супровод-

жуватися назріванням і виникненням конфліктів між іншими. Війна вважалася цілком законним і природним способом розв'язання суперечностей. Тривалість мирного стану визначалася наслідками попередніх воєн і термінами виконання умов мирних договорів, що забезпечували часткове і тимчасове врегулювання суперечностей між їх учасниками. Посилення однієї з великих держав зазвичай супроводжувалося створенням коаліцій, покликаних урівноважувати та стримувати країну, яка прагнула до встановлення гегемонії та здійснення територіальної експансії. Географічне коло учасників міжнародної системи обмежувалося державами, що мали безпосередні контакти, брали участь у двосторонніх чи багатосторонніх війнах і підтримували більш-менш регулярні дипломатичні відносини. Окреслення стану стабільності міжнародної системи мало суто умовний характер, оскільки стан системи визначався ситуативним посиленням чи послабленням окремих держав, у тому числі у зв'язку з внутрішньополітичними обставинами та станом економіки, успішністю їх дипломатичних зусиль, конкуренцією провідних країн за території в межах Європи та колоніальні володіння поза її межами, а також активністю акторів позаєвропейського походження (за часів середньовіччя – арабського халіфату та еміратів, що виникли на його уламках, а згодом – Османської імперії та пов'язаних із нею васальних державних утворень і протекторатів).

У XVII-XIX ст. колоніальна експансія європей-

Учасники саміту з ядерної безпеки в Сеулі 27 березня 2012 року

ських держав призвела до ущільнення глобального простру та виникнення всесвітньої міжнародної системи. Структурне ядро цієї системи становили традиційні великі європейські держави, до яких наприкінці XIX – початку XX ст. долучилися США і Японія. Суперництво, суперечності та конфлікти між європейськими державами спричинили Першу та Другу світові війни, які охопили великі простри та призвели до залучення до них багатьох неєвропейських країн і територій.

Після Другої світової війни внаслідок формування біполярної міжнародної системи, у якій провідну роль відігравали відносини між США та СРСР, проблеми міжнародної безпеки набули специфічних ознак. Новими явищами того часу стали виникнення постійно діючих міждержавних оборонних альянсів, поширення практики укладення двосторонніх «центросилових союзів» великих держав із важливими регіональними країнами, а також поява ядерної зброї як знаряддя тотальної війни.

Упродовж 1945-1991 рр. погляди на роль і значення ядерної зброї зазнали істотних змін. Її поява та перше застосування (1945 р.) істотно змінили логіку сприйняття міжнародної безпеки. У період між 1945

і 1953 рр. військові доктрини США та СРСР розглядали війну з використанням атомних бомб як потенційно можливий тотальний конфлікт на кшталт Другої світової війни. Проте, незабаром розроблення та випробування міжконтинентальних балістичних ракет спричинили перегляд традиційних уявлень. У період між 1957 та 1962 рр., насамперед унаслідок Карибської кризи 1962 р., під сумнів було поставлено дієвість геополітичного поняття «хартленд» як материкової території Євразії, яку практично неможливо завоювати шляхом зовнішнього вторгнення. Так само з нарощуванням кількості міжконтинентальних балістичних ракет були девальвовані уявлення про невразливість території США як «острівної» держави, захищеної від потенційного нападу чи завоювання з боку супротивників величезними океанічними просторами. Утім, така корекція понять стала можливою лише з урахуванням появи нових потужних засобів доправлення ядерної зброї, що зробили будь-яку точку планети фізично досяжною для потенційного ураження. Переосмислення уявлень про роль військових чинників міжнародної безпеки спричинило загальний висновок про неможливість до-

сягнення перемоги в ядерній війні. Наслідком цього стало узгоджене обмеження, а з часом – скорочення ракетно-ядерних потенціалів СРСР і США на договірній основі.

В основу відносин взаємного стратегічного стримування та ядерного паритету між СРСР і США було покладено принципи ядерного стримування та стратегічної стабільності як своєрідного типу взаємодії ядерних держав на підставі усвідомлення необхідності дотримання стабілізуючих умов – воєнно-стратегічного паритету, розмежування конфліктних інтересів, уникнення територіальних спорів тощо. Як зазначав російський дослідник М. Косолапов, за умов стратегічного паритету взаємне ядерне стримування інтерпретувалося в термінах «перший масований ядерний удар» або «удар у відповідь». Це піднесло ризик воєнного зіткнення до екзистенціального рівня, зводячи його до перспективи взаємного та гарантованого знищення.

Критичне осмислення досвіду радянсько-американських відносин у сфері контролю над озброєннями дало змогу деяким сучасним американським політичним дослідникам дійти висновку, що в сенсі розповсюдження ядерної зброї головне занепокоєння повинно викликати не стільки фактичне збільшення кількості ядерних держав, скільки відступ від усталених політико-психологічних комплексів та уявлень, що були властиві відносинам взаємного ядерного стримування СССР і США в період між 1962 і 1991 роками.

У ході еволюції міжна-

родної системи після 1991 р. безпекові уявлення змінювалися відповідно до зрушень у конфігурації владно-силових відносин і віддзеркалювали нові підходи, пов'язані з постановкою глобальних проблем щодо перспектив розвитку людства як певної умовної спільноти.

На цьому тлі показовим слід вважати обґрунтування концепцій, що тлумачать безпеку в широкому розумінні, у контексті не тільки міжнародних відносин, а й суспільного життя в цілому.

Систематизація концепцій міжнародної безпеки ускладнюється тим, що висунення тих чи інших концептуальних схем і моделей завжди мало ситуативний характер або ухвалювалося на національно-державному рівні. У сучасному політичному дискурсі присутні різні концепції безпеки, пов'язані з особливостями методологічних підходів, що їх практикують окремі дослідницькі школи, а також зі специфікою постановки питань. У центр уваги ставляться різні чинники, пов'язані з силовими факторами або ж із загальним тлумаченням умов життя країн і народів як суспільно-політичних суб'єктів.

У ракурсі силових відносин основне місце посідає тлумачення проблем міжнародної безпеки з точки зору потенційних і наявних викликів і загроз. Основні поняття, якими оперують концепції безпеки, побудовані на пріоритетному значенні силових факторів, включають «стримування», «стабільність», «статус-кво», «ревізіонізм», «гегемонію», «лідерство».

(Завершення у «З.С.» № 9)

Сирійське протистояння в контексті регіональних трансформацій

Соломія ЗІНЬКО,
викладач
Прикарпатського інституту
ім. М. Грушевського МАУП

Останні події в близькосхідному регіоні, особливо після резонансного терористичного акту в Дамаску 18 липня 2012 р., віддзеркалюють нову фазу його трансформації та перерформатування. Ситуація в Сирії демонструє зміцнення двох основних векторів політики в регіоні – сунітсько-шиїтського протистояння та боротьби всередині сунітського блоку. Найнебезпечнішим для регіону є перший, тому що кількість винятково сунітських країн є незначною та сконцентровані вони переважно в Магрибі, що призводить до вразливості Близького Сходу. Цей конфлікт значно інтенсифікується присутністю бійців «Аль-Каїди». Варто зазначити, що, можливо, уперше регіональні протиріччя висвітлювали економічну складову формування відкритих і прихованих коаліцій.

На відміну від подій у Лівії, опозиційний рух є неоднорідним і підтримується різноманітними міжнародними суб'єктами. На початку виступів проти Президента Сирії Б. Асада світські та ісламістські повстанці висловлювали готовність воювати під знаменами Сирійської вільної армії та політично підпорядковуватися Сирійській національній раді. Після розколу між СВА та СНР розділилася й міжнародна підтримка опозиційних рухів: Саудівська Аравія в подальшому підтримала СВА, у той час як Катар – СНР та ісламістські збройні формування. Доха та Ер-Ріяд співпрацюють у сирійському питанні, проте цей альянс є тимчасовим і має геополітичні обмеження. Сирійські «Брати-мусульмани» використовують розкол між двома основними опозиційними гілками та країнами-спонсорами, більшою мірою співпрацюючи з Катаром.

Нині на території Сирії активно діють три основні опозиційні групи: базована в Стамбулі Сирійська національна рада, яку контролює Туреччина, а також Катар і Саудівська Аравія; противник іноземної інтервенції в Сирії альянс аль-Малеха, помічений у інтенсивних зв'язках із Каїром; третя сила складається з колишніх високопосадовців, які залишили країну й осіли переважно у

Франції та Катарі. Водночас, окремі райони Сирії, включно з курдським регіоном, контролюють повстанці, які діють автономно, що в майбутньому може призвести до трайбалізації країни.

Боротьба проти алавітського уряду в Сирії несподівано каталізувала шиїтські протести в Ємені, Бахреїні та Саудівській Аравії. Ще більш не очікуване приєднання Бахреїну до КСА шиїти Східної провінції Саудівської Аравії задекларували прагнення приєднатися до Бахреїну, у складі якого провінція перебувала до створення Аравії.

За інформацією іранського видання «Хабар», яка була висвітлена на Заході, незважаючи на те, що шиїтські провінції КСА наразі не мають достатнього потенціалу для відок-

ремлення, наслідки автономії можуть бути критичними для регіону. У такому разі Бахрейн, Ємен та інші шиїтські райони, об'єднавшись з ісмаїлітами, які нараховують 20 млн. осіб, можуть утворити могутню державу.

Американський історик В.Г. Терплей відзначив імовірність поширення повстання в Саудівській Аравії після закінчення рамадану, хоча вже наявні заворушення в цій країні поклали край планам НАТО в Сирії. Аналітик не виключив можливості змін також у Катарі та Йорданії.

Ураховуючи значний міжнародний резонанс подій у Сирії, зменшився ажітаж навколо ядерного досьє Ірану, що дало змогу шиїтській державі розпочати активний пошук ситуативних союзників. Іранська верхівка усвідом-

лює, що в разі сунітського домінування в Сирії позиції Ірану в Іраку значно ослабнуть. На увагу заслуговує цілеспрямована та досить ефективна діяльність Ірану щодо налагодження зв'язків із Єгиптом, Алжиром і Йорданією, а також зусилля зі зближення з Оманом, Катаром та ОАЕ.

На відміну від подій у Лівії, Об'єднані Арабські Емірати здійснюють дуже обережну політику в Сирії. Як повідомив в інтерв'ю «Аль-Джазіра» Посол Ірану в ОАЕ М.Р. Файад, зовнішньоторговельний оборот двох країн становив у 2011 р. 25 млрд. доларів. Значення іранського економічного чинника засвідчив і Міністр економіки ОАЕ С. Бен Саїд Аль-Мансури, заявивши, що санкції проти Ірану вплинули на економіку Еміратів.

Обережна ібадитська політика Оману викликає приховане невдоволення всіх учасників конфлікту. Чи не вперше у пресі Затоки вдалися до критики Султанату, повідомивши про засудження вісьмох користувачів Інтернету, які в соціальних мережах протестували проти уряду.

Незважаючи на протистояння з Іраном, реакція Бахрейну щодо подій у Сирії залишається обережною. Щоправда, бахреїнські депутати за участю другого віце-спікера Бахрейну А. Халім-Мурата відвідали Сирію з метою підтримки Сирійської вільної армії, однак факт став відомим завдяки Twitter, а не офіційним зведенням.

Ісламська Республіка Іран використала досить неординарний хід, що полягав у персональній доставці вищими іранськими урядовцями запрошень ке-

рівникам держав на XVI саміт Руху неприєднання у Тегерані, що підсилювалося значним висвітленням у медіа. За даними іранської сторони, на саміті 31 країну буде представлено на рівні керівників держав, 4 – на рівні віце-президентів, 10 – на рівні міністрів закордонних справ. Надійшли запрошення на саміт також Президенту Росії В. Путіну та Президентові Туреччини А. Гюлю як спеціальним гостям, хоча обидві країни не є членами Руху, а також Генеральному секретареві ЛАДН. аль-Арабі.

Отримавши від КСА запрошення на Ісламський саміт ОІС, який неочікувано був запланований у Мецці на 14-15 серпня 2012 р., Іран ініціював 9 серпня не менш неочікувану «консультативну нараду» з питань урегулювання ситуації в Сирії. На думку ліванського політолога Т. Атріссі, Іран дав зрозуміти, що після захоплення іранських паломників у Сирії він втягнутий у конфлікт і війна стала більш інтернаціоналізованою. На «консультативну нараду» з проблем Сирії Тегеран надіслав запрошення до тридцяти країн, у тому числі шести арабських, Росії, Пакистану, Індії та Китаю. Від запрошення на форум відмовилися Кувейт, а також Ліван, який «ніколи не брав участі в жодних міжнародних зустрічах по Сирії» [5]. У роботі «консультативної наради» взяли участь представники Алжиру, Росії, Китаю, Індії, Індонезії, Йорданії, Мавританії, Оману, Тунісу, однак на задекларованому рівні міністрів закордонних справ були представлені тільки Ірак і Пакистан. Звичайно, рівень представництва

суттєво вплинув на ефективність зустрічі.

Ліванське видання «Сафір» процитувало думку Президента Ірану М. Ахмадінежада про те, що і зустріч міністрів закордонних справ у Тегерані, і зустріч лідерів ОІС у Мецці дають можливість для прийняття політичних рішень у подоланні кризи, а не сирійських військових конфліктів. Незважаючи на прийняття М. Ахмадінежадом запрошення на саміт, в іранських колах вважають малоймовірною результативність позачергового засідання ОІС, оскільки «зіткнувшись із низкою поразок у Сирії, Саудівська Аравія намагається використовувати священну та духовну атмосферу Мекки для провокування громадської думки мусульманських народів проти Сирії».

Слід зауважити, що скликання конференції в Тегерані співпало в часі з заявою держсекретаря США Х. Клінтон, яка, незважаючи на підтримку сирійських повстанців, висловила стурбованість тим, що Сирія перетворилася на вогнище «Аль-Каїди». На думку окремих аналітиків, це не є випадковим фактом, про що опосередковано може свідчити зго-

да на участь у тегеранській нараді Оману, Тунісу та Йорданії.

До речі, король Йорданії Абдалла II бін Аль-Хусейн заявив у інтерв'ю американському каналу СіБіЕс, що через відхід Б. Асада ситуація не зміниться. Однак, унаслідок ескалації напруженості Сирія може розколотися, що спричинить міжнародну ворожнечу на десятиріччя, якщо політичне рішення кризи не буде знайдено найближчим часом.

До очевидних втрат Ірану варто віднести повну переорієнтацію ХАМАС на сунітський світ, про що свідчать візити Генерального секретаря Х. Мішаала до Марокко, Єгипту, Тунісу та Катару. Однак ХАМАС не прагне відвертої конфронтації з колишнім патроном – діяльністю Ірану в Сирії високо оцінена очільниками цієї організації, зокрема, під час зустрічі між відповідальним за міжнародні зв'язки ХАМАС О. Хамданом і Послом Ірану в Лівані Г. Рокнабаді.

На противагу лівійським подіям із повним домінуванням країн Затоки, зростає роль країн Магрибу. Одним із активних гравців стає Алжир, оскільки, на думку російського дослідника Г. Джемалі, наразі,

окрім Сирії, залишається відкритим питання про його майбутнє. Наочним утіленням алжирської позиції є голосування на сесії Генеральної Асамблеї ООН (голова сесії – громадянин Катару) проти саудівської пропозиції стосовно кризи в Сирії. Міністр закордонних справ Алжиру М. Медельці закликав до відновлення стабільності в Сирії без іноземної інтервенції, наголошуючи на необхідності втілення запропонованих офіційним Дамаском реформ. Алжир, єдиний серед країн Магрибу, розглядає можливість прийняття сирійських біженців.

Туніс також стає прикладом зростання ролі країн Магрибу. Провладний ісламістський рух «Ен-Нахда» провів перший публічний з'їзд у його столиці, запросивши провідних політичних діячів усього мусульманського світу. Туніс запропонував політичний притулок Б. Асаду, а також підтримував російський план сирійського врегулювання. Варто звернути увагу на формування нової осі Каїр – Туніс, яка, ймовірно, становитиме новий центр впливу в регіоні. Симптоматичним є налагодження співпраці Тунісу, у тому числі «Ен-Нахди», з Іраном, хоча мас-медіа регіону не висвітлювали зустріч Міністра закордонних справ Ірану А.А. Салехі з лідером «Ан-Нахди» Р. Ганнуші.

Разом з тим, можна зауважити зменшення регіональної ролі Марокко. Усупереч сподіванням країн Затоки, які розраховували на військову потугу цієї країни, а також Йорданії в Сирії, пропонуючи їм у 2011 р. членство у РДСАДЗ, Марокко обмежується на-

данням гуманітарної допомоги сирійським біженцям на території Йорданії. Очевидно, що стратегічні союзники, Марокко та Йорданія, займають кругову оборону в сирійських подіях, тим більше, що в обох країнах майже одночасно знову розпочалися масові антиурядові демонстрації.

Сирійські події зменшили політичну роль Йорданії, яка максимально дистанціюється від конфлікту, хоча саме їй належить створення новітньої концепції сунітсько-шіїтського протистояння. Інтенсифікація протестних акцій під проводом йорданських «Братів-мусульман», що нагадує перші виступи їхніх сирійських побратимів у Дараа, може свідчити про виникнення нової конфліктогенної зони. Згідно з інформацією «Аль-Кудс Аль-Арабі», Ер-Ріяд посилює тиск на Амман щодо участі в антисирійській кампанії шляхом припинення фінансової допомоги країні, починаючи з березня минулого року, коли Йорданія відмовилася підтримати діяльність ісламістської групи в Сирії. Покійний принц Бандар бін Султан пропонував Йорданії підтримати Сирійську вільну армію в обмін на поновлення допомоги. Очевидно, вищенаведене інтерв'ю короля Йорданії Абдалли II бін Аль-Хусейна щодо ситуації в Сирії може свідчити про певну переорієнтацію Йорданії з країн Затоки на США.

Однак, найбільш значущим чинником розвитку подій у близькосхідному регіоні можна вважати загострення протиріч серед лідерів сунітського табору. Впливова французька газета «Фігаро» ще навесні

2012 р. зауважувала, що Катар стрибнув у поїзд подій у низці арабських країн, запитуючи, як довго буде тривати гучний дипломатичний бізнес міні-держави, розроблений випадковим ходом історії. У загальній кількості населення країни переважає шіїтське населення, інформація про яке не декларується. Попри надану фінансову допомогу, тунісці звинуватили Катар у несправедливій процентній ставці позики, а також співробітництві з США щодо проекту з перекроювання Близького Сходу.

Лівійський сценарій, згідно з яким катарці були єдиною ланкою між Рухом опору і НАТО, виявився непридатним для Сирії. «Комітет друзів Сирії» не продемонстрував такої значущості, як «Комітет друзів для підтримки Лівії», хоча обидві структури виникли в Досі. Можна лише зауважити, що з лівійського сценарію в Сирії ефективною виявилась лише зв'язка Катар – Франція.

На відміну від гомогенної Лівії, Сирія є однозначно поліконфесійною та поліетнічною країною, тому залучення озброєних лівійських та інших бійців за революцію виявилось

недостатнім. Можна констатувати зниження ролі Катару в сирійських подіях, що нині переважно обмежується фінансовою складовою. Згідно з даними агенції «Аль-Манар», Катар виділив 300 млн. дол. на конфлікт у Сирії, відіграючи роль основного призвідника мілітаризації. Однак, частина коштів, імовірно, виділяється з метою «ідеологічного» переконання окремих представників сирійської влади.

Технологія «заохочення» Катаром високопосадовців була започаткована у квітні 2012 р., з наданням притулку Віце-президенту Іраку Т. аль-Хашімі, якого його ж уряд звинуватив у тероризмі. Катар стоїть за резонансними демісіями вищих урядовців Сирії – сирійських послів в ОАЕ А. аль-Даббаха, в Кіпрі Л. аль-Харірі, в Іраку Н. Фареса, а також еміграцією Прем'єр-міністра Сирії Р. Хіджаба.

Однак, повністю відкидати регіональну роль Катару не варто. У ситуації з Сирією він не хоче залишатися з пустими руками, ризикуючи спровокувати погіршення ситуації. Цілком можливо, що за резонансним вибухом у Службі безпеки Сирії в Дамаску

стоїть Катар із бажанням радикалізувати ситуацію з наступним використанням власного кризового менеджменту. Його роль наочно ілюструє факт, що Міністр закордонних справ Ірану А.А. Салехі закликав саме катарського колегу Х. бен Джасем бен Джабер Аль-Тані допомогти у звільненні 48 паломників-заручників.

Імовірно, що спеціальні загони, сформовані в Лівії за кошти Катару, займатимуться експортом революцій, узявши на озброєння досвід Ірану зразка 1979 року. Ще у квітні 2012 р. з'явилась інформація про те, що в ОАЕ заарештовано членів фінансованого Катаром терористичного осередку, що було потрактовано як продовження стилю втручання у внутрішні справи арабських країн – Оману, Кувейту, КСА й ОАЕ.

Використовуючи внутрішні заворушення в Саудівській Аравії, Катар значно активізувався в Ємені. Про посилення його впливу на півдні Аравії свідчить той факт, що Прези-

дент Ємену А.Р.М. Хаді після візиту до Дохи прийняв рішення щодо зменшення впливу клану експрезидента А.А. Салеха, який відзначався просаудівськими настроями.

Останні події засвідчують, що зменшилась і геополітична роль Туреччини, яка звелася до військових приготувань, хоча країна, імовірно, продовжить курс на забезпечення сирійських повстанців матеріально-технічною базою. Турецьке видання «Радикал» стверджує, що Анкара була «хворою людиною Європи», а після інциденту зі збитим Сирією військовим літаком «стає самотньою людиною на Близькому Сході». Силовий варіант розв'язання подій виглядає малоймовірним, оскільки 66% турецьких респондентів виступає проти нападу на Сирію.

Заслугує на увагу тимчасовий і вимушений альянс між КСА і Туреччиною. Із політичного боку це нонсенс, оскільки остання виношує «неоосманський проект», який може

розставити інші акценти щодо відносин із сунітськими державами регіону, а тому неприйнятний для КСА. При цьому, Саудівська Аравія з середини ХХ ст. претендує на роль «виконувача обов'язків» халіфату.

Різниця в підтримці сирійських опозиційних рухів Саудівською Аравією й Туреччиною полягає в прихильності останньої до поміркованих ісламістських груп на кшталт «Братів-мусульман», у той час як саудівська верхівка прагне їх ослаблення, підтримуючи натомість салафітів. Ураховуючи формування саудівсько-єгипетської осі, у Сирії проглядається ситуативний союз Туреччина – Катар.

Рятуючи геополітичне реноме, Туреччина вдається до неординарного кроку, розігруючи курдську карту. Перетворивши Б. Асада з друга на ворога, Прем'єр-міністру Туреччини Р. Ердогану наразі вдається збалансувати складну політичну гру за участю Ірану, Іраку та іракського Курдистану. На думку огля-

дача А. Сомая, Анкара намагається співпрацювати з іракськими курдами з метою запобігання підписання угоди сирійських курдів із Б. Асадом та формування на півночі Сирії сфери впливу РПК. Іракські курди, як правило, підтримують сирійську опозицію, але, з іншого боку, сирійські курди прагнуть нейтралітету.

Попри позитивну політичну динаміку останніх подій курдська автономія в Сирії не є повною. Урядові сили знаходяться у великих містах на кшталт Аль-Камішлі та Хасакі, а також аеропортах і на головних автомагістралях. За свою позицію в сирійському конфлікті курди вимагають надійних гарантій національних прав. У разі, якщо Б. Асада буде повалено, його наступники отримають фактично автономний курдський регіон на зразок існуючого в Іраку.

Проте, незважаючи на фактичний контроль курдів над Північною Сирією, передчасно порівнювати політичну ситуацію, яка там склалася, з курдською адміністрацією на півночі Іраку, оскільки, на відміну від іракських курдів, сирійські поки що не мають політичного досвіду. Водночас ситуація в Сирії сприймається курдськими групами в Туреччині як передумова до створення автономного курдського регіону на кордоні з останньою, що може зрештою призвести до формування єдиної курдської держави на території Ірану, Іраку й Туреччини.

Однією з цілей, яку переслідує лідер іракських курдів М. Барзані щодо об'єднання сирійських курдів, є доступ іракського Курдистану через північну Сирію до Середземного моря, розірвання ізоляції, а також доступ до експорту нафти та імпорту поставок, що наразі цілковито залежать від Туреччини. До цього часу всі зусилля гальмувалися Робітничою партією Курдистану. Сирійські курди закономірно побоюються загрози оточення турецькими військами та арабськими кочівни-

ками. Уряд Туреччини має намір використати відсутність сирійської армії в курдських районах з метою створення вільної зони зі столицею в Алеппо. Анкара може дислокувати тисячі сирійських біженців у цьому регіоні, тим самим зменшуючи частку курдського населення, та перетворити Алеппо на другий Бенгазі.

Підтвердженням цього сценарію стало обрання головою Сирійської національної ради курда А. Басіта, хоча інтенсивність протестів проти президента Б. Асада в курдських районах є неспівмірною з рішучим протестом в інших частинах країни. Цей факт не може не нагадати політику «розділяй і володарюй» в Іраку, унаслідок якої іракський Курдистан став державою в державі. Недаремно найвідоміший сирійський сунітський улем М.Р. аль-Боуті закликав до національного примирення та покаяння учасників Сирійської вільної армії, наголошуючи, що в разі продовження протистояння країні загрожує розпад.

За останні місяці слід відзначити зростання ролі Саудівської Аравії порівняно з лівійськими подіями. З огляду на непрості

геополітичні реалії саудівська дипломатія чи не вперше стала автором знакової резолюції по Сирії, за яку 3 серпня 2012 р. проголосувала Генеральна Асамблея ООН. Проти резолюції проголосувало 12 країн, із них Росія, Китай, Сирія, Іран, Білорусь, Болівія, Куба, М'янма, Нікарагуа, Північна Корея, Венесуела та Зімбабве, а 31 країна утрималась.

Стратегічним видається запрошення саудівським королем Абдаллою ібн Абдель Азіз Аль Саудом Президента Ірану М. Ахмадінежада на позачерговий саміт лідерів ісламських держав, що відбудеться в Мекці, особливо в контексті стримування геополітичних претензій Катару. Деякі оглядачі цей саміт розглядають як спробу утвердження саудівського лідерства в Сирії після повалення президента Б. Асада.

На думку Г. Джемалі, Саудівська Аравія, втративши канал впливу на Північну Африку, поглинута сирійською проблемою, що її відверто обтяжує, і виключає себе з магистрального процесу, який в ісламському світі визначається Туреччиною, Іраном, Єгиптом і Пакистаном. Як стверджує Г. Дже-

маль, Саудівська Аравія не стане бенефіціаром повалення Б. Асада, як їй донедавна видавалося.

КСА прагне заручитися підтримкою та легітимізувати роль регіонального лідера за допомогою нової «золотої акції» регіону – Єгипту. Повернення останнього на провідні позиції в регіоні виявилось досить несподіваним, проте стрімким. За вплив на цю країну змагається не лише Саудівська Аравія, а й США та Іран.

Незважаючи на побоювання щодо зміцнення позицій «Братів-мусульман», загрозу зі сторони яких порівнюють за впливовістю з арабським націоналізмом, Саудівська Аравія, що демонструвала підтримку поваленим режимам і салафітським рухам, під час візиту Президента Єгипту М. Мурсі до Ер-Ріяду несподівано задекларувала прихильність до поміркованих «Братів-мусульман». Цим кроком було не тільки збережено саудівський економічний вплив у Єгипті, а й вибито ключовий козир із рук Катару, який на всіх рівнях декларує прихильність саме до поміркованих ісламістів. Показово, що емір Катару шейх Хамад бен Халіфа Аль-Тані сам прибуде з візитом до Єгипту в

серпні 2012 р. з метою обговорення питань інвестицій і регіонального розвитку.

Єгипет, нарощуючи могутність регіональної держави, пішов на певне примирення з Іраном. Зокрема, у липні 2012 р. з офіційного благословення єгипетської влади в Каїрі відкрито перший шиїтський науково-дослідний центр Аль аль-Байт, розташований на відстані всього 50 м від єгипетського парламенту. У серпні, незважаючи на відсутність дипломатичних відносин, до Єгипту вперше за 20 років прибув із візитом Віцепрезидент Ірану Х. Бакаї.

Однак, озираючись на сунітські монархії, в адміністрації Президента Єгипту підкреслюють, що іранський візит до Каїру має винятково протокольний характер, а запрошення Ірану для М. Мурсі на саміт Руху неприєднання можна розглядати тільки як запрошення держави, що приймає черговий саміт РН. Підтримка Іраном Б. Асада, як очікується, змусить М. Мурсі не відвідати Тегеран, хоча Єгипет офіційно передає головування в цій організації Ірану на наступні три роки. Ескалація подій у Сирії призвела до виникнення антиіранських настроїв у

Єгипті, де «Брати-мусульмани», на відміну від салафітів, традиційно були дружньо налаштовані до Ірану. Не викликає сумніву те, що монархії Затоки намагатимуться нівелювати ірансько-єгипетське зближення.

Значення Єгипту для стабілізації ситуації в Сирії можна пояснити не лише зваженою політичною позицією, що виключає іноземне втручання в конфлікт, а й наявністю стратегії відносин із християнською меншиною. Президент М. Мурсі здійснив стратегічний вибір, прийнявши рішення про призначення віце-президента християнина, хоча копти становлять лише 10% населення країни. Таке рішення сприятиме національному діалогу між усіма єгиптянами. Про роль християнського чинника в Сирії переконливо свідчить увага до вбивства Міністра оборони Сирії генерала Д. Райха та особливо дезертирства друга дитинства президента М. Тласса, яке для Б. Асада виявилось болочішим, ніж утеча прем'єр-міністра.

У цьому ж контексті симптоматичним є нещодавній заклик сирійських «Братів-мусульман» до представників усіх вірувань щодо демонстрації громадянської непокори та загального страйку. Варто зазначити, що Іран теж виявляє зближення з християнами, особливо з вірменською церквою, яка має значний вплив у Сирії.

Сирійський підрозділ «Братів-мусульман» активізував зусилля після політичного успіху єгипетських «Братів», не маючи з ними прямих зв'язків та відзначаючись більшою радикальністю.

Події в Сирії засвідчили дедалі більше зростання ролі медіа та інформаційних технологій. Суттєвим елементом цього підходу стало зникнення у ЗМІ назви сирійського міста Халеб і появи вестернізованого Алеппо.

Не менш показовим є одnobічне висвітлення в медіа турецького рейду на територію Сирії. Можна сперечатися про те, що Анкара вибрала слушний момент, щоб змінити караул у турецькому анклаві – фортеці Джабер Калесі, розташований на території Сирії, введенням спецназу за підтримки авіації. Однак, згідно з Анкарським договором (1921), могила шаха Сулеймана, діда султана Османа, засновника османської династії в Джабер-Калесі, залишається власністю Туреччини, яка має право утримувати сторожів і піднімати турецький прапор.

Порівняно з лівійськими подіями, значно зріс потік дезінформаційних матеріалів – неправдиві повідомлення про втечу сирійських міністрів, убивство російського та захоплення турецького генералів тощо. Офіційний Тегеран звинуватив «Аль-Арабію» та інші арабські сателітарні телеканали у веденні психологічної війни в Сирії, зокрема в контексті повідомлення «Аль-Арабії» про вбивство в Дамаску неназваного іранського дипломата. Це спричинило появу кліше відомих телеканалів al jewzeera і al zio-arabiya.

Політолог К. Вазне вважає, що «Аль-Арабія» є призвідником заворушень у Сирії через свої зв'язки з повстанцями. В інтерв'ю «Прес Тіві» він заявив, що пропагандистська машина

на чолі з «Аль-Арабією» й «Аль-Джазірою» намагається спотворити факти та подати неадекватну картину.

З боку ж сирійських урядових кіл значно активізувалася діяльність хакерських угруповань, які розміщують після зламу сайтів новини, що не відповідають дійсності. У інформаційному протистоянні робота веб-сайту «Аль-Арабії» неодноразово порушувалася внаслідок DDOS-атак. У березні 2012 р. на сторінці Facebook англомовної «Аль-Арабії» «Сирійська електронна армія» розмістила критику каналу за участь у «руйнуванні Єгипту та Лівії». У квітні на сторінках «Аль-Арабії» на Facebook і Twitter хакери розмістили не тільки фальшивий звіт про переворот у Катарі, а й статті про серію вибухів у Тартусі та звіт міжнародних спостерігачів у Хомсі. У серпні веб-сайт «Аль-Арабії» був заблокований у Сирії. Очевидно, вона для проурядових сил цієї країни становила більшу небезпеку, оскільки «Аль-Джазіра» зазнала атаки на Twitter-акаунт телеканалу з метою відправки серії проасадівських повідомлень тільки в липні. Із глобальних медіа атак зазнав «Рейтер», що був змуше-

ний тимчасово закрити блогінг-платформу після появи низки несанкціонованих фальшивих повідомлень про військові невдачі опозиції в Сирії. Незабаром прийнято аналогічне рішення про призупинення @ReutersTech у Twitter після відправки серії твітів, спрямованих проти Сирійської вільної армії. Новина на сторінці Twitter агенції «Рейтер» про те, що російський дипломат повідомив про смерть Б. Асада, спричинила шквал спекуляцій, перш ніж МЗС Росії підтвердив фальшивість новини.

На думку екс-співробітника британської розвідки Д. Бассетта, Сирія намагається розвивати можливості ведення кібер-війни, поряд із хімічною та біологічною зброєю у прагненні утвердитись як регіональна держава. Проте, як слушно зауважує викладач близькосхідних досліджень Х. Альві, в останні місяці «Сирійська електронна армія» вдалася до стратегії цільових засобів масової інформації для поширення дезінформації, однак на війні найбільшою жертвою є істина, і кожна сторона намагатиметься маніпулювати інформацією.

Генеральний Консул України в Барселоні Олександр Хрипунов:

«Українська громада в усьому світі відзначає День Незалежності України як головне свято року»

Пане Олександр, як українська діаспора Іспанії, зокрема, очолюване Вами відомство, відзначає День Державного Прапора та День Незалежності України?

Уже двадцять один рік поспіль українська громада в усьому світі відзначає День Незалежності України як головне свято року. Атрибутами незалежності та суверенітету будь-якої держави світу є державні символи, а саме – Державний Прапор і Державний Гімн. З метою вшанування багатовікової історії українського державотворення, державної символіки незалежної України та виховання поваги громадян до державних символів, відповідно до Указу Президента України, 23 серпня в нашій країні відзначається День Державного Прапора. Напередодні цих свят дипломатичні та консульські установи України за кордоном разом з організаціями української діаспори проводять спільні роз'яснювально-просвітницькі та урочисті заходи. Так, цього року в приміщенні Генерального консульства в Барселоні, у місцях компактного проживання співвітчизників у Каталонії та Валенсії впродовж серпня-вересня проходять урочисті збори, святкові концерти, ярмарки та різноманітні конкурси. Молоді українці, які проживають у консульському окрузі цього Генконсульства, отримують в урочистій обстановці перші паспорти громадянина України для виїзду за кордон.

Уся країна в очікуванні виборів до Верховної Ради України, що пройдуть 28 жовтня цього року. Ураховуючи

всі нововведення, як українська дипломатична місія готується до процесу волевиявлення заробітчан? Скільки виборців очікується на дільницях Іспанії, зокрема в Каталонії?

Головною подією внутрішньополітичного життя України в поточному році, безумовно, є проведення чергових виборів народних депутатів, що відбудуться у неділю 28 жовтня.

Відповідно до постанови Центральної виборчої комісії від 12 квітня 2012 року № 67, у Генеральному консульстві України в Барселоні за адресою: 08034, м. Барселона, вул. Нумансія, 185 – утворено закордонну виборчу дільницю на постійній основі №900029 у межах автономних областей Каталонія, Валенсія, Балеарські острови.

Підготовка виборчого процесу проходить із неухильним дотриманням вимог Закону України «Про вибори народних депутатів України», ухваленого 17 листопада 2011 року. Це стосується і процедур формування списку виборців, і вимог до розміру виборчої дільниці, кількісного складу дільничної виборчої комісії, інших організаційних питань. Беручи до уваги, що на консульському обліку в Генконсульстві перебувають понад 4 тис. співвітчизників, ця дільниця, відповідно до згаданого закону, вважається великою. На жаль, значна кількість українців, які проживають в окрузі, поки що не перебуває на консульському обліку, а це ускладнює формування Державного реєстру виборців, їх інформування про виборчі події. Згідно із законодавством у день голосування внесення нових прізвищ до списків виборців не передбачено, заяви про включення до уточненого списку виборців можуть бути прийняті виборчими комісіями не пізніше, ніж за 5 днів до виборів.

Варто зазначити, що згідно з ч. 2 ст. 22 Закону України «Про вибори народних депутатів України», українці, які проживають за кордоном, могли голосувати лише за кандидатів, що висувалися по одномандатних округах міста Києва. Як відомо, у квітні цього року Конституційний Суд України визнав це положення не конституційним. Тому українці, які проживають за кордоном, зможуть проголосувати лише за кандидатів, які висувуються за партійними списками. Голосувати за кандидатів від партій та одномандатних округів можна, виключно перебуваючи на території України.

Олександр Вікторовичу, дедалі більшає закидів про те, що заробітчан обмежують у реалізації своїх основ-

них прав як українських громадян. Ідеться про те, що за чинним законодавством громадяни, які 5 останніх років не проживали на території України, не мають права балотуватися в народні депутати. Яка Ваша думка з цього питання?

Не братиму на себе відповідальність за аргументацію, на підставі якої до закону було включено це положення (очевидно, про це слід запитати авторів законопроекту), але розумію, що повністю відчувати та усвідомлювати реалії повсякденного життя держави та її народу, мати власну обґрунтовану позицію стосовно дій усіх учасників суспільно-політичних процесів, як від влади, так і опозиції, бути не лише їх стороннім спостерігачем, у тому числі з-за кордону, а й безпосереднім учасником можна лише проживаючи в Україні. Імовірно, що термін депутатського мандата – 5 років, є часовим критерієм та однією з вимог до потенційних кандидатів у народні депутати.

На 21-у році української незалежності наша держава стала об'єктом уваги всього світу завдяки Євро-2012. На основі відомих Вам відгуків, скажіть, будь ласка, Європа увімкнула Україну? Як змінилося ставлення мас-медіа до висвітлення подій в Україні?

Проведення цього року в Україні, разом із Польщею, чемпіонату Європи з футболу стало першою за таким масштабом міжнародною подією в понад 20-річній історії нашої держави. На підготовку турніру було мобілізовано близько 40 млрд. грн. за 2 роки, це перевищує всі вкладення в інфраструктуру країни за 20 років. Проведення Євро-2012 стало національною об'єднавчою ідеєю, новою незабутньою сторінкою в нашій найсучаснішій історії. Україна змогла без проблем на кордоні прийняти мільйони гостей з усієї Європи, комфортно влаштувати їх, нагодувати, забезпечити належний рівень транспортної, сервісної інфраструктури. За визнанням гостей чемпіонату, щирість і відкритість українців буквально перевернули сприйняття України у свідомості європейців. На власному досвіді вони усвідомили, що наша країна – частина Європи, а українці – такі ж європейці. Уряд розглядає такий результат як особливо важливу інвестицію в євроінтеграційний процес нашої держави. Керівництво УЄФА, команди-учасниці турніру та вболівальники

високо оцінили організацію європейського футбольного свята, що, безсумнівно, позитивно вплинуло на інформаційний простір і ставлення до України в Європі та світі.

Із якими основними проблемами звертаються українські заробітчани до Генконсульства? Як Ви удосконалюєте послуги консульської сфери та чи підвищуєте рівень співпраці з асоціаціями діаспори?

Основними питаннями та проблемами, з якими українські громадяни звертаються до Генерального консульства в Барселоні, є весь спектр нотаріальних дій (зокрема, посвідчення довіреностей, заяв, свідоцтв тощо); продовження дії або видача нових закордонних паспортів; постановка громадян на тимчасовий консульський облік; оформлення набуття громадянства України за народженням дітьми, які народилися у наших співвітчизників на території округу; надання сприяння під час оформлення іспанських посвідчень водія на підставі українських посвідчень на виконання відповідної двосторонньої угоди; оформлення довідок про несудимість і сімейний стан, а також вирішення питань оформлення випадків смерті співвітчизників та репатріації в Україну тіл або урн із прахом загиблих. Генконсульство намагається завжди входити в суть проблеми громадянина і запропонувати йому виключно законні шляхи її вирішення. Законодавча база, на підставі якої діють консульські працівники, є відкритою. Генконсульство закликає українських громадян уникати послуг будь-яких посередників, а вирішувати питання, звертаючись безпосередньо до цієї установи.

Удосконалюючи форми роботи, Генконсульство розширило перелік консульських дій, здійснення яких можливе поштовим зв'язком. Крім того, на веб-сайті цієї установи кожна зацікавлена особа може отримати інформацію про наявність дозволів компетентних органів України на продовження або видачу їй закордонного паспорту. З минулого року консульські дії можуть бути оплачені безпосередньо в Генконсульстві іменними платіжними банківськими картками. Найближчим часом громадяни будуть обслуговуватися через спеціальні віконця в залі для відвідувачів, що також відповідатиме діючим нормам щодо умов ведення консульського прийому.

Асоціації української діаспори відіграють важливу роль у житті громад, не лише допомагаючи у вирішенні проблемних питань, а й виконуючи консолідуючу, інформаційно-просвітницьку функцію. Разом із асоціаціями Генконсульство проводить виїзне консульське обслуговування співвітчизників у місцях їх компактного проживання, віддаленого від Барселони. Звертаюся до всіх керівників громад – необхідно активніше інформувати українських громадян про викладені принципи діяльності Генконсульства та актуальні питання життя України.

Користуючись нагодою, сердечно вітаю всіх українців із 21-ю річницею Незалежності України, бажаю процвітання державі, щастя та благополуччя українському народові!

Андрій ЯКУБУВ

Життя української громади в Іспанії

(замітки)

Перша сучасна українська економічна хвиля еміграції припала на Іспанію у другій половині 90-х рр. минулого століття. В основному, робочі руки були потрібні на збиранні апельсинів, мандаринів та інших сезонних плодів іспанських червоноземів. Жінки з України знаходили зайнятість у сфері обслуговування. Місцеві жителі з солідарністю приймали перші потоки мігрантів, співчували їм та намагалися допомогти. Ліберальне іспанське законодавство регулярно видавало закони, відповідно до яких відбувалася легалізація нових робочих рук. Згодом, на початку 2000-х, уряд Іспанії прийняв пакет рішень, що прискорив процес будівництва нерухомості в країні. Потужний розвиток цьо-

го економічного сектору, який став основою економічного зростання країни, сприяв новим, уже масовим потокам мігрантів з усіх куточків світу.

На сьогодні в Іспанії проживають близько 6 млн. мігрантів. Із них – до 200 тис. українці, переважно вихідці із Західної України. Слід зазначити, що вони активно відстежують події, які відбуваються на батьківщині, своєю поведінкою демонструючи глибоку національну свідомість.

У Валенсійській автономії кількість українських мігрантів становить до 20 тис. осіб. Ті з них, які вже легалізувалися та міцно

тримаються на ногах, стали гуртуватися у громадські об'єднання різних спрямувань.

– Ми утворили відповідний громадський орган для того, щоб полегшити життя українцям у цей важкий кризовий час, коли люди особливо потребують допомоги, – поділився своїми думками про сучасну роль асоціацій української діаспори президент Асоціації українців у м. Торрев'єха (Аліканте) Михайло Черешнюк. – Голови асоціацій живуть разом із громадами, тож природно входять у становище та проблеми кожного. Малюк народився, хтось із рідних помер, хтось опинився у скруті – звертаються до нас по допомогу. Для цього, власне, нас і обрали.

Слід зазначити, що Асоціація українців м. Торрев'єха опікується трьома тисячами наших співвітчизників.

Консолідована українська громада – це й об'єднані сім'ї, які у Валенсії та інших містах Іспанії стали просити духовної сатисфакції. Перша громада вірних була заснована в Каталонії іспанським греко-католиком отцем-доктором Хосе Казановою Марторелем у 1998 році. Це сталося на прохання людей, які на той час не мали своєї Церкви. Чутки про цю парафію розлетілися за межі області. Невдовзі до Барселони завітав тодішній Глава УГКЦ Блаженніший кардинал Любомир Гузар. Він звернувся з проханням до о. Хосе взяти під опіку українських вірних уже по всій Іспанії. До речі, Хосе Казанова у 2008 р. був відзначений Орденом «За Заслуги» III ступеня.

У Валенсії люди звернулися до апостольського візитатора єпископа Гліба Лончину з проханням про призначення священника для спільноти. У 2005 р. капеланом сюди був призначений о. Василь Бойко. Велику солідарність і підтримку українським громадам у цій справі надала римо-католицька церква Іспанії. Завдяки покійному валенсійському архієпископу кардиналові Августину, сестри-монахині св. Клари погодилися надати церкву Королівського монастиря Пресвятої Трійці (XV ст.) для бого-

служінь у східному католицькому обряді. Сьогодні тут активно проводиться катехизація для людей, які були позбавлені можливості пізнавати глибше свою віру. При цьому, спільнота вірних бере досить активну участь у допомозі співвітчизникам, які цього особливо потребують – як в Іспанії, так і в Україні.

Наразі приход у Валенсії налічує понад 200 осіб, які щонеділі беруть участь у богослужінні, маючи можливість молитися рідною мовою та у своєму обряді. Недільна служба для наших заробітчан – це ще й слухна нагода поспілкуватися між собою.

– Життя емігранта, – розповідає духовний пастор української громади у Валенсії о. Василь Бойко,

– ніколи не було легким. Про це свідчать Біблійні описи: як важко було людям на чужині, коли вони змушені були залишати рідну домівку (серед них і свята родина: Йосип, Марія та Ісус). Однак, із цих історій бачимо, що знаходилися люди, які об'єднували своїх земляків в один народ знову, адже це була також і воля Божа. «Боже, нам єдність подай», – скільки разів ми просимо про це в молитві.

Нині в Іспанії діє 10 українських суботніх шкіл, близько 40 церковних парафій і понад 25 громадських організацій. Дев'ять із них згуртовані у Федерацію українських асоціацій в Іспанії (ФУАІ), яку очолює Михайло Петруняк.

* * *

– Договірно-правова база українсько-іспанських відносин налічує близько 30 угод із різних напрямів співробітництва, – коментує нинішню ситуацію Генконсул України в Барселоні Олександр Хрипунов. Одним із важливих документів блоку питань консульської сфери є Угода про соціальне забезпечення громадян. Цей документ надає фактичну можливість мігрантам урахувати їхній стаж роботи в Україні при нарахуванні іспанської пенсії та отримувати інші соціальні пільги, передбачені законодавством Іспанії.

Важливим двостороннім документом є Угода про взаємне визнання та обмін національних посвідчень водія. Це перша угода подібного характеру, укладена Україною з іноземною державою.

Зміна центральної влади в Іспанії у грудні минулого року (соціаліст Хосе Луїс Родрігес Сапатеро на посаді глави уряду був замінений консерватором Маріано Рахою) призвела до жорсткої державної економії: зменшення дефіциту бюджету, який в Іспанії становить 8,5% ВВП, шляхом скорочення бюджетних витрат у всіх сферах.

Тому в країні стали регулярними страйки та

маніфестації. Особливо масштабними та частими є протести освітян та учнів, які є серед тих, хто найбільше страждає від скорочень.

Запам'яталися нещодавні масові акції іноземців проти ініціативи уряду валенсійської автономії підвищити вартість навчання в державних університетах у середньому з однієї до шести тисяч євро виключно для абітурієнтів, які не є громадянами країн-членів ЄС. Така ініціатива, що хоч і не була підтримана, віддзеркалює нову політику, спрямовану не на користь іммігрантів. Це відбувається у той час, коли в Іспанії безробіття молоді становить 50%. І вже самі іспанці мають намір залишити свою батьківщину. Скажімо, торік більш ніж на 8% зріс рівень іспанської еміграції, склавши майже 2 млн. осіб.

...Іван Франко писав: «Українцем на Україні бути важко». Українські трудові мігранти (понад 5 млн.) – це люди, які були змушені залишити рідну домівку та близьких у пошуках кращої долі, кращого життя та кращого майбутнього для своїх дітей. Чи знайшли вони те, що шукали? Питання відносне. Чи настав час повертатися на рідну землю? Питання риторичне.

Андрій ЯКУБУВ

Від хліба насущного – по хліб духовний

Із 3 по 12 серпня на Прикарпатті відбулася Сьома Міжнародна піша Проща родин мігрантів із Самбора до Зарваниці. Протягом 10 днів прочани подолали 280 км Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей, щоб спільно помолитися за українських заробітчан біля Зарваницької ікони Божої Матері. Цьогорічна священна хода зібрала українських громадян із 15 країн світу: Західної та Східної Європи, Канади, США, України.

«Не називаю її раєм..., тої Італії», – так говорять про своє нелегке заробітчанське життя тисячі українців на Апеннінському півострові, які були змушені залишити свою батьківщину в пошуках праці і стати трудовими мігрантами. Для них це був єдиний вихід із економічної скрути, безробіття та безгрошів'я у власній державі, єдина форма виживання та заробітку. За результатами дослідження, проведеного експертами європейської комісії «Caritas International», станом на 2011 р. приблизно 4,5 млн. трудових мігрантів з України перебувають за кордоном, із яких 1,7 млн. – у країнах ЄС. За іншими оцінками, їх кількість коливається від 2 до 7 млн. людей. При цьому, 60-70% заробітчан проживають і працюють нелегально.

Італія стала однією з країн, куди спрямована новітня українська імміграція, або, як ще її називають, «економічна еміграція». На сьогодні не існує точних даних про кількість наших земляків у цій країні. Офіційно в Італії живе близько 240 тис. українців. Але реально – приблизно 1 млн. наших громадян. За

довгі роки перебування в чужій країні українці утвердилися як спільнота, до якої італійці ставляться дуже прихильно. «Я знаю, що це дуже працююча і мирна громада Італії, і було б дуже добре, щоб так і було в майбутньому. І, звичайно ж, без українців нам важче буде жити. Італійці вже звикли до того, що поруч завжди є українці», – сказав в інтерв'ю одному з українських видань Посол Італії в Україні Фабріціо Романо. Однак, це не розв'язує гострих проблем, що повсякчасно постають перед українськими заробітчанами стосовно італійського уряду, який намагається регулювати потік іммігрантів до своєї країни та легалізувати іноземних

робітників. Проте, найголовніше – проблеми трудових мігрантів залишаються без уваги з боку української влади. Насамперед, це питання підписання угоди про працевлаштування та соціальний захист українських громадян. Вирішенню відповід-

них проблем сприятиме й набрання чинності Міждержавною консульською конвенцією, яка в січні цього року ратифікована Верховною Радою України та нині проходить внутрішньодержавні процедури в Італії. Нерозв'язаним залишається питання про взаємне визнання дипломів про середню та вищу освіту, водійських посвідчень. І це в той час, коли суттєву частку нашої економіки становлять грошові перекази доходів українців-заробітчан. Так, за даними НБУ, у першому кварталі 2012 р. в Україну офіційно було перераховано близько 742 млн. дол., а це на 17% більше порівняно з аналогічним періодом 2011-го. За деякими оцін-

ками, ці інвестиції становлять 30 млрд. євро на рік (або 8% ВВП). І частка заробітку італійських українців у цій сумі є чималою.

За відсутності допомоги на державному рівні, єдиною структурою, що об'єднала українських розрізних заробітчан в Італії, стала УГКЦ. Для багатьох із них це був чи не єдиний прихисток, де можна було знайти пораду і духовну підтримку, бо в тяжкі періоди життя людей рятує віра. Віра в Бога, віра в себе та свої сили, віра і сподівання на краще. Церква стала центром збереження та відродження не тільки української духовності, а й українськості загалом. Із благословення Блаженнішого Патріарха Любомира Гузара створено Пасторально-місійний відділ, що структуровано займається питаннями українців за кордоном. Про роль церкви в житті українських мігрантів, її духовно-просвітницьку місію серед заробітчан в Італії зокрема, добре знає **отець Василь Поточняк**, який є сьогодні виконавчим секретарем Пасторально-місійного відділу УГКЦ, а у 2006 р., будучи духовним координатором української спільноти в італійській Болоньї, став одним з ініціаторів та організаторів піших духовних походів заробітчан, їхніх родин і всіх охочих із Самбора до Зарваниці.

– До Італії я приїхав у 2000 р. на навчання у Папському східному інституті в Римі. А вже через рік Іта-

лійською Конференцією Єпископату мене призначили пасторальним Координатором українців – греко-католиків в Італії. Це були нелегкі часи. Серед приїжджих не було об'єднуючого фактора. На той час існувало лише дві українські громади, у Римі та Неаполі. Я жив у Римі, а 4 дні на тиждень їздив Італією, зустрічався з людьми. Найперше у 2001 р. ми заснували християнський часопис для українців в Італії «До світла», де розмістили мій номер телефону, на який можна було звернутися з будь-якими потребами. У той час 99,9% українців були нелегалами. Люди боялися, тому дзвонили постійно і з усіх питань. На початках ми займалися всім: зустрічали приїжджих, допомагали в пошуках роботи, ішли з людиною в суд чи до лікаря. Я навіть підрахував, що з 6 років пасторської роботи 2 роки і 8 місяців говорив по телефону. І практично за перші півроку ми відкрили 40 громад у 40 італійських містах. Зараз маємо українські греко-католицькі громади у 140 містах Італії. Вони стали основою як для активного літургійного життя, так і для різноманітних громадських ініціатив. Саме на парафіях збираються кошти на допомогу знедоленим чи на відправлення трун померлих на батьківщину, формуються різні творчі колективи, безкоштовно допомагають у пошуку роботи, організовуються прощі та паломництва українських заробітчан до святих місць в Італії. Для нас дуже важливо, щоб люди, які опинилися за межами батьківщини, мали духовну опіку у своїх громадах, своїй церкві, сво-

єму обряді та своєю мовою.

– Отче Василю, Ви стали одним з ініціаторів та організаторів громадського життя українців в Італії.

– Церква розуміє, що наші люди є чужинцями в країнах, тож ми зобов'язані їм допомогти, аби вони не страждали та, не дай Боже, не втратили своєї віри, свого Бога, своєї ідентичності. Зусиллями УГКЦ у 2002 р. започатковано щорічне святкування Дня матері в Римі, на яке з'їжджаються тисячі українців з усієї Італії. Нині це свято проводиться по всій країні. У Римі проходив перший Форум українців Італії на тему «Збережімо українську родину», який уперше озвучив публічно найгостріші проблеми трудових мігрантів та вперше висунув політичні й соціальні вимоги до української влади. Завдяки нашим старанням та сприянню редакційної групи християнського часопису «До світла» цього ж року була заснована українська недільна школа, що діє при католицькому соборі Святої Софії в Римі. Важливим було видавництво українських книжок. Першою такою ініціативою стало видання редколегією

часопису «До світла» двох томів Антології творчості заробітчан (збірка поезії «На чужих стежках» і збірка гумору «Гаудеамус по-емігрантськи»). Після цього вийшло понад 30 книжок, авторами яких були українські мігранти. У 2007 р. побачив світ «Довідник українського іммігранта в Італії», підготовлений Християнським товариством українців в Італії, котрий став першим україномовним довідником із правових питань серед країн «нової» еміграції.

– Судячи з Ваших слів, консолідуючим органом українців на чужині став часопис «До світла», засновником і головним редактором якого ви були?

– Це перший україномовний часопис в Італії, що розповсюджується серед українців усіх регіонів країни та намагається висвітлювати різноманітні аспекти заробітчанського побуту та життя, а також місця в цьому житті Церкви. Спочатку це була чорно-біла фотокопія на 24 сторінках. Оригінал набрався на приватному комп'ютері, а потім розмножувався на ксероксі. Незабаром журнал вийшов у кольоровій обкладинці, був

надрукований більше ніж на 50 сторінках і збільшує наклад. Видання одразу завоювало популярність. «Це наш часопис», – так відразу сказала українка в Римі. Зростання тиражу та кількість дописувачів дійсно засвідчили, що журнал має не тільки інформаційну, а й об'єднуючу силу, сприяє згуртуванню розрізнених заробітчан, виховує українців у переконанні не цуратись українства та своїх традицій. Звичайно, релігійна тематика є основною. Подається інформація про християнські свята, повідомлення про паломницькі подорожі заробітчан до знакових християнських місць. Містяться матеріали просвітницького характеру, які мають на меті ознайомити українських читачів із культурою Італії, презентувати Україну для італійців. Друкуються матеріали на суспільно-політичну тематику, що активізувалися після президентських виборів 2004 року. Подаються дані різних соціологічних досліджень стосовно міграції, різноманітна довідкова інформація, що допомагає нашим людям бути невід'ємною частиною соціуму.

– **Яке місце займає у Вашій діяльності співпраця з офіційними представництвами України за кордоном і в Італії зокрема?**

– На початку нашої роботи мене дещо дивувала позиція українського посольства в Італії. Особливо з тих питань, що стосувалися кількості наших співвітчизників. Вони подавали лише офіційні дані. А ми ж знали реальні цифри, оскільки стикалися з цим щодня. Останніми роками оцінки посольств є реальнішими. Із 2004 р. і понині українські закордонні служби стали ближчими до народу, цікавляться і церковним життям, і громадським. Бажано було б, щоб Україна запозичила досвід інших країн, які добре працюють зі своїми мігрантами. Місіонери нашої церкви, і я особисто, завжди відвідуємо посольства України за кордоном. Нам дуже важливо співпрацювати з державою. Адже ми розуміємо, що це не завдання Церкви – заступати державу чи бути альтернативною її сублімацією. Церква повинна тільки співпрацювати з нею, дбаючи насамперед про духовну їжу людини.

– **Отче Василю, Ви присвятили заробітчанах понад 10 років священного служіння. Вас навіть називають Міністром закордонних справ церкви...**

– Уже три роки після повернення в Україну я є виконавчим секретарем Пасторально-місійного відділу УГКЦ. Він був спеціально створений Синодом Української греко-католицької церкви для координації душпастирства у тих країнах, де поки що немає сталих структур УГКЦ. Ми опікуємося країнами, де є наші вірні і

немає нашого духовенства, тобто сучасними мігрантами. Бо там, де є українська еміграція попередніх хвиль, церковне життя розвинене належним чином. Адже ще наші прадіди на чужій землі будували церкви насправду швидше, аніж свої власні хати. Наші священники працюють у 38 країнах світу. Нещодавно ми відвідали країни Балкан, де проживає досить багато громадян України. У Боснії і Герцеговині мешкає 4,5 тис. українців. Із 1890 по 1910 р. туди виїхало понад 10 тис. галичан. Там є кілька греко-католицьких священників, але люди про них навіть не знають. У Сербії проживає 21 тис. українців. Незважаючи на певні конфесійні труднощі, там усе ж є наші монастирі. Ми намагаємося провідувати та допомагати нашим громадянам у всьому світі. Тримаємо зв'язок з українцями в Японії, у 3 країнах Африки є наші люди. Хочемо дати їм опіку, щоб вони не втратилися. Для наших місіонерів, ченців і черниць, які служать за кордоном, організовуємо семінари. Мета цих зустрічей не тільки навчати священників місійності, скільки подякувати цим людям за працю, дізнатися, якими є особливості їхнього душпастирства за кордоном, які проблеми й перспективи вони бачать, і водночас познайомити священників із різних країн між собою, щоб між ними розпочався діалог. Наприкінці липня такий семінар відбувся у Ворзелі, куди з'їхалися місіонери Греції, Молдови, Казахстану, Австрії, України. Протягом чотирьох днів учасники семінару обговорювали виклики та проблеми місійності УГКЦ. Ми гово-

рили про методи євангелізації, яка має бути вихідним пунктом у місіонерській праці священника. Різні проблеми мають люди, і є серед них ті, які не пізнали Бога, не є віруючими. А без віри в Бога втрачається надія, почуття миру в душі. Говорили також про важливість співпраці місіонера з кожним провідником у нашій церкві, адже маємо спільну мету – надати духовну опіку кожному віруючому. Ще одним пунктом таких зустрічей стали питання посилення співпраці церкви із засобами масової інформації, оскільки інформування людей є дуже важливим у період нових суспільних і міграційних викликів.

– **А як бути з колишніми заробітчанами, які після повернення стають мігрантами у своїй країні? Адже за роки їх відсутності відбулося багато змін, та й самі вони також змінилися, «європеїзувалися».**

– Дійсно, період адаптації після повернення може бути довгим і важким. Є багато моментів, від яких людина відвикла і тепер не може зрозуміти. За кордоном, куди б ти не зайшов, із тобою вітаються. І це аксіома. А в Україні перші слова – «Закрий двері!» Або коли хочеш випити чашечку кави, яка коштує в Києві 30 гривень... А за кордоном кави за 3 євро немає. І ти не тільки шкодуєш грошей, скільки розумієш, що так не повинно відбуватися. Тому люди шукають своїх однодумців, які розуміються з півслова. І Пасторально-місійний відділ нашої церкви їм у тому допомагає. Організовуємо зустрічі, на які приходять як самі заробітчани, так і їхні родини. Ми молимося, обговорюємо,

як було там, за кордоном, як сприйняли рідні, суспільство після повернення додому. Також намагаємося створити при наших більших церквах такі поради для родин мігрантів, де є священник, психолог, юрист. Однак, найголовніше – щомісяця в останню суботу ми організовуємо нічні піші прощі, під час яких можемо помолитися, переосмислити турботи та проблеми, а вершиною цього стануть наші звернення до Бога, в якого будемо просити прощення і допомоги. Чому вночі? Тому що вдень маємо дуже багато спокус. А нічний час – це кращий спосіб зосередитися на молитві. Крім того, уночі люди не поспішають додому, на роботу, і можуть спокійно поспілкуватися один з одним.

Уже традиційною в Україні та званою на весь світ стала Міжнародна десятиденна проща родин мігрантів із Самбора до Зарваниці.

Так, Прощею усіх Прощ ми називаємо десятиденний духовний похід від Богородиці Самбірської до Богородиці Зарваницької, під час якого колишні заробітчани, їхні родини та друзі моляться за збереження та поєднання сімей, а також за добру долю тих, хто змушений працювати за кордоном. Цією прощею хочемо показати три речі. Найперше – дійсно глибоко, щиро подякувати Богові за те, що у свій час, виїхавши за кордон, частина людей зберегла свою віру, тотожність, сім'ю, культуру, ідентичність. І чимало людей кажуть, що це завдяки Богові, церкві, священникам. Друге – хочемо прощею консолідувати всіх нас, тих, які є за кор-

доном, і тих, які в Україні. Щоб ми подивились один на одного і сказали: «Не тільки моя сім'я змушена страждати через заробітки, не тільки моя мама виїхала, не тільки мій син залишився без батьків». Нас багато. У нас є спільні успіхи, а не тільки спільні проблеми. І ми хочемо та зобов'язані допомагати один одному, бо себе краще розуміємо. Третє – свідчити перед Україною, особливо перед українською владою, про те, що ми не з власної волі залишили свої родини та поїхали за кордон, щоб зацікавилася Україна своїми громадянами. Тішить те, що з кожним роком учасників прощі стає все більше. Будь-хто зможе долучитися до нас у будь-який момент. Суттю прощі не є лише розмова про заробітчанство. Усе ж таки ми найперше хочемо глибоко помолитися, очиститися, заспокоїтися, вислухати та бути почутими.

– **Напевно, за сім років проведення вже існують і певні прочанські традиції.**

– Так, 3 серпня, зранку о 7:00 починають сходитися люди з цілого світу до старенької невеличкої церкви Різдва Пресвятої Богородиці. І з кожним роком їх

стає все більше, особливо молоді. Ми на прощу завжди готуємо шалики синьо-жовті, і ті шалики творять блакитно-золотисте поле на 100-150 м нашої ходи. Звичайно, що за стільки років склалися вже й певні традиції. Люди, які були хоча б раз на прощі, мають чимось послужитися тим, які не були. Хтось підносить воду, хтось допомагає обробляти мозолі, хтось пропонує свою допомогу на кухні. Ті, хто побували на прощі, змінюються, стають добрішими, людянішими. Після закінчення прощі ми ділимося своїми враженнями, найбільше говоримо про силу віри. Здається, що у нашого народу ця величезна чеснота згасає, а тут вона для людей стає головною. Тому ми називаємо нашу прощу «прощею віри». Насправді мало хто вірить, що дійде до кінця, бо це дуже важко. Навіть не дні, а кожні 10 хвилин – це боротьба. І коли вже приходить сьомий, восьмий день і людина бачить, що дійде до Зарваниці, її охоплює почуття радості, що вона змогла, що Бог допоміг. Ми також говоримо про те, що ці 10 днів стають для людей часом раю, часом неба. Виявляється,

що людина може жити, наприклад, без мобільного телефону... Під час священної ходи забороняється бідкатися, жалітися, нарікати. Піша хода розвиває терплячість – одну з тих чеснот, яких бракує в сучасному споживацькому суспільстві. Натомість люди отримують величезну підтримку як самих прочан, так і тих, кого зустрічають на своєму шляху. З'являється мир у душі, спокій. Є у нас і нагородження своїх «героїв», людей, які найбільше жертвували на прощі. Одного року героїнею стала сліпа дівчина. Минулого року на прощі була мама з сином Артуром, хворим на ДЦП. Вона його везла на візочку, несла на руках, їй допомагали. І вона не була для нас тягарем. Навпаки, у такі моменти з'являється сила самопожертви.

– **Чи передбачаються особливі моменти цього-річної прощі, яка пройде з 3 по 12 серпня?**

– Цього разу стане довшим маршрут священної ходи. Українські прочани пройдуть пішки 250 кілометрів. Кожного року ми стараємося йти іншим маршрутом, іншими селами та містами. Маршрут вибираємо ми, священники, провідники прощі. Але цього-річ уперше його розробляли самі миряни, які приїхали з-за кордону, і місцеві. Нині ітимуть дорогами Карпат і навіть здолають гірський перевал між Львівщиною та Івано-Франківщиною. За день проходитимуть близько 30 кілометрів. Маршрут буде дуже складний. Але, мабуть, миряни більш вимогливі, ніж духовенство. Проща є добре організованою. У кожному селі, парафії ми можемо поспідати,

повечеряти, залишитись на нічліг. Люди гостинно й радо приймають і пригощають прочан у власних домівках. Тому дуже хочемо подякувати священикам тих сіл, які заздалегідь домовляються про нашу зупинку.

– **Сучасні процеси міграції у світі є однією з ключових проблем людства. Маючи великий досвід душпастирства наших мігрантів за кордоном, на Вашу думку, якими є основні виклики міграції для України і які наслідки вона може мати?**

– У світі налічується близько 200 млн. мігрантів. Я думаю, що мігрантство ніколи не сприймалося виключно негативно. Сама родина Ісуса Христа мігрувала, щоб урятуватися. Але українське мігрантство є інакшим. Воно сталося не за власної волі наших громадян. Великим негативом є розділені сім'ї, залишені без батьківського виховання діти. Викликом нової міграції стала й асиміляція українців. Якщо раніше люди їхали на півроку-рік, щоб повернутися додому, то зараз їдуть щораз на довший час, забирають із собою дітей, щоб там жити, але найчастіше – поза своєю мовою і поза своєю Церквою. Ми вже навіть маємо за кордоном українських дітей, які не говорять українською, не ходять до нашої Церкви. Люди стають байдужими, не наполягають на збереженні своєї ідентичності та віри. Але є й позитиви. За кордоном у людей трохи змінився спосіб мислення, вони починають дбати про гідність особи. Ставши інакшими, такі люди можуть змінювати й оточення.

Леся САВЧИН

Севастополь у зовнішньополітичних інтересах України та РФ

Алла ЛИКОВА,
випускниця Дипломатичної
академії України при МЗС

Передвиборча кампанія в Україні вже розпочалася – це відчувається у виступах деяких кандидатів у депутати Верховної Ради України, які знову порушують питання базування в Севастополі ЧФ РФ і Харківської угоди, звинувачують владу, яка за безцінь віддала в оренду українську землю. Однак, чи все так просто й однозначно в цьому питанні?

Повернімося у 2010 рік. Угоду між Україною та Російською Федерацією з питань перебування Чорноморського флоту РФ на території нашої країни було підписано 21 квітня у Харкові главами двох держав. Згідно з нею термін перебування ЧФ РФ у Севастополі було продовжено з 2017 р. по 2042 р. із автоматичним продовжен-

ням на 5 років, якщо жодна зі сторін не повідомить письмово іншу сторону про припинення її дії не пізніше, ніж за один рік до завершення терміну дії. Згідно з угодою орендна плата за перебування флоту РФ на території України, починаючи з 28 травня 2017 р., буде (підкреслюю, тільки «буде») складатися з платежів Росії Україні у розмірі 100 млн. дол. на рік, а також із додаткових коштів, що отримуються за рахунок зниження з дати набуття чинності цією угодою ціни у розмірі до 100 дол. від установленної чинним контрактом між НАК «Нафтогаз» України та ВАТ «Газпром», на кожну тисячу кубометрів газу, що постачається в Україну.

У нашій державі такі домовленості спричинили обурення опозиції. Деякі експерти оцінили документ як такий, що суперечить Конституції України. Угоду ратифіковано Верховною Радою України та Держдумою Російської Федерації 27 квітня 2010 року. Процес ратифікації в Україні супроводжувався блокуванням трибуни та мітингом під стінами парламенту. Але ратифікація відбулася.

Постає питання – навіть якщо вдаватися до таких недипломатичних методів, якщо дію будь-якої угоди можна припинити (що буде не на користь іміджу нашої держави) чи прийняти Протокол про внесення змін до її тексту, адже 2017 р. наступить лише через 5 років.

Не можна не зважати на можливість з боку Росії припинити дію цього документа, адже 23 лютого 2012 р. В. Путін, перебуваючи на посту Прем'єр-міністра РФ, зробив так заяву: «Росія не може і надалі платити Україні природним газом, і має намір перемістити базу на російське узбережжя». Куди саме, не уточнюється, але найвірогідніше – частково у район Туапсе та частково в Сухумі. Разом з тим, РФ планує посилити Чорноморський флот у частині авіації та берегової оборони.

У цілому Росії необхідно посилювати свій Південний стратегічний напрямок, від якого значною мірою залежить національна безпека, і тому не залишається місця для різних ігор із країнами цього регіону. Базування флоту в Криму не може залишатися в нинішньому двозначному становищі.

Можна припустити, що заява В. Путіна зроблена виключно з метою шантажу. Однак, наміри можуть бути більш ніж серйозними. Справа, можливо, не тільки в політичній конфронтації, а й у серйознішій геополітичній перспективі.

У своїй статті «Після заяви Путіна не можна виключити сценарій відділення Криму від України» Ігор Мурадян наголошує: «За наявною інформацією, московські експерти вже запропонували загальний розрахунок того, наскільки збиткові або вигідні економічні відносини з Україною для Росії, і результати цих розробок виглядають вельми тенденційно... Дана перспектива безпосереднім чином стосується інтересів держав Південного Кавказу, і численні проекти та наміри можуть виявитись підривними».

А чим захищатимемо ми свій Південний стратегічний напрямок у разі виведення Чорноморського флоту з Севастополя?

Повернімося до самої угоди. Вона розпочинається з формулювання: «Україна і Російська Федерація, розвиваючи відносини на основі принципу стратегічного партнерства, зафіксованого у Договорі про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною та Російською Федерацією від 31 травня 1997 року,

- відповідно до статті 1 Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про вільну торгівлю від 24 червня 1993 року,

- висловлюючи готовність до взаємного врахування інтересів обох Сторін у вирішенні питань двосторонніх відносин у різних сферах, ґрунтуючись на базових угодах по Чорноморському флоту...»

Тобто, були більш вагомими документи, підписані значно раніше, ніж Харківські угоди. І останні базувалися саме на них.

Спробуймо відкинути емоції та розважливо сприйняти таке неоднозначне явище, як базування Чорноморського флоту.

Із Севастополем завжди було не просто, особливо після 1991 року.

Згадаймо акти російського парламенту щодо цього міста. Верховна Рада Російської Федерації у 1993 р. прийняла постанову про російський статус цього міста. За ініціативою України питання було розглянуто Радою Безпеки ООН, яка визнала, що постанова є несумісною з обов'язками стосовно договору з Україною, «рівно як і з цілями та принципами Статуту, і не має сили».¹ Рада Безпеки ООН могла зайняти і більш жорстку позицію, якби не представлена заява МЗС РФ, у якій зазначено: «Прийнята 9 липня 1993 р. Постанова Верховної Ради Російської Федерації «Про статус м. Севастополь розходиться з лінією Президента і Уряду Російської Федерації на реалізацію інтересів Росії. Будучи емоційно-декларативною, ця акція зовсім не вказує перспективу реальних рі-

шень, а лише ускладнює їхній і без того складний пошук».²

Варто відзначити й позицію Конституційного Суду Російської Федерації щодо цієї постанови: «У нині діючій Конституції Російської Федерації, прийнятій 12 грудня 1993 року, статус Севастополя... не визначено».

Тим більше дивно, що Рада РФ у грудні 1996 р. приймає постанову «Про комісію Ради Федерації з підготовки питання про правовий статус міста Севастополя» та заяву «Про статус міста Севастополя».³

Як відомо, умовою укладення надзвичайно важливого для України Договору між Україною та РФ про дружбу, співробітництво і партнерство від 31 травня 1997 р., у якому сторони однозначно визнавали територіальну цілісність і непорушність існуючих кордонів, було підписання трьох угод стосовно ЧФ РФ про:

- статус та умови перебування ЧФ РФ на території України;
- параметри розподілу ЧФ;
- взаєморозрахунки, пов'язані з розподілом ЧФ і його перебуванням на те-

риторії України.

Слід відзначити кілька аспектів у зв'язку з цими документами.

1. У процесі укладання цих угод сторонами не було проведено інвентаризацію об'єктів інфраструктури флоту, їхнього технічного стану, які формально є власністю України та передаються на обмежений термін на правах оренди російській стороні. Більше того, таку інвентаризацію досі не здійснено.

2. До сьогодні існує юридична колізія в законодавстві України щодо питання допуску та функціонування на її території іноземних військових баз. Зокрема, ст. 17 Конституції України забороняє перебування на нашій території іноземних військових баз, хоча, згідно з перехідними положеннями Основного закону, допуск та функціонування таких баз можливий за умови укладання та ратифікації Верховною Радою України відповідних міжнародних домовленостей.⁴

3. Україна досі не отримує живих грошей за оренду інфраструктури флоту. Ці кошти в розмірі 97,7 млн. дол. зараховуються щорічно у вигляді погашення заборгованості

України перед РФ за енергоносії.

Теорія підказує, що в ситуації асиметрії двосторонніх відносин, як у разі українсько-російських, правило №1 для слабого партнера, яким у цьому випадку є Україна, полягає в тому, щоб уникати проблемних переговорних тем із різних сфер. Правило №2 наполегливо рекомендує покладатися

на багатосторонні механізми, а бажано – на режими врегулювання спірних питань. Двосторонній формат веде до максимізації переговорних переваг сильного партнера і майже повної відсутності можливостей слабого відстояти свої інтереси.

Потрібно також окремо розглянути ситуацію навколо ЧФ РФ у 2009 році. Політичне керівництво України чітко висловилося за необхідність підготовки ЧФ до виведення, про що неодноразово було повідомлено російську сторону та запропоновано розробити відповідний план.

Офіційна позиція російської сторони фактично полягала в тому, що обговорення питання є можливим лише після 2017 року. Військово-морська доктрина РФ, за словами тогочасного президента В. Путіна, полягала в необхідності розбудови військової інфраструктури на російському узбережжі Чорного моря, зокрема, у Новоросійську, з одночасним збереженням військово-морської бази в Севастополі. Слід зазначити, що військово-морська база в Новоросійську, де нині вже розташовано флотилію малих кораблів ВМФ РФ, за

своїми природно-кліматичними та технічними особливостями значно поступається Севастополю. Крім того, в разі переведення флоту з цього міста постає питання соціальної інфраструктури, житла для моряків, а також проблема працевлаштування українських громадян.

Одним із найбільш характерних явищ на ринку праці Севастополя у 2009 р. було значне збільшення кількості безробітних працівників із підприємств, організацій і закладів міста, зокрема, за рахунок звільнення цивільного персоналу ЧФ РФ. Протягом цього року роботодавцями планувалося звільнити 14 тис. 256 робітників, серед яких 76% – найманий цивільний персонал підприємств флоту Росії. Фактично лави безробітних у 2009 р. поповнили 3 тис. 855 осіб (приріст у порівнянні з 2008 р. становив 4,4 раза).

Найбільше фактичне звільнення відбулося на підприємствах і військових формуваннях ЧФ РФ – 2 тис. 616 працівників (67,9% загальної кількості).

Виведення флоту з Севастополя для керівництва Росії було вкрай небажаним передусім з історично-психологічної точки зору.

Севастополь – єдиний незамерзаючий морський і рибний порт, а також промисловий, науково-технічний, рекреаційний та культурно-історичний центр Півдня України, розташований у південно-західній частині Кримського півострова.

Географічне положення (центра) міста – 43°37' північної широти; 33°31' східної довготи. Відстань

від Севастополя до Києва – 1050 км, Москви – 1500 км, Ялти – 85 км, Стамбула – 490 км, Рима – 1700 км, Марселя – 2100 км, Парижа – 2400 км, Лондона – 2800 км.

Площа території міста з прилеглими районами становить 864 кв. км (із урахуванням акваторії внутрішніх морських бухт (216 кв. км) перевищує 1000 кв. км) і наближається до території Москви, Нью-Йорка або Шанхая. Загальна довжина берегової лінії міста – 158 км, сухопутного кордону – 106 км. Чисельність населення – 400 тис. осіб 28-и національностей. Більшість вірян – православні.

У 2013 р. Севастополь святкуватиме 230 років свого заснування. Побудоване на території античного Херсонеса, де, за легендою, тисячу років тому київський князь Володимир прийняв християнство, місто приймає традиції апостолів слов'янського православ'я Андрія Первозванного і творців слов'янського алфавіту Кирила та Мефодія.

Ще у древності бухти славилась як прекрасні гавані. У III ст. до н.е. на березі однієї з них древні греки заснували «поліс» (місто-державу) Херсонес Таврійський. Його історія, якій понад 2000 років, тісно переплелася з історією таврів, скіфів, сарматів, Древньої Греції та Візантії. У XIII–XIV ст. Херсонес було зруйновано золотоординськими ханами, і в XV ст. він припинив своє існування.

На цій землі в кінці XVIII ст. й було засновано Севастополь – «величаве, славетне місто» у перекладі з грецької. «Величним містом», «містом, достой-

ним поклоніння» звеліла назвати його російська імператриця Катерина II в указі, в якому було розпорядження звести на берегах Ахтіарової бухти велику фортецю з адміралтейством першого рангу, верф, порт і військово-поселення.

Із серпня 1783 р. Севастополь став військово-морською базою і понад 200 років своєї історії послідовно підтверджував своє історичне призначення – міста слави військово-морського флоту.

На сьогодні ЧФ РФ утратив військово-стратегічну цінність, що усвідомлює, у тому числі, й керівництво РФ. ВМС Туреччини втричі переважають ЧФ РФ за потужністю залпового вогню. Середній вік 48 кораблів ЧФ становить 35 років. Протягом останніх 10 років флот не отримав жодного нового корабля.

«Флагман Чорноморського флоту ракетний крейсер «Москва» «застарів» і «потребує термінової модернізації», – пише «Оружје Росії», аналізуючи підсумки 2011 р. ВМС РФ.

Видання наголошує, що його аналоги, які знаходяться на озброєнні інших флотів, також потребують осучаснення. «Так, у дев'яності роки залп із шістнадцяти неперезаряджених

пускових установок комплексу «Вулкан» гарантував «Варягу» завдання невідновлюваних втрат групі (АУГ) супротивника», – наголошує агентство.

Однак, сьогодні країни НАТО взяли на озброєння нові технології. «Уявляється нереальним прорвати одним залпом ПКР «Вулкан» або «Граніт» оборону сучасної системи «Іджис», наприклад, американського есмінця УРО McFaul або фрегата Almirante Juan de Borbon, що слідує поряд з іншими бойовими кораблями охорони у складі ордеру», – пише «Оружје Росії».

«Усі кораблі потребують капітального ремонту та модернізації. Рішення щодо них необхідно приймати саме зараз. У іншому разі їх очікує доля тяжких атомних ракетних крейсерів, єдиний із яких («Петро Великий», 1998 р., СФ) знаходиться в бойовому строю. Багатомільйонні асигнування на утримання таких крейсерів незмірно важкі для держави, незважаючи на неперевершену ударну міць кораблів цього проекту», – зазначає видавництво.

Уже на третій день після інавгурації, 10 травня 2012 р. президент В. Путін провів у Нижньому Тагілі нараду

з питань розвитку оборонно-промислового комплексу, на якій вказав на необхідність посилити виконання держоборонзамовлення на всіх етапах: від його формування та розміщення до реалізації. Окрім того, Володимир Путін наголосив на необхідності стимулювати реальну конкуренцію в оборонній промисловості, у тому числі за рахунок залучення до участі в оборонних програмах цивільних компаній і приватного бізнесу, підкресливши, що вітчизняному ОПК необхідно зробити технологічний прорив і провести повноцінний цикл модернізації.

Водночас, для України було і залишається актуальним питання справжньої, а не політичної ціни за надання в оренду бази в Севастополі. За наявною інформацією, США сплачують Японії 700 млн. дол. щорічно за базу в Акінаві. Але, безумовно, її рівень оснащення не можна навіть порівняти з російською в Севастополі.

Стосовно суті Харківської угоди, то вона фактично зводиться до продовження терміну дії Угоди про статус і умови перебування ЧФ РФ на території України 1997 року ще на 25 років – до 28 травня 2042 року.⁵

Іншим важливим чинником, що вплинув на укладання угоди саме в зазначеному форматі, було бажання керівництва України засвідчити стратегічний характер відносин із Росією.

Реакцію міжнародної спільноти на укладання такої угоди можна назвати стримано-позитивною. Зокрема, генеральний секретар НАТО А.Ф. Расмуссен зазначив, що «зникнення потенційної точки напруги між Україною та Росією можна тільки привітати».

Серед проблемних моментів, пов'язаних із реалізацією Харківської угоди, слід відзначити такі:

- проблема участі ЧФ РФ, що базується в Севастополі, у можливих вій-

ськових конфліктах на територіях інших держав;

- забезпечення функціонування соціальної інфраструктури Севастополя з огляду на навантаження з боку ЧФ РФ та відшкодування в повному обсязі відповідних видатків міста російською стороною;

- механізм формування ціни на газ для України після 2019 р., коли закінчиться поточний контракт між НАК «Нафтогаз України» і ВАТ «Газпром».

Політика – це, звичайно, мистецтво можливого. Україна та Росія з огляду на історичні, національні, географічні, культурні, економічні та інші фактори просто приречені вибудувати дружні, взаємовигідні відносини в усіх галузях, у тому числі – галузі безпеки.

Проведення спільних військових навчань за участю ЧФ РФ і ВМС України у 2011 р. стало свідченням розвитку плідного співробітництва. Нещодавно – 22-25 травня 2012 року – у Севастополі відбулися російсько-українські командно-штабні навчання «Фарватер миру – 2012». Їх завданням було узгодження дій під час надання допомоги аварійному високобортному судну.

До навчання було залучено понад 100 російських

військовослужбовців, літаки та вертольоти морської авіації ЧФ Росії та військово-морських сил України, більше 20 одиниць спеціальної автомобільної та бронетехніки.

Водночас, співробітництво у галузі безпеки та двостороння торгівля є важливими, але не єдиними його сферами. Не просто торгівля, а реалізація спільних програм у літакобудуванні, космічних технологіях, складанні двигунів, де ефект від синергії є найбільшим, повинна стати пріоритетом для всього комплексу двосторонніх відносин і ефективно засвідчити їх стратегічний характер. Саме за таких умов реалізація Харківської угоди найбільш повно відповідатиме духу двосторонніх відносин.

Севастопольський морський завод 18 травня 2012 р. отримав замовлення на модернізацію судна-кабелеукладача, що належить «Ощадбанку Росії». Цей факт вселяє надію на отримання нових контрактів, пов'язаних із ремонтом кораблів Чорноморського флоту РФ. Така співпраця дає можливість не тільки нарощувати потужність українських підприємств, а й сприяє розвитку інфраструктури півострова в цілому.

¹ Офіційні звіти Ради Безпеки, сорок восьмий рік. Доповнення за липень, серпень і вересень 1993 року. Док. S/26118. 20 липня 1993 року.

² СЗ РФ. – 1996. – № 51. – С. 5697, 5698.

³ СЗ РФ. – 1996. – № 51. – С. 5697, 5698.

⁴ Конституція України // «Таврія», Сімферополь. – 1996. – Розділ 1. – С. 17.

⁵ Угода про статус і умови перебування ЧФ РФ на території України. 2010 // www.RADA.gov.ua

Інтеграція та модернізація – шлях до процвітання України

Сучасна історія характеризується динамічними трансформаційними процесами, що супроводжуються перекроюванням політичної карти світу, зміною режимів у низці держав і відповідним переділом сфер впливу. У епоху глобалізації на міжнародній арені відбувається масштабна гра, що набуває часом форму жорсткого суперництва в умовах гострої конкуренції.

Тривалий час протидією агресії та фактором стримування відкритого протистояння сторін була творча політика потужних союзів і блоків, що сприяла конструктивному вирішенню суперечок.

На нинішньому етапі посилення боротьби за зовнішні ринки та доступ до сировинних ресурсів роль подібних політико-економічних об'єднань у забезпеченні стабільності, сталого регіонального та світового розвитку зростає як ніколи.

На сьогодні багато країн розглядають ефективну інтеграційну взаємодію в рамках міжнародних структур, покликану протистояти викликам сучасності та мінімізувати ризики виникнення загроз, звідки б вони не виходили, як ключові аспекти своєї зовнішньої політики.

В умовах індустріальної та технологічної гонки одними з центрів інтеграційних ініціатив на євразійському континенті виступають Брюссель і Москва, що уособлюють організації, до співпраці з якими

тяжіє Україна, маючи за мету здійснення всеосяжної модернізації.

Інтеграція нашої держави в ЄС або організацію за участю Росії, як складова геополітики, спричинила підвищену увагу в міжнародних колах, особливо з боку великих світових гравців. Цим пояснюється жвава полеміка із зазначеного питання, що стало останнім часом одним із головних предметів зацікавленого обговорення.

На тлі гострих дискусій навколо інтеграційної проблематики, що тривають усередині держави та за кордоном, Україна демонструє приклад відповідального підходу до проблем забезпечення безпеки, обстоювання та захисту національних інтересів, прийняття зважених рішень.

Керівництво держави, дотримуючись принципів взаємної поваги, рівності та паритетних засад, упевнено здійснює конструктивні кроки в рамках загальної стратегії розвитку, послідовно реалізуючи зовнішньополітичний

курс на встановлення та зміцнення партнерських відносин з усіма учасниками міжнародного діалогу.

Підсумком успішних офіційних зустрічей і переговорів президента В. Януковича з главами іноземних держав, контактів на рівні урядів стало розширення двосторонньої та багатосторонньої правової бази співробітництва через підписання відповідних документів, а на інтеграційному полі позначилися різновекторні зрушення.

Політологи, соціологи, журналісти, захоплено коментуючи поточну ситуацію, висловлюють цілий спектр припущень, намагаючись моделювати варіанти подальших подій. Тема активно обговорюється в ЗМІ, що рясніють численними виступами, які відображають широку палітру поглядів, часто діаметрально протилежних, що відображають настрої в українському суспільстві, де присутні й політичні фобії, які йдуть урозріз із поняттями прагматизму, і пріоритети економічної вигоди.

Нерідко на тлі відсутності зваженої професійної точки зору фігурують поверхневі оцінки, некомпетентність підміняється однобокими загальними міркуваннями або окремими фрагментами, вирваними з цілісної картини дійсності, а іноді доводиться чути ангажовані позиції або кон'юнктурні міркування, що відображають суб'єктивний світогляд їхніх авторів.

Для частини політикуму інтеграційна дилема «захід-схід» визначається взаємовиключним підходом, членство в СОТ і подальше зближення з ЄС звучать дисонансом щодо ідеї вступу в Митний союз Білорусі, Казахстану та Росії, а наша держава в цьому контексті стоїть на порозі концептуального вибору.

Слід констатувати, що, незважаючи на запевнення єврочиновників про бажання бачити нас у європейській сім'ї, за відсутності документального підтвердження цього наміру перспектива повноцінного входження України в ЄС залишається туманною, у зв'язку з чим висловлюється думка про ймовірну переорієнтацію країни на євразійські структури в разі чітких сигналів відмови Євросоюзу.

Не можна також не помічати все гучніших голосів євроскептиків, які концентрують критичний погляд на наростаючих труднощах ЄС, масових заворушеннях і багатотисячних виступах громадян, які пе-

реживають важкі часи. Склалася ситуація, за якої, здавалося б, такі успішні держави, як: Греція, Ірландія, Португалія – змушені просити фінансової підтримки у міжнародних кредиторів. На краю прірви виявилися економіки Італії та Іспанії. Оцінюючи те, що відбувається, аналітики звертають увагу на розчарування, що охопило й низку східноєвропейських країн.

У період кризи, труднощів у фінансово-банківській сфері через боргові проблеми Єврозони деякі європейські лідери заявляють про можливість краху євровалюти. Більше того, на загальному негативному фоні, що супроводжується песимістичними настроями, загостренням протиріч і суперечок усередині європейської спільноти, що іноді переростають у скандали між чиновниками вищого рівня, ідеться про вихід з організації частини її членів, а дехто взагалі ставить під сумнів доцільність цього об'єднання та говорить про його розпад.

У експертних колах роблять абсолютно логічний висновок, що криза ЄС підштовхує держави, налаштовані на інтеграційні процеси, до пошуку свого

достойного місця в інших утвореннях на континенті, у першу чергу в Євразійському економічному співтоваристві, тим більше, що в ЄвразЕС проголошено за мету уникнути помилок Євросоюзу.

У рамках поступального розвитку інтеграційних структур на пострадянському просторі, за активного обговорення доцільності повномасштабного відновлення ефективних торговельно-економічних ланок, формуються нові механізми взаємодії та впроваджується серія проєктів у різних сферах. За наявності величезних територій і гігантських запасів енергоресурсів є реальним розгляд завдання спільного індустріального прориву, створення сприятливих умов для високотехнологічної промислової кооперації, реалізації відповідних довгострокових програм розвитку.

Прихильники участі України в ЄвразЕС і Митному союзі акцентують на позитивах цього рішення, що дає змогу сприяти економічному зростанню, кардинально і в короткі терміни здійснити модернізацію країни. Неприпустимо, на їхню думку, скидати з рахунків показники нашої зовнішньої торгівлі з краї-

нами СНД, серед яких ключове місце займає Росія, а також факт успадкування від СРСР розгалуженої виробничої спеціалізації, спільного мовного та культурного простору, усього того, що сприяє колективному використанню промислового, науково-технічного, людського та природного потенціалів для досягнення вагомих результатів і вирішення актуальних проблем. Існує думка, що з урахуванням значного обсягу коопераційних зв'язків окремі галузі в Україні та Росії не можуть існувати одна без одної, а для ряду підприємств приєднання держави до Митного союзу є питанням виживання з огляду на їхню орієнтацію на ринок цього євразійського утворення.

На порядку денному – оновлення в базових секторах економіки, будівництво, реконструкція великих промислово-інфраструктурних об'єктів на якісній новій основі та, як результат, забезпечення випуску конкурентоспроможної продукції виробничо-технічного призначення, товарів народного споживання. Ідеться про модернізацію гірничо-металургійної, хімічної, машинобудівної галузей, електротехнічних і приладобудівних підприємств, промисловості будівельних матеріалів і конструкцій, що повинно надати додаткового імпульсу інтенсивному розвитку вітчизняного агрокомплексу.

Не потрібно забувати, що на сьогодні економіка України є вразливою через високу вартість імпортова-

ного російського природного газу. Водночас, доступ до порівняно дешевих енергоносіїв і реалізація транзитного потенціалу може сприяти поліпшенню становища у виробничій і соціальній сферах. У цьому контексті зниження ціни на газ наводиться як найвагоміший аргумент і незаперечний плюс участі нашої країни в Митному союзі. Окрім того, з огляду на декларовані його членами плани перейти з наступного етапу до єдиного економічного простору, заснованого на нормах і принципах Світової організації торгівлі, для України, як члена СОТ, з'являються нові експортні можливості та перспектива швидше, на міцніших позиціях інтегруватися в Європу.

Слід підкреслити, що оціночні дискусії ведуться на тлі розширення активної співпраці Брюсселя та Москви, розроблення грандіозних проєктів, будівництва та введення в експлуатацію нових газотранспортних комунікацій.

Аналітики зазначають, що в умовах поступового зміцнення позицій Росії та мінливої світової кон'юнктури, а також формування ідеї об'єднання зусиль євразійських структур із ЄС, необхідним є розуміння

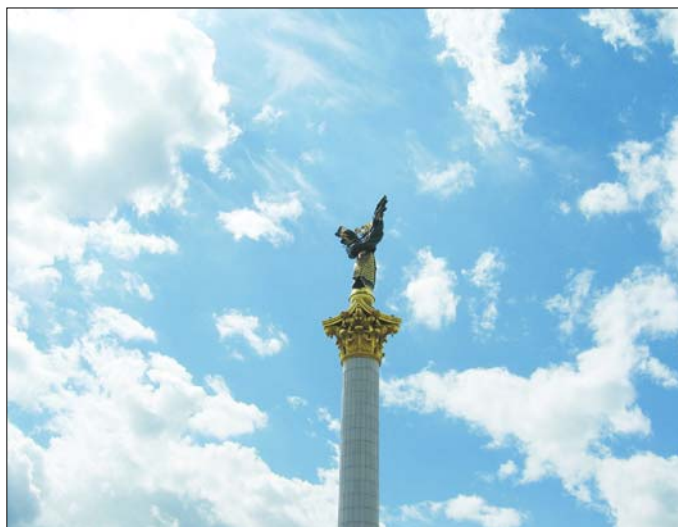
взаємної вигоди та віднайдення спільності в боротьбі з сучасними викликами. Усе більше переважає точка зору, відповідно до якої активна та вагома роль нашої країни на євразійському напрямі не суперечить її європрагненню, а питанням є лише міра участі в інтеграційних організаціях і уникнення невинуватених поступок більш сильним партнерам. Об'єктивно мислячі політики закликають дивитися на ситуацію через призму динаміки розвитку ЄС і євразійських утворень, оскільки настав час здійснення подальших кроків, яких вимагають довгострокові національні інтереси, з метою створення умов, що максимально сприяють реалізації ділових ініціатив, вільному пересуванню капіталів, товарів і послуг.

Серед експертів, які твердо дотримуються критеріїв вибору, що лежать у площині економіки, домінує позиція про помилковість входження в ту чи іншу структуру за будь-яку ціну, особливо, якщо страждають інтереси суб'єктів господарської діяльності, у першу чергу, промислових і сільськогосподарських підприємств.

У колах євроскептиків звучать застереження повторення історії вступу України до СОТ, адже не отримано практично жодних переваг за винятком скорочення числа антидемпінгових претензій, однак через диспропорції обсягів вітчизняної та зарубіжної продукції на нашому ринку нині витрачаються бюджетні кошти на реалізацію програм імпортозаміщення.

Першорядною є роль держави у нинішніх непростих реаліях, які вимагають глибоко професійного аналізу доцільності участі в певних інтеграційних проектах з точки зору модернізації.

На жаль, на сьогодні немає жодного фундаментального соціально-економічного прогнозу щодо векторів інтеграції. За крайньої необхідності максимально виважених експертних оцінок на основі багатофакторних розрахунків, які можуть мати основне значення для прийняття рішень щодо інтеграційних об'єднань, явно недостатнім є відповідний внесок державних організацій і наукових центрів із функціями стратегічних досліджень.

Оцінку вигод членства в міжнародних союзах можна отримати, детально проаналізувавши всі «за» і «проти», змодельовавши потенційні ризики негативних наслідків у короткостроковій і довгостроковій перспективах. Предметом узагальнення повинні стати можливості розвитку економіки, у першу чергу, українського виробництва та експорту, нарощування доходів бюджету, з урахуванням головного виміру – добробуту людей.

Резерви державної машини вбачаються й у формуванні громадської думки щодо інтеграції та модернізації. В умовах свободи слова та плюралізму позицій надзвичайно важливим є забезпечення всебічного інформаційного висвітлення дійсності як елемента ідеології владної команди. Конструктивізм кадрів, обізнаних у зазначених питаннях, і надання цілісної картини

ни сучасних хитросплетінь буде позитивно оцінено, оскільки посилить довіру та зумовить стабільну підтримку громадян.

Україна, безсумнівно, по праву посідає гідне місце в системі світових відносин і торгівлі. Наша держава спроможна вирішити найграндіозніші завдання, красномовним свідченням і прямим підтвердженням чого є ривок у ході підготовки та проведення Євро-2012. У короткі строки створено відповідну інфраструктуру, введено в експлуатацію або завершується будівництво та реконструкція серії об'єктів світового класу – аеропорти, спортивні споруди, мости, транспортні розв'язки, ділянки метрополітену, автомобільних доріг і залізниць.

Подальше вміле здійснення цілеспрямованого комплексу заходів у рамках поглиблення міжнародного інтеграційного співробітництва стане солідним підґрунтям успіху країни, сприяючи ефективній модернізації на шляху до процвітання України.

Олександр ГАЛЕНА,
політолог (Київ)

Виступ української збірної на Олімпіаді в Лондоні визнано успішним

Президент України Віктор Янукович привітав переможців і призерів XXX літніх Олімпійських ігор, їхніх тренерів і всю українську збірну з успішним виступом у Лондоні. Під час зустрічі з українськими олімпійцями Глава держави, зокрема, сказав: «За вашу мужність, за вашу відданість спорту і Вітчизні велика вам подяка і низький вам уклін».

Президент високо оцінив рівень майстерності, продемонстрований українськими спортсменами – чемпіонами світу, боксерами Василем Ломаченком та Олександром Усиком, фехтувальницею Яною Шемякіною, важкоатлетом Олексієм Торохтієм, жіночою четвір-

кою з академічного веслування в складі Тарасенко, Довгодько, Коженкової, Дементьєвої, веслувальником на каное Юрієм Чебаном. Ці спортсмени, наголосив Віктор Янукович, вписали «золотими літерами свої імена в історію світового та вітчизняного спорту».

Глава держави також подякував за виступ іншим українським спортсменам, які отримали високі результати, але не здобули нагород. Він висловив переконання, що ці спортсмени – майбутнє українського спорту і їхні перемоги ще попереду. Президент вручив державні нагороди 24 олімпійським переможцям і призерам, які здобули медалі у 20 видах змагань.

Голова Національного олімпійського комітету Сергій Бубка від імені олімпійської збірної України подякував Президентові України за підтримку та подарував йому символ Олімпійських ігор – факел, привезений із Лондона.

Хід Олімпіади прокоментував Надзвичайний і Повноважний Посол України у Великій Британії Володимир Хандогій

Як розповів Надзвичайний і Повноважний посол України у Великій Британії Володимир Хандогій агентству «Інтерфакс-Україна», він намагався бути присутнім на багатьох виступах українських спортсменів. «Зокрема, вдалося подивитися боксерські поєдинки, змагання з легкої атлетики, гімнастики, а також стриб-

ки у воду з трампліна, у яких брали участь наші спортсменки...», – зауважив Посол.

Стосовно деяких випадків із суддівством В. Хандогій зазначив: «До спортсменів з України завжди було більш прискіпливе ставлення, аніж до інших. Для перемоги в будь-якому виді спорту українським спортсменам, як і

всіх колишніх радянських республік, необхідно бути на голову вище суперників, щоб ні в кого не залишалося навіть найменших сумнівів у тому, що вони найкращі...»

Про діяльність посольства у дні Олімпіади Володимир Хандогій сказав: «У посольстві зараз посилений режим роботи. На період проведення Олімпій-

ських ігор ми працюємо практично в цілодобовому режимі та без вихідних. Українські дипломати спільно з делегацією Національного олімпійського комітету активно допомагають в організації та проведенні у Лондоні заходів, присвячених участі української збірної в Олімпіаді-2012».

Про найголовніші для України змагання року – Олімпійські ігри та чемпіонат Європи з футболу – в інтерв'ю для «З.С.» авторитетного українського спортивного оглядача Валентина Щербачова

«З.С.»: Пане Валентине, виступ української команди на Олімпіаді в Лондоні в цілому визнано успішним. Але це не знімає актуальних проблем, що існують у спорті. На які медалі, на Вашу думку, могли розраховувати українські спортсмени і що завадило їх отримати?

По-перше, хочу привітати наших олімпійців, які продемонстрували свою майстерність, волю до перемоги та гідно виступили на спортивних аренах Лондона. Як кажуть, честь їм і хвала. Утім, часто доводилося чути від фахівців і журналістів, що перемагаємо не завдяки рівневі підготовки наших співвітчизників, а всупереч йому. На жаль, у нас немає баз світового класу, єдина – у Кончі-Заспі, на якій і тренуються всі збірні. Утім, вона давно вимагає реконструкції.

Кращі наші тренери працюють за кордоном. У такій, без перебільшення, руїні перебуває спорт. Великим мінусом є те, що немає комітету або окремого міністерства у справах спорту: служба при міністерстві опікується спортом у країні. Яка частина їй залишається від бюджету міністерства?

Те, що ми побачили в Лондоні, – це апогей Ігор, а сама Олімпіада триває протягом усіх чотирьох років. Протягом цього періоду й треба думати про бюджет, про розвиток олімпійських видів спорту, про бази, на яких готуються спортсмени високого рівня.

Попри все це, напередодні олімпійських стартів я передбачав, що у нас будуть медалі в легкій атлетиці, зокрема, покладав надії на жіночі естафетні команди – 4x100 та 4x400 метрів. Розраховував на Ольгу Солодуху з донецького регіону, яка стрибає на рівні світових рекордів; на олімпійську чемпіонку та багаторазову чемпі-

онку світу в багатоборстві Наталю Добринську з Вінниці; Василя Федоришина у вільній боротьбі, Гондюка та Дзентарая у дзюдо. Мав сподівання на жіноче дзюдо, стрільбу з лука, кульову стрільбу, тобто на ті види, у яких є відомі імена, а спортсмени мають досвід. На жаль, не склалося... Сподівався, що у важкій атлетиці ми щось здобудемо, у фехтуванні. І, як бачите, медалі ми

там здобули.

Як і передбачалося, у плаванні ми не відзначилися, бо маємо певну кризу у цьому виді спорту: триває омоложення складу. Зевіна ще зовсім юна спортсменка, але вона олімпійська чемпіонка першої Олімпіади серед шістнадцятирічних. Зараз немає таких лідерів, як: Яна Клочкова, Денис Селантьєв, Олег Лисогор. Але також у нас дуже багато молоді – 45 атлетів поїхали. Передбачав, що такого успіху, як у Пекіні або Афінах, не слід чекати, але сподівався, що опинимося у двадцятці. Звичайно, коли у національному спортивному рейтингу беруть участь 204-205 країн, потрапити у двадцятку – престижно.

На олімпіадах усе рахується за кількістю олімпійських нагород. Далеко не всі країни мають золоті медалі, але вони цілком задоволені, що їхні атлети взяли участь у таких змаганнях. Лондонська Олімпіада була дуже важкою, але медалі у нас є. Наша команда була помітною, як і окремі атлети. І це надихає.

«З.С.»: Що Ви можете сказати про Олімпіаду з організаційної точки зору?

Перед стартом Олімпіади в країні припинилися страйки. Уряд навів порядок, адже планували страйкувати поліцейські, таксисти, представники інших професій. Було навіть обіцяно нові робочі місця – люди заспокоїлися. Тому Лондон провів Олімпіаду на найвищому рівні. Вісім років тому, коли планували провести ці Ігри, розпо-

Золота медаль українок в академічному веслуванні парних четвірок стала сотою нагородою нашої країни на літніх Олімпійських іграх

«Золото» Олексія Торохтія у важкій атлетиці до 105 кг висунуло його в прапороносці української делегації

Боксер Василь Ломаченко повторив свій пекінський золотий тріумф у вазі до 60 кг

чалось будівництво сучасних олімпійських об'єктів, і вони – чудові. Хоча все здавалося передчасним, однак усі спортивні арени були в прекрасному стані. Британці завжди відзначалися здоровим консерватизмом. На мою думку, усе це відіграло свою позитивну роль.

А те, що були нарікання британських мас-медіа на Україну під час футбольного Євро, те, що деяких російських атлетів з українськими прізвищами називали атлетами з «українського регіону» Росії, про це наш МЗС доречно зауважив. І Міжнародний олімпійський комітет на це зважив. Принаймні, прапори України були скрізь, і національний гімн прозвучав на всіх об'єктах, де ми перемігали.

Не було такого, як колись після перемоги Оксани Баюл довго шукали, де знайти прапор і гімн України. Тоді наша країна тільки розпочинала свій шлях як олімпійська держава.

«З.С.»: Пане Валентине, цього літа Україна провела один із найбільш очікуваних спортивних заходів – Євро-2012. На що сподівалися особисто Ви та чим для нас, окрім спортивного результату, закінчилося Євро?

Веслувальник на одиночному каное Юрій Чебан став найшвидшим на дистанції 200 м, випередивши найближчого переслідувача майже на корпус

Олександр Усик – кращий серед боксерів у вазі до 91 кг запам'ятався ще й переможним гопаком

По-перше, я очікував побачити класний футбол і попрацювати на цих матчах. Так і сталося. Передбачав, що іспанці зможуть знову стати чемпіонами.

Дуже приємно було відчутися, що ми – єдиний народ. Гостинність людей приємно вразила іноземців: шведів, британців, голландців та інших. Чемпіонат було проведено на високому рівні, а Україна, як на мене, виявилася найспокійнішим місцем за будь-яке інше. Ми, звичайно, сподівалися на більший приплив туристів і те, що інфраструктура буде кращою.

Першим недоліком стали готелі, а саме – зависокі ціни. Вони відлякували іноземців і змусили їх оселятися в кемпінгах. Думки іноземців зводилися до того, що наш персонал у ресторанах і кав'ярнях, на жаль, потрібно вчити нормальному поведінню, а також занадто довго доводилося чекати замовлене. Окрім того, не виправдалися сподівання стосовно транспортного сполучення. Багато знайомих зазначали, що дорога Київ – Чоп у пристойному стані, однак немає нормальної автостради від Харкова до Донецька. Такі деталі потрібно враховувати, адже це був хороший комерційний футбольний проект.

Фан-зони були організовані нормально, але ініціативи

«Золото» Яни Шемякіної у фехтуванні на шпагах відкрило лік нашим лондонським перемогам

народного комітету Євро-2012, що надавав свої пропозиції безкоштовно, не бралися до уваги. Ідеться, наприклад, про дитячу фан-зону на Хрещатику – такий собі футбольний Діснейленд, якого не було ніде у світі. Цим проектом зацікавилися іноземні колеги і разом із його автором хочуть вивезти з України. У фан-зоні в Києві було випито 250 000 літрів пива, але ж діти його не п'ють, багато хто з їхніх батьків – також. Гадаю, це міг би бути непоганий виховний проект.

Але чемпіонат Євро-2012 пройшов, тепер треба врахувати його уроки та продовжувати вдосконалюватися. У нас уже є мета – Олімпійські ігри 2022 р. в Карпатах. Треба вже від сьогодні ставитися до цього серйозно. Насамперед, розбудовувати бази під Олімпіаду, охороняти ліси, зробити рекреацію відповідних зон. Тоді це стане дуже привабливим туристичним і спортивним проектом.

З огляду на досвід Євро-2012 також треба подумати про наше залізничне сполучення, оскільки швидкісні поїзди Hyundai на наших коліях ризиковано експлуатувати. Щодо автошляхів, то ділянки міжміського автосполучення необхідно вдосконалювати. Організатори також не врахували той факт, що частина вболівальників мають бажання ознайомитися з культурною та історичною спадщиною країни. Львів у цьому плані виявився найпривабливішим містом. Як відзначали мої британські, італійські, іспанські колеги, якби Київ зберіг свою історичну картинку, хоча б 10-річної давнини, це було б цікавим для іноземців. Корінь проблеми полягає в тому, що ті, хто вирішує долю столиці, – далекі від історії Києва, вони ж не кияни, їм усе одно, що буде з історичною спадщиною міста.

У 2015 р. відбудеться чемпіонат Європи з баскетболу. І хоча за популярністю це не футбол, але все ж – чудовий привід для популяризації країни. Саме такі спортив-

ні події поступово підвищують інтерес до України.

На мою думку, Євро-2012 на 80% виконало свою функцію, тепер важливо, що буде після нього, як фінансово це торкнеться простих громадян.

Ще жоден чемпіонат Європи чи світу не був прибутковим, але багаті країни можуть собі це дозволити, а в нашій державі деякі проблеми виникатимуть. Але подія відбулася, і потрібно думати про майбутнє.

«З.С.»: Пане Валентине, Вас не розчарував виступ нашої збірної?

Ні, навпаки. Я передбачав, що українська команда покаже такий результат. Даваймо будемо реалістами, хоча футболем захоплю-

ються всі, але цей вид спорту перетворився зі спортивної боротьби на змагання олігархів, які утримують клуби. У нас – засилля легіонерів у клубах Прем'єр-ліги. Але ж не вони є постачальниками гравців для національної збірної. В інтересах головної команди країни жоден із наших провідних клубів не працював. Тому дуже важко було Олегу Блохину та його тренерському штабу зібрати колектив рівноцінних футболістів, щоб змагатися на рівних із лідерами: італійцями, іспанцями, німцями. Для цього на кожне місце у збірній повинно претендувати по 5-6 конкурентоздатних виконавців. Що міг за рік зробити «новий» тренер Олег Блохін?

Так, було дещо зроблено. Перш за все, маємо команду, яка працювала з віддачею. Однак, технічно та тактично гравці ще не дотягують до рівня високих професіоналів європейського та світового класу. Фактично чемпіонат Європи – це чемпіонат світу, оскільки всі, за незначним виключенням, найкращі команди зібрані у Європі. Таким чином, наша мобілізація та перемога над шведами були дуже важливими. Нас виручив угорський арбітр у грі з англійцями, і ми так благородно пішли з турніру.

Але зараз збірна вже готується до відбіркового циклу чемпіонату світу. Як на мене, уроки Євро буде враховано і, можливо, вже у цьому сезоні в чемпіонаті Прем'єр-ліги, акцент робитиметься на гравців, які себе зарекомендували на чемпіонаті Європи, на тих, хто зараз перебуває у складі юнацьких і молодіжних збірних. Можливо, їм будуть давати більше простору в клубах.

Однак, трансфери продовжуються, купують нерівноцінних гравців навіть у клубах, яким це не потрібно. На мій погляд, у «Говерлі» замість іноземних гравців (адже вона – аутсайдер) варто спробувати закарпатську молоддь! Тоді команда не була б приречена на виліт одразу після повернення до вищого дивізіону.

Таким чином, як і раніше, бачимо націленість на єврокубки. Ті, за кого платяться мільйони, – іноземні гравці (бразильці, португальці, серби, хорвати). Усі, кого у нас набирають, не дотягують до рівня команд, які виграють у фінальній частині єврокубків. На мою думку, треба акцентувати на підготовці вітчизняних гравців і важливо розпочинати це зараз, тому що до чемпіонату світу залишається два роки.

Група у нас не проста, у вересні розпочинаємо відбірковий цикл знову зі збірної Англії. Тому дуже важливо із середнячків виходити в центр світового футболу. Реально це дуже важко зробити за два роки, але можливо, якщо будуть об'єднані зусилля всіх зацікавлених фахівців. Усе залежить від президентів клубів, адже керують саме вони. Якщо президенти будуть налаштовані патріотично, то зроблять якісь кроки назустріч українському футболу. У нас є приклад для наслідування: Барселона – суперклуб сучасності, який зробив прогресивний крок у цьому плані. У Бразилії клуб відкрив академію для дітей із малозабезпечених сімей. Гасло цієї академії: «Не зірки до нас у «Барселону», а щоб виростили здорові і справжні громадяни планети Земля». Чому ж в Україні подібного немає? Деякі наші клуби (не буду називати імен олігархів) уже мають у Бразилії свої школи. То чому б не зробити на їхній базі фарм-клуби наших провідних команд десь на Поділлі чи Донбасі? І трансферні гроші, які платять за посередніх гравців, спрямовувати туди! Адже можна дати шанс дітям, можна виховати футбольних зірок, як Андрій Шевченко. Тому нині конче необхідна державна програма розвитку дитячого футболу.

Прикро, що Україна не була представлена у Лондоні жодною командою з ігрових видів спорту – ані баскетбольною, ані волейбольною, ані гандбольною. І це також є приводом для серйозних висновків.

«З.С.»: У чому криється причина цього?

Причина в тому, що федерації недопрацьовують. У футболі хлопці з молодіжної збірної Павла Яковенка по-

винні мати ігрову практику, натомість сидять на лаві запасних, не маючи можливості виробляти в собі психологію лідерів. Адже особистості вирішують долю спортивного поєдинку. В олімпійській збірній з футболу грають ті, хто не має змоги проявити себе в клубах як особистість. Тобто, майстерність майстерністю, але ці спортсмени на зборах молодіжної команди бачать один одного якийсь тиждень, працюючи в інший час у клубах не на перших ролях. Національна збірна та молодіжна мають аналогічні проблеми. До «збірників» потрібна увага з боку тренерів і керівників клубів. Тоді матимемо конкурентоздатні національну та молодіжну (олімпійську) збірні.

З перших же років незалежності треба було дбати й про розвиток дитячого футболу. На жаль, у нас немає дворового футболу, у селах немає навіть інструкторів фізкультури, організаторів, які давали б змогу дітям займатися спортом. Цю проблему мусить вирішити держава, тому що гасла «про здорову націю», «усе найкраще дітям» існують ще з радянських часів, але це лише слова. Потрібно переходити до справ.

«З.С.»: Пане Валентине, усім відомо, що спортивна журналістика також є частиною спорту. Які основні риси спортивного журналіста Ви виділили б?

Спортивний журналіст повинен хоча б на аматорському рівні займатися якимось видом спорту, бути фізично здоровим. Із 17-ти видів спорту, у яких я спеціалізуюся, кількома володію на пристойному рівні.

Необхідно також глибоко знати ту дисципліну, про яку пишеш. Не можна орієнтуватися лише на Інтернет, де не завжди є правдива інформація. Перед тим, як написати або сказати щось про спортсмена – зустрінься з ним і зрозумій його. Це дуже важливо. Наприклад, я всіх, про кого розповідаю, знаю особисто.

В Україні дуже багато талановитої журналістської молоді, деякі випускники нашої школи вже працюють в ефірах, були акредитовані на Євро-2012. Але, на жаль, держава цього не підтримує. Ось такий маємо клубок проблем, розмотаємо – тоді все буде добре.

Інтерв'ю В. ЛЕВИЦЬКОГО

Збірна України на Олімпіаду в Лондоні поїхала у складі 244 спортсменів. На церемонії відкриття Ігор-2012 виходила в параді під номером 192. До початку 30-ї Олімпіади в її активі було 30 золотих, 22 срібні та 48 бронзових медалей. У Лондоні національна команда України завоювала 20 медалей. Із них – 6 золотих, які дали змогу нашим олімпійцям посісти пристойне 14 місце в загальнокомандному медальному заліку. Найбільшу кількість нагород Україні принесли боксери – 2 золоті, 1 срібну та 2 бронзові медалі. Важковаговик Олексій Торохтій, який завоював золоту медаль на Олімпійських іграх у Лондоні у ваговій категорії до 105 кг, ніс український прапор на церемонії закриття. Наступні літні Олімпійські ігри пройнуть у 2016 р. в Ріо-де-Жанейро.

Індійські поразки Непереможеного

Порова перемога

Індійський похід Олександра Македонського став його розчаруванням і крахом амбіцій на всесвітнє панування. Водночас, вважається, що до своєї смерті він залишився непереможеним. Ретельний аналіз дає змогу по-іншому подивитися на цю тезу.

Як відомо, у 326 р. Олександр Македонський переходить річку Інд, плануючи захопити багату землю Індії та дійти до «останнього моря». На краю цього субконтиненту на той час існувало 3 індійських царства. Цар Абхі (Ambhi) володів територією довкола річки Джелум (Jhelum), Пор (Пуруава, Пурушотама, Rogus) – землями на території сучасного Панджабу, Абхісар (Abhisar) – районом, що прилягав до Кашміру. Абхі, у якого був конфлікт із Пором, вступив у союз із Македонським. Абхісари зайняли вичікувальну позицію нейтралітету.

«Олександр, вважаючи, що слава його імені може схилити Пора здатися, направив Клеохара, аби за-

явити Пору про те, що він має сплатити данину і зустріти царя на кордоні своєї держави. Пор відповів, що лише одну з цих вимог буде виконано: він зустріне царя, який вступає в його країну, але зробить це зі зброєю в руках» (Квінт Курцій Руф; Quintus Curtius Rufus).

За оцінками Плутарха, армія Македонського складалася з 25 тис. піхотинців і 15 тис. кінноти, до цього слід додати загони Абхі та персів. Загалом сили греків значно переважали Пора.

Перебіг битви на Гідаспі та її деталі не до кінця зрозумілі через відмінності в описі хроністів. Є свідчення, що під час першої переправи через річку Джелум грецька гвардія висадилася на острові посеред ріки, де вночі була жорстко атакована бійцями Пора, які взяли в облогу остров (Руф). Основне військо Олександра, переправившись через ріку, вступає в бій із авангардом армії Пора, який очолює його син. Індійський принц гине у бою.

«Коли почалася битва, Пор наказав розпочати загальний наступ. Щоб уникнути кровопролиття, Пор [шляхетно] запропонував командувачу греків двобій. Олександр відмовився. У сутичці, що розпочалася після цього, його смертельно поранений кінь упав під ним. Олександр, який упав на полі бою, постав перед загрозою бути оточеним воро-

гом, але його виніс тілоохоронець» (Марк Юніан Юстин; Marcus Junianus Justinus).

«Індійський принц поранив Олександра і вбив його коня Буцефала» (Арріан Флавій; Lucius Flavius Arrianus).

Усі грецькі історики спільні в тому, що важких утрат і навіть паніку серед греків спровокували бойові слони Пора.

«Це спричинило такий безлад в їх рядах, що навіть ветерани, які здобули багато перемог, тепер шукали місце, де б знайти порятунку» (Руф).

«Величезні слони мали надзвичайну силу і виявилися дуже корисними. Вони розтоптали багатьох грецьких солдат, трошачи їхні кості та обладунки. Слони підіймали солдат своїми хоботами і кидали об землю у великому гніві. Вони також проколювали солдат на смерть своїми бивнями» (Діодор Сицилійський; Diodorus Siculus).

«Тому результат був сумнівним, македонці то переслідували, то втікали від слонів і битва тривала ще довго після того, як день добіг кінця» (Руф).

Попри все це вважається, що Пор був зрештою розбитий; поранений він склав зброю і здався в полон.

Подальші події Арріан описує дуже романтично: «Олександр перший звернувся до Пора, запропонувавши сказати, чого він для себе хоче [?]. Пор відповів: «Аби ти поведи-

зі мною, Олександре, по-царськи». Олександру сподобалася ця відповідь: «Я це зроблю, Поре, заради самого себе. А ти проси для себе того, що тобі мило». Пор відповів, що його прохання вже включає в себе все інше. Олександру ці слова сподобалися ще більше; він віддав Пору владу над його індами і додав до його володінь інші, які були більшими за початкові».

Усе це виглядає досить дивно – замість знищити ворога, Македонський, прийшовши панувати й оволодівати індійським багатством, анексує для нього нові землі. До того ж, на боці греків воювали сили царя Абхі, які, як союзники, очікували на свій шмат здобичі (замість цього, приєднання територій на користь Пора відбулося, мабуть, за їхній рахунок).

Більш прозаїчна версія полягає в тому, що Олександр програв битву та змушений був шукати примирення з Пором. На це вказує й подальший перебіг подій. Зокрема, із Олександром відмовилися зустрітися нейтральні Абхісари, які в разі його перемоги мали б шукати з ним приязних відносин. Схоже на те, що хроністи Олександра змушені були рятувати репутацію свого імператора, тому романтично заретушували справжні події. Такі чарівні перетворення поразок на перемоги часто зустрічаються в історії. Логіка подій часто ставить під сумнів правдивість істориків.

Як пише E.A.W.Badge («Ethiopic Texts»), «у битві під Желум більша частина кінноти Олександра була знищена. Олександр зрозумів, що якщо він продовжуватиме битву, то буде цілковито зруйнований. Тому він пропонує Пору припинити боротьбу. Дотримуючись індійської традиції, Пор не вбив ворога, який здався. Після цього обидва підписали договір. Потім Олександр допоміг йому приєднати інші території до свого царства». Імовірно, що македонці були настільки засмучені загибеллю тисяч своїх товаришів, що змусили свого лідера виступити з мирною пропозицією, вважає дослідник.

Далі, як свідчать грецькі історики, Македонський ще певний час намагався наступати на схід, але після того, як його війни відмовилися йти за ним (через чутки про могутні індійські армії з тисячами слонів за Гангою), повертає на південь, по дорозі наче продовжує завоюван-

ня, а насправді відступає до Персії вздовж Інду. Сам відступ був дуже важким і кровопролитним, супроводжувався численними атаками індійських племен на греків, помстою та вбивством греками цивільного населення.

Індійські племена, особливо малли (Malli), відзначилися неабиякою хоробрістю в боротьбі проти Македонського. Сам великий полководець удруге ледь не загинув під час штурму міста маллів – «в певний момент Олександра мало не пошматували малли, одне з найбільш войовничих індійських племен. Разом з невеликим загonom, розлучений стрілами варварів, він стрибнув у їхню гущу. Вони атакували його в рукопашному поєдинку. Їхні мечі і списи проткнули його обладунки та поранили його. Ворожа стріла була випущена в нього з такою силою, що пробила його панцир і увійшла між ребер. Олександр упав на коліна, ворожі війни підбігли до нього, щоб заруба-

ти скімітаром, але один із них був убитий, а інший поранений» (Плутарх; Plutarchus). У помсту за це македонці знищили все населення міста маллів, із жінками та дітьми включно.

Македонський, який не зміг приборкати місцеві народи, з великими труднощами в 325 р. до н.е. дістався гирла Інду. Через 2 роки він помер у Вавилоні.

Сам відступ на південь був для нього вкрай важким, погано загоювалася рана, отримана від маллів. Під час переходу до Персії через пустелі Гедрозії від виснаження та спраги загинула значна частина його війська. Ще важчим був удар по амбіціях Олександра, який уже бачив себе земним богом, але зазнав жорстокого розчарування після зіткнення з індіями.

Як пише індійський дослідник Оак (P.N.Oak, «Some Blunders of Indian Historical Research»), сам південний відступ македонців, очевидно, був страте-

гічною хитрістю Пору. Уклавши мир із Олександром, він не міг дозволити йому відступити назад, на землі Абхі та до баз у Афганістані, де Македонський міг би відновити, примножити сили та повторно атакувати його. Тому, імовірно, умовою договору був південний відступ греків. Пор знав, що місцеві кшатрії не дозволять чужоземним війнам безкарно пройти їх територією, що зрештою й сталося.

Наступного разу європейці зробили спробу завоювати Індію лише через 2 тисячі років.

Відтак, ім'я Пору незаслужено забуто історією. Будучи царем невеликої держави, однієї з багатьох у тогочасній Індії, якому до того ж протистояли власні сусіди, він збив пиху могутнього світового завойовника, давши таку відсіч, яка назавжди відбила йому охоту до подальших завоювань.

На думку вчених, рід Пору (Puru) згадується ще у Ріг-Веді. У Панджабі до цього часу існує кшатрійська підкаста Пурі (Puri). Також вважається, що Руги належать до племені Яду (Yadu) роду Пандавів – однієї зі сторін у великій битві Махабхарата. До роду Яду належав також оспіваний Бхагават-Гітою Крішна, який був військовим радником Пандавів у битві проти їх кузенів Кауравів на полі Курукшетра. Як пишуть хроністи, авангард Пору ніс стяг із зображенням Геракла, із яким греки переважно асоціювали Крішну або його старшого брата Балараму. Інша версія (Ishwari Prashad) також пов'язує рід Пору з кшатрійським кланом Шурсаїні (Shoorsaini),

який після відходу Крішні вирушив із Двараки і Матхури на північ – у Панджаб і Афганістан, де заснував власні царства.

Олександр Великий і «голі філософи»

Плутарх («Олександр і Цезар») наводить вельми цікавий опис зустрічей Заходу та Сходу під час індійської кампанії Олександра Македонського. Він пише: «LXIV. Олександр захопив у полон десять гімнософістів [грец. «голі філософи»] з числа тих, хто особливо намагався схилити Саббу до зради і завдавав македонцям багато шкоди. Цим людям, які були відомі своїм умінням давати короткі та влучні відповіді, Олександр запропонував кілька важких запитань, оголосивши, що того, хто дасть неправильну відповідь, він уб'є першим, а потім – всіх решту по черзі. Старшому з них він велів бути суддею. Перший гімнософіст на запитання, кого більше – живих чи мертвих, відповів, що живих, бо мертвих уже немає. Другий гімнософіст на питання про те, земля чи море породжує більших тварин, сказав, що земля, бо море – це лише частина землі. Тре-

тього Олександр запитав, яка тварина найхитріша, і той відповів, що найхитрішою є та тварина, про яку людина нічого не знає. Четвертий, у котрого запитали, з яких мотивів він схилив Саббу до зради, відповів, що він хотів, щоб Сабба або прекрасно жив, або прекрасно помер. П'ятому було задано запитання, що було раніше – день чи ніч, і той відповів, що день був на день раніше, а потім, зауваживши здивування царя, додав, що той, хто задає мудровані запитання неодмінно отримає мудровані відповіді. Звернувшись до шостого, Олександр запитав його, як має поводитися людина, аби її любили найдужче, і той відповів, що найбільшої любові гідний той, хто, маючи найбільшу могутність, не навіює страху. З трьох інших одного запитали, як може людина перетворитися на бога, і софіст відповів, що людина перетвориться на бога, якщо вона зробить щось таке, що не може зробити людина. Другому задали питання, що сильніше – життя чи смерть, і софіст сказав, що життя, якщо воно здатне переносити такі важкі негаразди. Останнього софіста Олександр

запитав, доки слід жити людині, і той відповів, що людині слід жити до тих пір, доки вона не вирішить, що померти краще, ніж жити. Тут цар звернувся до судді і велів йому оголосити вирок. Коли суддя відповів, що вони відповідали один гірше іншого, цар вигукнув: «Якщо ти виніс таке рішення, ти помреш першим». На це софіст заперечив: «Але тоді ти виявишся брехуном, царю: адже ти сказав, що першим уб'єш того, хто дасть найгіршу відповідь».

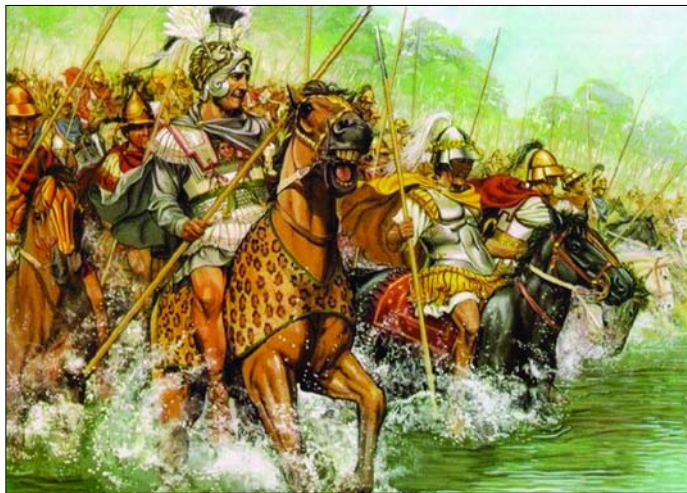
LXV. Багато обдарувавши цих гімнософістів, Олександр відпустив їх, а до найпрославленіших, які жили самотниками, подалі від людей, послав Онесікрита, через якого передав своє запрошення. Онесікрит сам був філософом зі школи кініка [сократична філософська школа] Діогена. За його словами, Калан [ріші Кальян] прийняв його суворо і зверхньо, велів йому зняти хітон і вести бесіду голим, бо інакше він, мовляв, не буде з ним розмовляти, хай там Онесікрит буде посланцем самого Зевса. Дандамід був набагато приязнішим. Вислухавши розповідь Онесікрита про Сократа, Піфагора і Діогена, він сказав, що ці люди, вочевидь, були дуже обдарованими, але занадто вшановували закони. За іншими свідченнями, Дандамід промовив лише одну фразу: «Заради чого ти прийшов сюди, Олександре, здолавши такий величезний шлях?»

Таксіл [так греки називали царя Абхі, від назви його столиці] умовив Калана прибути до Олександра. Цього філософа, власне, звали Сфін, але оскільки він вітався до всіх, кого зустрічав, словом «кале»,

то греки прозвали його Калан. Розповідають, що Калан наглядно показав Олександрові, чим є його царство. Кинувши на землю висохлу й затверділу шкіру, Калан наступив на її край, і вся вона піднялася вгору. Обходячи довкола шкіри, Калан наступав на неї скраю в різних місцях, і щоразу повторювалося те саме. Коли ж він став посередині й міцно притис її до землі, вся шкіра залишилася нерухомою. Цим Калан хотів сказати, що Олександр має утвердитися в середині свого царства і не дуже від неї віддалятися».

Наведені Плутархом історії свідчать про мудрість індійських філософів, а також про їхній патріотизм – попри те, що жили в зреченні (були «голими філософами»), вони не самосуувалися від нагальних для суспільства проблем, що впливає з наведеної історії про підбурювання до зради Сабби. Плутарх зазначає, що «не менше [ніж воїни] клопоту завдавали Олександрові індійські філософи, які засуджували царів, що перейшли на його сторону, і закликали до повстання вільні народи. За це багатьох філософів повісили за наказом Олександра» (підважує шляхетну репутацію Олександра інший приклад його нецарської, на думку Плутарха, поведінки: «найсміливіші з індійських найманців, що переходили з міста в місто, билися відчайдушно і завдали Олександрові немало шкоди. В одному з міст Олександр уклав з ними мир, а коли вони вийшли за міські стіни, цар напав на них у дорозі і, захопивши в полон, перебив усіх до одного»).

Аналізуючи наведені іс-

торії, напрошуються й інші висновки. Індійські філософи не мали страху чи пістету перед Олександровою могутністю, на відміну від єгипетських чи вавилонських жерців, які поспішили його «обогаотворити» та «освятити». Така незалежна позиція вочевидь імпонувала звиклим до демократичного правління грекам.

За глибокої поваги в Індії до влади царя, він ніколи не вважався богообраним чи священним (хоча й міг досягнути святості за умови бездоганного виконання своїх обов'язків). Влада царя спиралася на

закон і традицію та контролювалася радниками-брахманами.

На відміну від греків, царська влада теоретично розглядалася в Індії як єдино можлива політична система. Управління мало здійснюватися з єдиного центру і спиратися на кшатрійські традиції та відповідну військово-політичну підготовку. Індійські політичні трактати, зокрема «Артхашастра», не намагаються конструювати утопії і навіть не теоретизують на тему демократичних форм управління. Добре це чи ні, але древні грецькі поліси

зникли, а традиційні раджупиські держави Раджастану, попри спустошливе тисячолітнє іноземне поневолення країни, існували до часу створення Республіки Індія (1949).

Водночас, у строкатій Індії було поширеним міське самоуправління, різноманітні демократичні та республіканські форми, що можна порівняти з класичною грецькою демократією. Приміром, інколи традиційну систему прямої демократії в селищі Малана (долина Куллу, штат Хімачал-Прадеш) називають одним із найдавніших зразків демократичного

управління у світі, так званими гімалайськими Афінами.

Тому, стереотипне бачення азіатів як схильних до деспотії та самодержавства не є правильним. Перемоги та слава отруїли європейця Олександра. І якщо грецькі філософи не могли привести до тями свого амбітного царя, то, здається, гімнософісти виявилися в цьому більш управними, зокрема у випадку наглядної демонстрації Каланом «шкіри-царства».

Роман ПИРІГ,
другий секретар
Посольства України
в Індії

Франклін Рузвельт – неординарний, гнучкий політик

«Єдиною перешкодою для здійснення наших завтрашніх планів можуть бути наші сьогоднішні сумніви»

*Франклін Делано Рузвельт,
Президент США (1933-1945)*

Франклін Делано Рузвельт – один із найбільш видатних, могутніх і ефективних політиків США ХХ ст., який відіграв величезну роль у створенні сучасної системи міжнародних відносин і забезпеченні миру в повоєнний період. Найважча економічна криза від початку промислової революції до сьогодення, найбільша війна у світовій історії – усе це дало чудовий шанс для здобуття історичної величч, який він використав повною мірою.

Із його іменем пов'язана також одна з найзначніших сторінок історії зовнішньої політики та дипломатії США, зокрема встановлення й нормалізація дипломатичних відно-

син із Радянським Союзом, участь США в Антигітлерівській коаліції. Велику роль відіграв Ф. Рузвельт у формуванні та втіленні в життя так званого нового курсу – програми економічних реформ у середині країни – курсу демократичної спрямованості, що став важливим для стабілізації економічної та соціальної ситуації в країні в період розгортання і після завершення глибокої економічної кризи 1929-1934 років. «Новий курс» президента Рузвельта вивів США з кризи, давши змогу уникнути тяжких соціально-політичних потрясінь. Дуже влучним у цьому сенсі є твердження одного з основоположників американського менедж-

менту П. Друкера про те, що у світі немає слаборозвинутих країн, а є країни погано керовані.

За період своїх 4-ох президентських каденцій Ф. Рузвельт проявив себе як неординарний, гнучкий політик, який тонко відчуває ситуацію, здатен правильно її оцінити та своєчасно й точно реагувати на зміну настрою будь-яких верств суспільства. Президент зробив усе від нього залежне, щоб не допустити перемоги агресорів у Другій світовій війні, був ініціатором створення універсальної організації для забезпечення

миру та безпеки, заклав фундамент американської могутності (як у економічному, так і військово-політичному сенсі), зміцнив домінуюче становище США в усьому світі.

Рузвельт, як переконаний інтервенціоналіст, поступово відвів США від концепції ізоляціонізму та залучив свою країну до вирішення світових проблем.

Він особисто доклав чимало зусиль для зміцнення Антигітлерівської коаліції, сприяв згуртуванню свого суспільства та зусиль членів згаданої коаліції в боротьбі проти агресорів.

На думку деяких дослідників, саме з часів президентства Франкліна Рузвельта Сполучені Штати Америки вийшли на міжнародну арену як країна, яка здатна впливати на процеси, що відбуваються в цілому світі.

Для сучасних політичних державних керівників, які зважають на результати опитувань громадської думки, історичний факт залучення країни, що дотримувалася концепції ізоляціонізму, до участі у світовій війні та світових процесах є «змістовним уроком» Франкліна Делано Рузвельта у визначенні поняття «керівництво в демократичному суспільстві». Раніше чи пізніше США мусили б утрутитися, щоб зупинити Німеччину на її шляху до світового панування. Зрос-

таюча могутність Америки не могла не привести цю країну до центру світових подій. Але те, що це трапилося настільки швидко, і є найбільшою заслугою Рузвельта.

Найчастіше неповторність великого лідера полягає в його здатності розпізнати виклик, який ще не є очевидним для інших. Франклін Рузвельт залучив

націю, що дотримувалася принципу ізоляціонізму, до війни між країнами, конфлікт між якими ще кілька років тому вважався несумісним із американськими цінностями і не мав безпосереднього відношення до безпеки США. Саме Рузвельт переконав конгрес, який протягом попередніх років прийняв чотири закони про нейтралітет, санкціонувати зростаючу допомогу Великобританії, доходячи до межі участі в бойових діях, а іноді й долаючи цю межу.

Зрештою президентові Рузвельту вдалося підготувати своє суспільство до того, що вступ у війну є необхідним для захисту його

цінностей і відповідає інтересам пересічного американського громадянина. І, насамперед, у тому, що перемога Гітлера та країн, що його підтримували, становила небезпеку для кожного, хто поділяв здобутки американського суспільства. Саме Франклін Рузвельт відіграв величезну роль у тому, що під час та після його правління участь Сполучених Штатів Америки в міжнародних відносинах уже не обмежувалася західною півкулею. У ході бойових дій президент неодноразово виявляв свою цілеспрямованість на досягнення перемоги та не дозволив дургорядним обставинам послабити міць Антигітлерівської коаліції, що мало великий вплив на кінцевий результат.

Величезна заслуга Рузвельта в тому, що зусилля держав-союзниць у Другій світовій війні були спрямовані проти головного супротивника-націонал-соціалістичної Німеччини, а потім – проти імперіалістичної Японії. Йому вдалося подолати фундаментальні розбіжності між керівниками країн із різними політичними системами, зумівши при цьому досягти потрібних для Сполучених Штатів цілей і захистити їхні інтереси. Не відхиляючи доктрини Монро, Рузвельт проводив щодо сусідів лояльну політику, уміло використовуючи при цьому їхні можливості для забезпечення національних інтересів США. Як майстер-

ний дипломат він обстоював інтереси Америки на переговорах із представниками менш потужних держав та з перемовниками однієї вагової категорії. Так, переговори зі Сталіним і Черчиллем не завжди були простими, іноді відверто складними, що дало змогу Рузвельтові повною мірою продемонструвати своє дипломатичне мистецтво.

Жоден із президентів, за виключенням Авраама Лінкольна, не відіграв настільки значну історичну роль у зміні поведінки Америки. Коли Франклін Делано Рузвельт прийшов до влади (1933 р.), демократії різних країн, здавалося, зазнавали поразки, і антидемократичні уряди як лівого, так і правого спрямування заступали їхні місця.

Нині дипломатичний досвід президента Рузвельта залишається надзвичайно актуальним, особливо у сфері багатосторонньої дипломатії. За часів свого перебування на посаді він зробив усе можливе для створення дієвої універсальної організації з метою підтримки миру та безпеки – ООН. У процесі реформування Організації Об'єднаних Націй, необхідність чого вже давно назріла, надзвичайно важливим є аналіз підходів, бачення та принципів, що застосовувалися Рузвельтом у процесі створення цієї організації. Адже сучасна структура ООН, зокрема Ради Безпеки, була змодельована ним. Саме Рузвельт визначив, хто буде її п'ятьма постійними членами, зарахувавши до їх числа Китай, що стало важливим чинником у подальшому і зараз залишається таким. Франклін Де-

лано Рузвельт був прихильником зміцнення Китаю й активно сприяв тому, щоб ця країна згодом набула статусу провідного актора міжнародних відносин.

Надзвичайно повчальним є досвід Рузвельта у сфері розв'язання міжнародних суперечок і конфліктів, особливо щодо вирішення конфліктних ситуацій шляхом розумного поєднання військових і дипломатичних засобів.

В історії бувають моменти, коли дипломатичні ресурси вичерпуються і війна стає єдиним механізмом вирішення проблеми. Рішучим лідером є вміння довести своєму суспільству необхідність піти на такий важкий крок, як війна. У контексті сьогодення напруження навколо ядерної програми Ірану цей досвід американського президента є надзвичайно актуальним для сучасних світових лідерів. Також він був би корисним у подоланні іншої проблеми – розміщення системи ПРО в Європі, що спричиняє напруження у відносинах між США та РФ. Адже саме за часів Рузвельта відносини між США та СРСР були найменш напруженими та базувалися на взаємовигідній співпраці. Після його приходу до влади фактично було закладено підґрунтя цих відносин. Нинішній Президент США Барак Обама заявив про переважання відносин із РФ.

Визначальну роль відіграла політика Рузвельта в так званому

Манхеттенському проєкті – проєкті створення атомної бомби, що проходив під його патронатом. Він розумів і значимість новітньої зброї, і можливість використання її як впливового чинника зовнішньої політики. Франклін Делано Рузвельт випереджав багатьох політичних діячів країни своїм надзвичайно точним баченням тенденцій розвитку міжнародних відносин. Він сприймав світ як глобальне ціле, у якому всі частини пов'язані між собою, а не розділені величезними географічними відстанями.

Безцінним для сучасних світових лідерів, у тому числі українських, є досвід Ф. Рузвельта в подоланні економічної кризи та проведеної системних реформ. Економічні кризи, які переживала Україна в перше десятиріччя своєї незалежності, були дуже подібними до ситуації в США за часів «Великої депресії» 1929-1933 років. Саме Рузвельт був тим президентом, тим «кризовим менеджером», який вивів величезну країну з депресії. Долаючи складні економічні проблеми, керівникам держав доводиться йти на непопулярні

кроки, наслідки яких сучасники не завжди можуть правильно передбачити та зрозуміти. За часів свого президентства Рузвельт зумів не лише вжити необхідних заходів для подолання «Великої депресії», а й зберегти при цьому популярність серед американців, які гідно оцінили його заслуги перед країною. Красномовним свідченням цього стало те, що Рузвельт 4 рази був переобраний на посаду президента, що є безпрецедентним випадком у історії США.

Цей політичний діяч володів надзвичайно важли-

вою для будь-якого керівника здатністю відчувати настрої суспільства. Він умів переконувати широкий загал у необхідності здійснення важких та, на перший погляд, не потрібних кроків.

Сьогодні Україна стоїть на порозі фундаментальних реформ – земельної, податкової, пенсійної, галузі охорони здоров'я та багатьох інших. Їх здійснення потребує ефективних і не завжди популярних заходів і, найголовніше, – довіри громадян. Президентів Рузвельту вдалося консолідувати суспільство, яке було ще менш однорідним, ніж су-

часне українське, у найбільш складний період його історії. Консолідація різних бізнесових груп та груп інтересів допомогла виробити єдину зовнішньополітичну стратегію, спрямовану на утвердження США як світової держави-лідера та зміцнення її на міжнародній арені.

**Володимир
ЛЕВИЦЬКИЙ,
магістрант
Дипломатичної
Академії України
при МЗС**

Антон Макаренко – постать, яка презентує Україну

Віктор КРИВУША,
кандидат педагогічних
наук, доцент Національної
академії внутрішніх справ,
нагороджений медаллю
А.С. Макаренка
«За заслуги в галузі освіти
і педагогічної науки»,
полковник міліції
у відставці

Сьогоднішня дипломатія багато в чому будується на використанні наукової або мистецької спадщини видатних людей, справа яких додає вагомості країні, у якій вони народилися або працювали, здобуваючи всесвітнє визнання. Саме до таких постатей належить відомий український педагог, уродженець Сумщини Антон Семенович Макаренко. Висловлюючись сучасною термінологією, його система виховання особистості – реальна продуктивна праця; поєднання поваги і вимогливості до особистості, єдність педагогічного управління та самоврядування на різних стадіях розвитку контактної групи як колективу; виховання активної позиції особистості в колективістських відношеннях

відповідальної залежності; визначальна роль свідомої дисципліни; створення та накопичення традицій колективу; система перспективних ліній у вихованні особистості тощо – стала справжнім брендом вітчизняної педагогічної науки. Яскравим свідченням цього є численні книги А.С. Макаренка, перекладені багатьма мовами світу. Його система виховання успішно використовується у світовій педагогічній теорії та практиці.

Зокрема, педагогічна спадщина А.С. Макаренка стала предметом ґрунтовних наукових досліджень у Болгарії, Великій Британії, Канаді, Німеччині, США, Швейцарії, Шотландії, Японії та інших країнах.

У рік столітнього ювілею видатного українського педагога (1988 р.), який, за рішенням ЮНЕСКО, відзначався як «рік Макаренка», ішлося про те, що спадщина Антона Семеновича, чий досвід виховання в колективі, за оцінкою ЮНЕСКО, поки що є неперевершеним в історії світової педагогіки, практично безвісти зникла в безодні нічим не виправданого нігілізму. Цей період – 20-30-ті роки минулого століття – в історії України асоціюється лише з Голодомором, терором, кривавою роботою НКВС і його каральних установ. Практично зникли публікації про тогочасну педагогіку зі шпальт періодики, безперспективними називаються дослідження діяльності трудових комун в Україні («Дзеркало тижня»,

№10, 15 березня 2008 р.).

Тому дивно чути ім'я Макаренка з вуст професора-іноземця, доктора філософських наук, керівника лабораторії «Макаренко-реферат» Марбурзького університету (Німеччина) Гьотца Хіллліра (Goetz Hillig).

– Можливо, я говоритиму дивно для українців речі, – розповів свого часу Гьотц Хілллір, – але всі моделі общинного виховання, а в цьому особливих успіхів домогся на українській землі саме Макаренко, – це справжня екзотика для нинішніх моїх студентів, які вивчають педагогіку та є родом із Західної Німеччини, східних земель колишньої НДР, Китаю, Італії, пострадянських країн. Показово, що спроби общинного виховання викликають у нинішньої молоді великий інтерес, мабуть, ще й тому, що докорінно різняться від добре знайомої практики індивідуального виховання і взагалі від життя дітей у сім'ї. Приваблює відмінність життя в колективі від одноманітного існування індивідуума! Для них мажорний дух колонії ім. Горького і комуні ім. Дзержинського в Харкові також у педагогічному сенсі є повчальним експериментом. Тому на семінарських заняттях у Марбурзькому університеті, які я проводжу вже багато років, ми розглядаємо, наприклад, Макаренкову колонію ім. М. Горького як один із прикладів общинного виховання поряд із двома іншими моде-

лями. Ідеться про єврейські кібуци та поселення гутерів («брудергоф») – членів анабаптистської громади. Останні протягом понад 100 років були поселенцями в Малоросії до того, як у 1874-1879 роках виїхали до Америки. Утім, побут, господарювання, організація спільного життя та методи виховання в гутерів і Макаренка мають певну подібність із практикою кібуців, засновники яких здебільшого були також вихідцями з Російської імперії.

– До речі, – веде далі Гьотц Хілллір, – споруди гутерів досі збереглися в Запоріжжі, на території окраїнного селища Верхня Хортиця, будинок школи гутерів, наприклад, досі є школою... Гадаю, можна було б включити ці споруди в можливий проект «Педагогічна Україна». Цей досвід колись обов'язково вивчатимуть. У нас, приміром, окрім семінарських занять для студентів Марбурзького університету, мною організовуються екскурсії в діючі комуні в Німеччині, де життя і трудова діяльність будуються за соціалістичним принципом... Майже всі ці громади розташовані в західних землях ФРН.

Широко відома лабораторія «Макаренко-реферат» при Марбурзькому університеті, яка протягом останніх 30 років провела низку цікавих досліджень у галузі макаренкознавства, неодноразово організовувала міжнародні симпозиуми «Сучасний стан і розвиток макаренкознавства».

Також, відомий у Європі директор виправного закладу для молодих правопорушників у м. Бурггоф (Швейцарія) Вальтер Тоскан, якого зарубіжна преса називає «сучасним Песталоцці», підкреслював, що «в умовах нашого вкрай індивідуалізованого суспільства ідеї Макаренка про виховання особистості в колективі є актуальними та значимими». Експерт Ради Європи Андреа Бічтодд, виступаючи на міжнародному семінарі «Нова концепція пенітенціарної системи», особливо наголошував на реалізації в практичній діяльності змістовних ідей, викладених у творах А.С. Макаренка.

Плідно працюють над вивченням творчої спадщини українського педагога і в Італії. У римському університеті Ла Сапєнца з ініціативи професора Ніколя Січіліані Де Куміса створено наукову лабораторію з вивчення педагогічної теорії та практики видатного українського педагога. У 2009 році перевидана італійською мовою «Педагогічна поема» А.С. Макаренка з передмовою відомого макаренкознавця, віце-президента Міжнародної Макаренківської асоціації, магістра філосо-

фії Державного Пізанського університету Еміліано Меттіні.

Свого часу, за рішенням ЮНЕСКО, було названо чотирьох педагогів, які визначили стиль педагогічного мислення у XX столітті: Д. Дьюї, Р. Кершенштайнер, М. Монтесорі та А. Макаренко.

Його цілком справедливо можна вважати одним із засновників вітчизняної та світової гуманістичної педагогіки перевиховання, яка базується на пенітенціарній ідеї спонукання особистості засудженого до духовної праці над собою, каяття за раніше скоєні злочини, переосмислення цінностей, які домінували у свідомості як мотиви протиправної поведінки. Найпродуктивнішими шляхами досягнення цієї мети і технологіями відповідної діяльності пенітенціарного персоналу, як засвідчує багаторічний практичний досвід установ виконання покарань в Україні та інших країнах світу, є реалізація розроблених А.С. Макаренком принципів і методик перевиховання. До речі, одна з його науково-педагогічних праць – «Методика організації виховного процесу» – уперше вийшла у відомчому видавництві центрального апарату органів внутрішніх справ, де педагог працював на посаді помічника начальника відділу трудових колоній і його особова справа донині зберігається в архіві Міністерства внутрішніх справ України.

Науково-педагогічна спадщина, як і вся педагогічна діяльність А.С. Макаренка, пронизана вірою в необмежені духовні можливості особистості, у тому числі неповнолітнього

правопорушника, вірою в силу і могутність виховної роботи: «Треба вміти працювати з вірою в людину, з серцем, з дійсним гуманізмом». Він виділив методику виховної роботи в самостійну галузь педагогіки, наголошував на необхідності таких підходів до перевиховання правопорушників, які перетворювали б роботу з ними в цілеспрямований процес формування особистісної позиції на основі конкретного – в кожному індивідуальному випадку – проектування особистості, підходу до неї з оптимістичною гіпотезою.

Особливу увагу приділяв А.С. Макаренко педагогічній майстерності вихователя, який повинен бути хорошим організатором, володіти вміннями психолого-педагогічного аналізу мотивів вчинків і дій вихованців, міжособистісних відносин у групі, візуальною діагностикою, мімікою, жестами.

У педагогічній діяльності А.С. Макаренка в Полтавській, Курязькій, Броварській колоніях, інших виховних закладах значна увага приділялася проектуванню, формуванню та розвиткові позитивного в особистості вихованця через виявлення, створення її позитивних перспектив. У творах «Педагогічна поема», «Марш тридцятого року», «Методика організації виховного процесу» з приводу надзвичайно цінної виховної ідеї перспективних ліній переконливо сказано, що людина не може жити, якщо в неї попереду немає нічого радісного.

В основу своєї методики виховної роботи з дітьми А.С. Макаренко поклав багатоаспектну, різноманітну за змістом і формами ді-

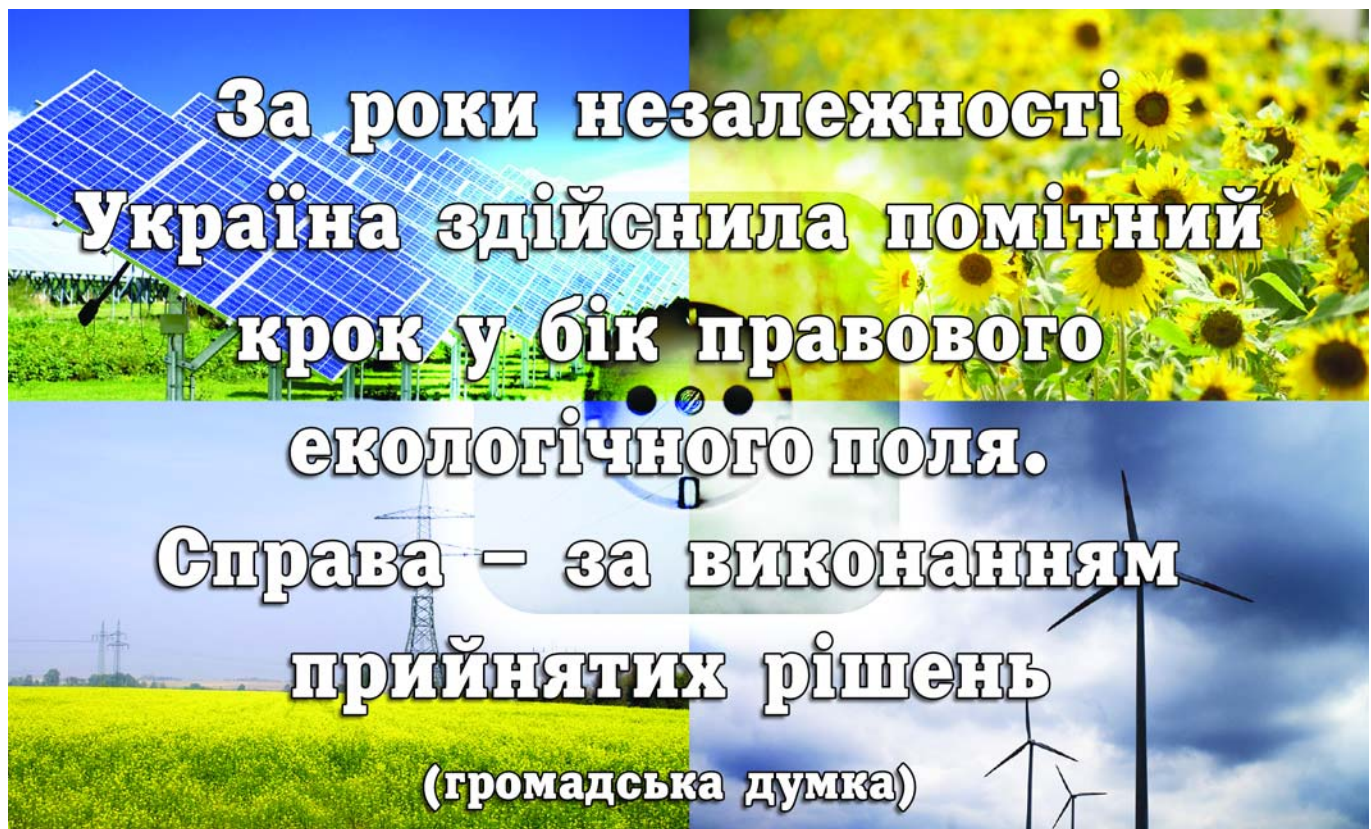

Учасники VII Міжнародного симпозіуму «А.С. Макаренко у пострадянські часи» в гостях у третього президента Міжнародної Макаренківської асоціації, керівника лабораторії «Макаренко реферат» при Марбурзькому університеті доктора Гьотца Хілліґа (у другому ряду ліворуч – пан Гьотц, у третьому ряду праворуч – його дружина пані Ульріка)

яльність, гаслом якої стало – «якомога більше поваги до людини і якомога більше вимогливості до неї». Тонке проникнення у психологію особистості, вимоглива любов і віра в можливості людини стали передумовами для реалізації принципу паралельної дії.

Ці та інші педагогічні ідеї А.С. Макаренка, актуальні для виховання сучасної молоді, є чудовим приводом пишатися своїм видатним співвітчизником, якого цінують у світі на рівні Я.А. Коменського, М. Монтесорі або Й.Г. Песталоцці.

У безрезні наступного року світова педагогічна громадськість відзначатиме 125-річчя з дня народження великого українського педагога, письменника, правоохоронця. Хотілося б, щоб це святкування пройшло достойно не лише за кордоном, а й у першу чергу – на його Батьківщині.

Позитивними здобутками у сфері охорони довкілля за роки незалежності активісти Харківської обласної громадської організації «Зелений фронт» вважають, перш за все, приєднання України до низки міжнародних правових актів та їх ратифікацію. Таких документів нараховується понад двадцять. Це, зокрема, Договір про Антарктику; Міжнародна конвенція по запобіганню забруднення з суден; Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція); Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція); Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція); Конвен-

ція про збереження живих морських ресурсів Антарктики; Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням (Базельська конвенція); Конвенція про захист Чорного моря від забруднення; Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та її Кіотський протокол; Конвенція щодо співробітництва по охороні та сталому використанню ріки Дунай (Конвенція про охорону ріки Дунай); Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (Карпатська конвенція) та ряд інших.

Окремо згадується історія Лондонської декларації з гігієни довкілля 1999 року, після прийняття якої в Україні було вперше запроваджено процес всенародного обговорення нормативного акта. Тисячі представників науки, орга-

нів державного управління, громадських організацій тощо у той чи інший спосіб узяли участь в обговоренні ратифікації цієї декларації та створенні супутніх нормативних актів різного рівня. Таким чином було створено «Національний план дій з гігієни довкілля на 2000-2005 роки».

Другий приклад всенародного обговорення проекту нормативного акта — створення «Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища України (НПД) на 2011-2015 роки».

Законодавче становлення екології

Як позитивний момент відзначається також створення низки природоохоронних законів в Україні. Колишній СРСР жив із підозрою до екології як науки й екологів як таких. Мовляв, від кого захищає-

те природу? Від соціалізму?! Також панувала думка, що «спочатку ми збудуємо комунізм, а потім будемо думати про збереження лісів». У незалежній Україні почали замислюватися про те, що втрата екологічної безпеки призводить до надто великих негараздів, щоб нею ігнорувати. Певною мірою до цього спонукав Чорнобиль, а саме — катастрофа, яка завдала шкоди, що перевищувала бюджет усього СРСР і досі загрожує безпеці держави, навіть через 26 років після вибуху реактора.

Із великою громадською екологічною активністю співпав рік створення України як держави. У перші дні її існування було прийнято перші екологічні закони, зокрема, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ухвалено під тиском громадськості 25

червня 1991 р., а введено в дію вже в незалежній Україні). До речі, він є чинним донині, хоча й зазнав багато змін і редакцій.

У 1992 р. прийнято постанову Верховної Ради України «Про затвердження Порядку обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища»; Закон України «Про природно-заповідний фонд», постанову Кабміну «Про забезпечення підготовки Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні» та низку інших нормативних актів. Утім, поволі темп розроблення екологічних законів знижується.

Захист тварин від жорстокого поводження

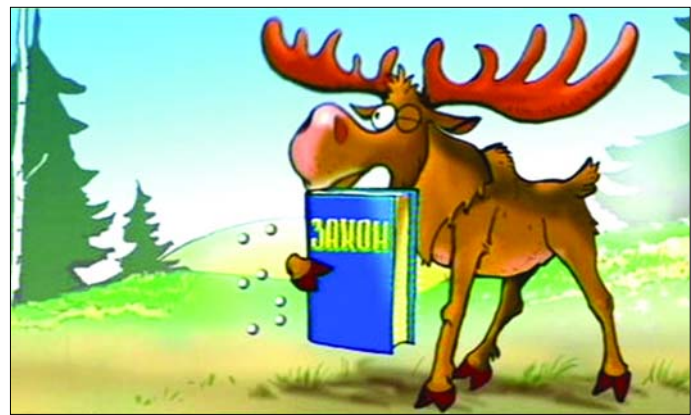
Серед здобутків вітчизняного законодавства варто згадати закон «Про захист тварин від жорстокого поводження», прийнятий завдяки активній позиції низки природоохоронних громадських організацій, тиску світової спільноти тощо. Цей документ, принаймні для нашої країни, є взірцем у своїй сфері. Він містить дуже прогресивні норми, але, як зазначають екологи, виконується неефективно. Хоча, як зазначено у статті 6 цього закону: «Виховання гуманного ставлення до тварин забезпечується шляхом викладання курсів з екологічної етики та гуманного ставлення до тварин у дошкільних навчальних закладах, у системі загальної середньої, професійно-технічної і вищої освіти».

Стаття 16 вимагає: «Регулювання чисельності диких тварин і тварин, що не утримуються людиною, але перебувають в умовах, повністю або частково створюваних діяльністю людини, здійснюється методами біостерилізації або біологічно обґрунтованими методами, а в разі неможливості їх застосування – методами евтаназії».

У статті 17 прямо заборонено отруєння тварин. Але весь світ знає про жорстоке ставлення до безпритульних собак в Україні. Ця ситуація набула широкого розголосу не лише у нас, а й у Німеччині, Австралії, США, Канаді та багатьох інших країнах.

В Україні існує розвинуте ядерне законодавство

У статті 10 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» зазначено, що «Громадяни та їхні об'єднання мають право на запит та одержання від відповідних підприємств, установ та організацій у межах їхньої компетенції повної та достовірної інформації щодо безпеки ядерної установки чи об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами, будівництво яких планується або здійснюється, та тих, що експлуатуються або знімаються з експлуатації, за винятком відомостей, що становлять державну таємницю». Однак, на всі запити журналістів щодо певних об'єктів, запланованих для спорудження, відповіді від різних посадовців отримано діаметрально протилежні. Зокрема, щодо одного з об'єктів у Харкові, за першою версією, відбувається будівництво заводу

з переробки відпрацьованого ядерного палива, за другою – буде розміщено прискорювач нейтронів. Керівництво Харківського фізико-технічного інституту надало інформацію про розміщення в Харкові установки, що складатиметься з імпульсного прискорювача елементарних часток у якості драйвера та ядерного реактора підкритичної збірки. Немає жодного офіційного повідомлення ані про сутність проєкту, ані про заходи безпеки та гарантії для місцевого населення.

Стаття 11 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» стверджує, що: «Громадяни та їх об'єднання мають право на участь в обговоренні проєктів законодавчих актів і програм у сфері використання ядерної енергії, а також на участь в обговоренні питань, пов'язаних з розміщенням, проектуванням, спорудженням, експлуатацією та зняттям з експлуатації ядерних установок, джерел іонізуючого випромінювання. З метою залучення громадян та їх об'єднань до участі у розгляді питань, пов'язаних з використанням ядерної енергії, місцеві органи державної влади і самоврядування можуть організовувати громадські слухання з

питань захисту проєктів, пов'язаних з розміщенням, спорудженням, зняттям з експлуатації ядерних установок та об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами. На громадські слухання виносяться як матеріали, подані заявником, так і результати державних та громадських експертиз. Порядок проведення громадських слухань встановлюється Кабінетом Міністрів України».

Стаття 12 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» вимагає: «Населення територій, на яких розміщуються підприємства з видобування і переробки уранових руд, ядерні установки, об'єкти, призначені для поводження з радіоактивними відходами, має право на соціально-економічну компенсацію ризику від їх діяльності, у тому числі на:

- використання частини коштів, що інвестуються в будівництво підприємства з видобування і переробки уранових руд, ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, на будівництво об'єктів соціального призначення;

- створення та підтримання у справному стані спеціальної соціальної ін-

фраструктури, у тому числі захисних споруд, що використовуються під час аварій, забезпечення препаратами стабільного йоду».

Стаття 37 цього ж закону чітко регламентує, як саме приймаються рішення про розміщення ядерних установок: «Пропозиції щодо розміщення ядерних установок та об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, мають право вносити органи державної влади та самоврядування, окремі юридичні та фізичні особи. Пропозиції вносяться Кабінету Міністрів України. Для розгляду питання про розміщення ядерної установки чи об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами, заявник подає підготовлені у встановленому порядку матеріали, які містять обґрунтування необхідності спорудження такої установки чи об'єкта і не менш як три варіанти – щодо майданчиків для їх розміщення.

У документах на цю тему обов'язково мають бути: характеристика навколишнього природного середовища в районі можливого розміщення ядерної установки чи об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами; оцінка впливу запланованих робіт по будівництву, введенню в експлуатацію, експлуатації, зняттю з експлуатації та закриттю зазначених об'єктів на людину та навколишнє природне середовище; заходи, передбачені в проекті, щодо запобігання негативному впливу на навколишнє природне середовище та його зменшення тощо.

При прийнятті рішень щодо розміщення ядерних

установок та об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, мають бути передбачені додаткові заходи, спрямовані на соціально-економічний розвиток регіону. Обсяг та порядок здійснення цих заходів у кожному конкретному випадку встановлюється Кабінетом Міністрів України за погодженням із місцевими органами державної влади та самоврядування на підставі науково-економічних обґрунтувань». Утім, виконання цих законодавчих актів викликає чимало претензій у екологів.

Відповідно до Закону України «Про екологічну експертизу» невід'ємною частиною оцінки впливу проекту на навколишнє середовище повинна бути «громадська екологічна експертиза». А згідно зі статтею 41 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» передбачена й громадська експертиза безпеки ядерної установки, що здійснюється «незалежно від державної експертизи».

Стаття 12 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» вказує, як саме мають готуватися проекти будівництва або реконструкції об'єктів, подібних до вищевказаної установки. Зокрема, цей закон передбачає, що суб'єкт господарчої діяльності повинен: «з метою залучення відповідного громадського обговорення через засоби масової інформації повідомляти про: мету реалізації проекту; можливі негативні наслідки впливу на життєдіяльність людей та довкілля; заходи та засоби, передбачені проектом для запобігання аваріям, обмеження їх наслідків і захис-

ту людей та довкілля».

У свою чергу, виконавчі органи відповідних рад, згідно з положеннями цієї статті, «повідомляють через засоби масової інформації адресу, на яку кожна юридична і фізична особа може протягом одного місяця з дати опублікування повідомлення надіслати в письмовій формі свої пропозиції про доцільність реалізації проекту». Після цього «виконавчі органи відповідних рад, Київська або Севастопольська міська державна адміністрація строком не більше шести місяців з дати опублікування повідомлення розглядають на відкритих засіданнях, час і місце проведення яких повідомляються через засоби масової інформації, проект та отримані пропозиції про доцільність його реалізації». Більше того, своє рішення про дозвіл або заборону будівництва об'єкта підвищеної небезпеки також повинні публікувати в ЗМІ.

Стаття 8 Закону України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» вимагає: «завчасного створення та організаційно-технічного з'єднання з системами спостереження і контролю постійно діючих

локальних систем оповіщення та інформування населення в зонах можливого катастрофічного затоплення, районах розміщення радіаційних і хімічних підприємств, інших об'єктів підвищеної небезпеки». Системи спостереження, контролю та оповіщення населення, вартість яких є доволі великою, не закладені в проекти, надруковані у відкритих джерелах. Тобто, фінансування на них міжнародними договорами не передбачено, доходять висновку екологи. Разом з тим, експлуатація подібного обладнання без таких систем є в Україні незаконною. Зазначимо, що системи спостереження, контролю та оповіщення населення, за цим законом, повинні бути розміщені не тільки на будівлях, а й усіх об'єктах, розташованих поруч із ними (підприємствах, школах, лікарнях, дитсадках тощо), а сповіщувачі цієї системи мають бути встановлені в житлових будинках.

Стаття 15 Закону України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» говорить про радіаційний і хімічний захисти, які повинні забезпечувати власники небезпечних об'єктів.

Зокрема, ідеться про необхідність: «завчасного накопичення і підтримки в готовності засобів індивідуального захисту і приладів дозиметричного та хімічного контролю», якими за потреби забезпечують не тільки співробітників небезпечного об'єкта, а й населення, яке мешкає поруч. Вказаний закон також вимагає «завчасного створення та використання засобів колективного захисту населення від радіаційної та хімічної небезпеки». Ці питання не закладені в тексти міжнародних договорів, проектно-фінансову документацію, констатують незалежні екологи.

Щодо ефективності діючого законодавства, науковці звертають увагу на сумнозвісне прийняття Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», періодичні спроби легалізувати полювання в заповідниках, ліквідувати державні управління охорони навколишнього природного середовища тощо. Отже, на їхню думку, прийняття прогресивного законодавства суттєво не впливає на стан справ у екологічній сфері, однак створює підґрунтя для наведення ладу після того, як Україна справді стане правовою державою.

Створення природоохоронних територій

За роки незалежності було створено низку природоохоронних територій. Зокрема, у державі з'явилися національні природні парки – із 47 існуючих на сьогодні лише 3 створено за радянських часів. Разом з тим, в Україні немає жодного біосферного заповідника (4 існуючі – здобуток колишнього СРСР). Із 19

природних заповідників 11 було утворено до проголошення незалежності. Маємо цілу мережу природоохоронних територій меншої ієрархії. Однак, відсоток заповідності в державі дорівнює 5,7% її площі, при тому, що європейські стандарти вимагають 14-15%. На жаль, значна частина природоохоронних територій (навіть зі статусом національних парків і заповідників) насправді не має чітко визначених кордонів і земельних ділянок.

Значна частина заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ тощо створювалася поспіхом, оформлена не належним чином. Наприклад, під час сертифікації лісів для продажу деревини за кордон, організації з Європи поставили умови про відсоток заповідності. Його «підвищували» ударними темпами. Але кількість у якість, на думку екологів, не перейшла. Науковці вважають, що створення значної кількості природоохоронних територій є результатом боротьби (часто багаторічної) ентузіастів-природоохоронців: студентів, учених, громадських активістів. Інколи люди присвячують усе своє життя утворенню тієї чи іншої природоохоронної території.

У матеріалах відзначається створення в Україні екомережі. Уперше термін «екомережа» з'явився в українському законодавстві в 1991 р. в Законі України «Про охорону навколишнього середовища». У 2000 р. було прийнято закон «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000-2015 роки». Ця програма залучає Україну до процесу фор-

мування Європейської екомережі, що має на меті створення ділянок із природним або частково зміненим ландшафтом на таких площах, які забезпечували б збереження біорозмаїття та формування такої їх територіальної системи, яка уможлиблювала б природні шляхи міграції та поширення видів рослин і тварин, збереження природних екосистем, видів рослинного і тваринного світу та їх популяцій. На міністерській екологічній конференції «Київ-2003» (Довкілля для Європи) Україна виступила з низкою пропозицій стосовно ще більшого вдосконалення європейської екомережі. За планом, екологічні коридори повинні оперізувати Україну вздовж і впоперек.

Система екологічної освіти повинна стати безперервною

Ще один суттєвий момент – створення системи екологічної освіти й екологічного виховання молоді. Якщо в 50-60 рр. екологічним знанням не було місця ані в школі, ані у вузі, у 70-ті рр. суспільство вирішувало, чи правомірною є екологічна освіта, чи не завдасть вона шкоди майбутнім будівникам комунізму. Лише у 80-ті викладання екологічних знань починає практикуватися у школах та вузах. Але створення повноцінних програм з екологічного виховання школярів припадає на 90-ті роки. Саме тоді, вже в незалежній Україні, створюються підручники, у яких приділено

увагу екологічній складовій тих чи інших проблем. Екологічні знання вкрапляються в курси біології та хімії, фізики та краєзнавства, «основ здоров'я» та «основ безпеки життєдіяльності». У 2002 р. з'являється «Концепція безперервної екологічної освіти в Україні» (прийнята 19 лютого 2002 р.). Ідея концепції – зробити екологічну освіту та виховання безперервним протягом життя людини. На жаль, суттєвих змін у підвищенні екологічної свідомості громади після створення цього документа активісти-екологи не помічають. Хоча приたまанні ентузіастам на початку 90-х акції «Першопцвіт», «Збережи ялинку», «День птаства» тощо нині є загальношкільними, масштабними акціями. Екологічні конкурси та олімпіади увійшли до шкільного та вузівського життя, рівень обізнаності молоді на екологічній тематиці сьогодні є значно більшим, ніж 20 років тому. Хочеться сподіватися, що ці знання будуть поширюватися й поглиблюватися. Адже це справа усього суспільства.

Інформацію підготовлено за матеріалами Харківської обласної громадської організації «Зелений фронт»

*Рубрику веде доктор
історичних наук,
професор
Ірина МАТЯШ*

Архівні документи добі Директорії

№69 Меморандум голови Директорії С. Петлюри і уряду УНР Верховній раді Антанти

17 січня 1920 р.

Правительство Украинской Народной Республики имеет честь довести до сведения Верховного Совета Держав Союза и Держав Соглашения следующее:

С декабря месяца 1918 года Украинская Народная Республика ведет беспрестанную, кровавую и жестокую борьбу с большевиками. Исключительно своими собственными силами, без всякой помощи извне, Украинский народ отстаивает свое священное право на национальную независимость государственного бытия и ценою крови своих лучших сынов строить независимую державу. В этой борьбе погибло уже десятки тысяч Украинского войска. К теперь подчас третьей попытки оккупации Украины русскими коммунистами Украинский народ также не позволит производить над своим телом коммунистических экспериментов и не допустит над собою власти иноземцев. Эта непрерывная борьба чрезвычайно затрудняется блокадой, объявленной Верховным Советом Держав Союза и Держав Соглашения и которая вместе с Советской Россией захватывает и Украинский народ. Эта блокада, не будучи в силах остановить нелегального товарообмена и неизбежно связанной с ним деморализующей спекуляцией, достигает лишь того, что лишает Правительство Украинской Народной Республики возможности обезпечить армию и население медикаментами и санитарным материалом и таким образом противостоять страшным эпидемиям тифа и холеры, которые уничтожают армию и гражданское население. Эта страшная опасность, которая является грозным бичем не только для Украины и соседних с нею держав, но может даже и для всей Европы, дает и Правительству Украинской Народной Республики право, которое одновременно является долгом перед Украинским народом и всем населением Европы, обратиться к Верховному Совету Держав Союза и Держав Соглашения с просьбой обратить внимание на тяжелое положение. В котором находится Украинский народ и дать Правительству Украинской Народной Республики возможность бороться с этой страшной угрозой жизни населению Украины. Правительство Украинской Народной Республики имеет честь просить Верховный Совет Держав Соглашения разрешить свободный провоз медикаментов и санитарна-

го материала, которые Правительством Украинской Народной Республики давно уже закуплены на западе Европы, но благодаря блокаде до сих пор не могут быть транспортированы на Украину.

Правительство Украинской Народной Республики имеет честь отметить, что теперь на Украине, в районах, свободных от большевистских красноармейских орд, идет энергичная борьба над реорганизацией войска, возрождением экономической жизни и строительством Державы на принципах истинно-демократического парламентаризма.

Правительство Украинской Народной Республики имеет честь просить Верховный Совет Держав Союза и Держав Соглашения, сочувственно отнестись к его стремлениям и прежде всего сделать возможными физическое оздоровление страны. Без этого необходимого атрибута Украина, которая была когда-то житницей Европы, станет теперь центром страшных эпидемий. Естественным печальным следствием этого бедствия будет то, что Украина не сможет дать Европе огромных запасов хлеба.

Ввиду всего вышеизложенного Правительство Украинской Народной Республики полагает, что физическое оздоровление Украины было-бы вместе с тем первым действительно крупным шагом к разрешению восточной проблемы, которая занимает теперь Верховный Совет, Держав Союза и Держав Соглашения. Правительство Украинской Народной Республики надеется, что Верховный Совет Держав Союза и Держав Соглашения во имя гуманности не откажется принять соответственные меры к улучшению санитарного состояния Украины.

Оригинал подписали:

ПРЕЗИДЕНТ ДИРЕКТОРИИ
И ГЛАВНОКОМАНДУЮЩИЙ РЕСПУБЛИКАНСКИХ
ВОЙСК [С.] ПЕТЛЮРА.

ЗА ПРЕДСТАВИТЕЛЯ СОВЕТА МИНИСТРОВ
ВОЕННЫЙ МИНИСТР Ген[ерального] Штаба Полковник
[В.] САЛЬСКИЙ.

ЗА МИНИСТРА ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ
МИНИСТР ТРУДА Осип БЕЗПАЛКО.

С оригиналом верно:

Старш[ий] Делопроизводитель (подпись)

С копией верно:

Секретарь Дипломатической Миссии У.Н.Р. в Латвии
[Подпись]

На документі є відтиск печатки: «Українська дипломатична місія в Латвії»

Латвійський державний історичний архів, ф. 2574, оп. 2, спр. 4, арк. 21-22. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 63 Звіт в. о. голови Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Греції радника М. Левицького про діяльність представництва, поточну політичну ситуацію та перспективи українсько-грецьких взаємин

[Афіни, 9 грудня 1919 р.]

До пана міністра Закордонних справ У.Н.Р.

У продовження докладу Голови Надзвичайної Дипломатичної Місії У.Н.Р. до Греції від 25 Серпня ц[ього] р[оку] ч[исло] 98 маю честь подати справоздання про діяльність цієї Місії за період з 25 Серпня по 10 Грудня цього року.

З невимовним жалем мушу почати цей доклад сумною звісткою про тяжку втрату як самої Місії, так і цілої України – про смерть Голови Місії Ф. П. Матушевського. Він занедужав 5 Жовтня на тяжкий приступ серцевої астми, якою почалося запаління правого легеня; це останнє не мало дуже тяжкої форми і приблизно через тиждень почало-потроху проходити, так, що навіть покійний почав-був потроху сидіти у креслі; несподівано 21 Жовтня біля 6 год[ини] вечора він умер ментально від параліча серця.

Не вдаючися тут в оцінку заслуг покійного перед рідним краєм, зазначу тільки, що тут, в Греції, він зєднав в собі щирі симпатії всіх людей, що його знали хоч-би й недовго, бо всі цінили в йому людину великої ерудиції і теплої, сердечної вдачі. Ці симпатії виявились як у теплих некрологах у місцевих часописах, так і в особистих висловах співчуття нашої Місії з приводу цієї втрати.

Місія взяла похорон покійного на свій кошт, рівно-ж і опіку та содержание сина покійного до того часу, поки буде змога одвести його до матері.

У виконання обов'язків Голови Місії вступив з початку х[в]ороби Ф. П. Матушевського радник Місії М. П. Левицький.

За останніх 3 місяці, себ-то з кінця Серпня до початку Грудня становище Місії покращало, як з погляду відношення до неї офіціальних кол, так і в розумінні зацікавлення Українською справою місцевої преси і громадянства.

На це склалися такі фактори:

1. Те недовіря і підозріння до нас, яке яскраво помічалося у перші часи пробування Місії у Греції, дякуючи наклепам російської амбасади і тих численних росіян, що переселились сюди втікаючи від большевиків, а це все люде дуже реакційно настроєні і явні прихильники “єдиної неділимої”, це підозріння нас у большевизмі розвіялось силою подій на Україні і завзятою боротьбою Директорії проти большевиків. І в міру того, як зростали симпатії до нас і нашої справи, упали і далі впадають акції наших супротивників, що компромітуються з усіх боків: і устами [С.] Сазонова та [О.] Брянчанінова, що засіхають на Царгород і гегемонію на всьому Понті¹, і явно-реакційними тенденціями [А.] Денікіна, який дійшов до того, що насильно мобілізував

греків з побережжя Чорного Моря, і, нарешті, нетактовним поведінням багатьох тутешніх “біженців” – росіян, яке доводить їх іноді до карних судових процесів.

У початку Жовтня відношення тутешньої влади до нас змінилось на краще і з того часу наша кореспонденція почала приходити акуратніше і без цензури; потім, на наше прохання, почали приймати нашу кореспонденцію до сусідніх місій і до прес-бюро у Відні; пересилають своїми курерами дуже акуратно; наші телеграми пересилають по казенному (значно нижчому) тарифу і на них, так само, як і на тих, що до нас приходять, ставиться штемпель – офіціальне.

2. У великій мірі поширилось тут здорове освідомлення в Українській справі, дякуючи й Меморандумові покійного Ф. П. Матушевського і чималому числу прихильних для нас статей і інтерв'ю в місцевих газетах. Громадянство побачило, що в нашій завзятої боротьбі проти всіх напасників право і правда на нашім боці.

3. Наш аташе п[ан] [Е.] Глузман, що їздив До Міністерства по гроші і завіз перше справоздання, наладив стосунки з нашим пресовим бюро і з Італійською місією і тепер ми одержуємо телеграфні інформації з бюро і бюлетені з Риму, а це дає нам змогу інформувати місцеву пресу свіжими звістками. До тої поїздки ми були відрізані від усяких зносин і мали звістки дуже запізнени, тільки з французьких, італійських і англійських газет.

Можливість свіжих інформацій ближче зв'язала нашу місію з місцевою пресою, головним чином соціалістичною і незалежною і вона почала більше писати про Українські справи.

ПРИМІТКА. За останніх пару тижнів тих звісток майже нема в газетах тому, що вся місцева преса цілком заповнена “злободневними” справами: миром з Болгарією, процесом роялістичних генералів, змовою проти [Е.] Венізелоса, який мало не рік сидів у Парижі і оце тільки 1 Грудня вернувся. Воно нам подекуди й на-руку, бо за цей останній час наші справи на Україні погіршали (зрада Тарновського, успіхи [А.] Денікіна) і не було-б чим добрим інформувати пресу.

4. П[е]редбачається змога завести прямі торговельні взаємини Греції з Україною, а це найкраще може підігріти і зміцнити симпатії до нас. Де-які видатні комерсанти цікавляться тими зносинами, заводять про це розмови. Отже дуже бажано було-б перейти від розмов до діла; але цьому зустрічаються де-які перешкоди: ми не маємо поки-що власного порта на Чорному Морі; крім того у Константинополі засіла та “морська база” [А.] Денікіна і його агенти, під крилом англійців, чинять найнахабніші бешкети, особливо над українцями, цінічно глузуючи з усяких міжнародних норм. Отже ми майже не маємо змоги безпосередніх зносин з Царгородською і Букарештською Місіями і тільки в ряди-годи, через певну людину, можна переслати туди листа. При такій ситуації трудно й думати про налаження якогось правильно-го товарообміну між Грецією та Україною.

 Все вище згад[а]не показує, що становище української місії у Греції за останніх часів покращало і можна думати, що й далі воно піде на краще, коли тільки військові події не приймуть фатального обороту.

Оце вийшло перше число греко-українського [...]², мабуть чимало послужить до зміцнення взаємних симпатій. Це була давня мрія покійного Ф.П. Матушевського, але не судилося йому побачити переведення її в життя.

Сидячи тут на становищі на-пів визнаної місії ми тим часом завели зносини з тутешнім науковим і літературним світом і ці люде поставились до нас дуже щиро і прихильно. Коли наладилась добра і скоро інформація з пресовим бюро, ми задумали видавати свій бюлетень на зразок Парижських наших. Але наші прихильники-літератори порадили надати йому форму науково-літературного [...]³, що виходив-би 2-3 рази на місяць з невеличким політичним відділом; а це власне тому, що тут наплодилась велика сила політичних що-денних листків (більше 30), готових продавати себе кому і на що вгодно; отже до таких газет довіря нема і читають їх мало. А поважних наукових і літературних органів тут мало і читає їх найінтелігентніша публіка; отже така форма імпозантніша і більше відповідає гарній ідейній справі. Співучасть свою обіцяли найвидатніші тутешні вчені й письменники. До першого числа дав свою статтю про Україну проф. Каролідіс, один з найсильніших в Європі візантологів, почесний член кількох німецьких університетів.

 Оце, з боку пропаганди нашої справи, махітум того, що можна було зробити при сучасних ненормальних умовах. Далі все буде залежати від наших реальних успіхів проти [А.] Денікіна і більшовиків. Грунт для найкращих добросусідських взаємин з Грецією підготовлений: Греція боїться “єдиної неділимої” з її апетитами на Понт і Царгород і має певність, що незалежна Україна не стане їй в цьому ніколи впоперек дороги. Стаття Ф.П. Матушевського про імперіалістичні тенденції Росії на Царгород викликала у всій місцевій пресі цілу бурю; усі газети писали про небезпеку великоруського імперіалізму і про єдиний захист од його в собі незалежної України. Російська амбасада могла відпаріувати ці удари тільки біганням по редакціях і скількома статтями в “рептіліях”, де пережовувалися і перебріхувалися віковічні інсинуації про німецько-українську інтригу.

Але сподіватися від Греції якоїсь реальної підтримки тепер в розумінні визнання української самостійності, не можна, бо одно-що Греція сама по-собі дуже невеличка одиниця в концерті держав-переможців і сама дивиться в руки дужчих за неї держав, а друге-що вона має

занадто багато своїх власних клопотів і на Балканах і в Малій Азії, та й вдома у неї не все гаразд, хоч переміг [Е.] Венізелос і його партія, але роялістив-прихильників Константина і германofilів ще є багато, дарма, що їх судять і сотнями вилають кудись.

 Згадавши про можливість товарообміну з Грецією, треба зазначити, що Греція сама від себе мало продуктів може нам дати: оливу, маслини, цитрини й померанці, коринку, може ще вино з островів, тай годі. Промисловість тут невелика і, хоч за останні роки вона почала швидко розвиватись – але все-ж таки не вдовольнює й половини потреб самої Греції і доводиться грекам ще самим бути ринком для західно-європейської і американської промисловости. Від нас Греція потребує зерна, цукру, соли, скоту й лісу. Маючи під боком Україну [з] її багатствами, Греція за останніх років, з початку світової війни, достає хліб з Канади, цукор з Єгипту, сіль з Тунісу.

Але Греція, сказать-би, торговельною базою захадно-європейської продукції для всього східного побережжя Середземного моря і Балканів. Тут можна дістати все, що хочете, бо в Атенах сидять представники найбільших європейських і американських фірм і синдикатів. Греція могла-б послужити нам своїм флотом, дуже великим, і на цьому заробила б.

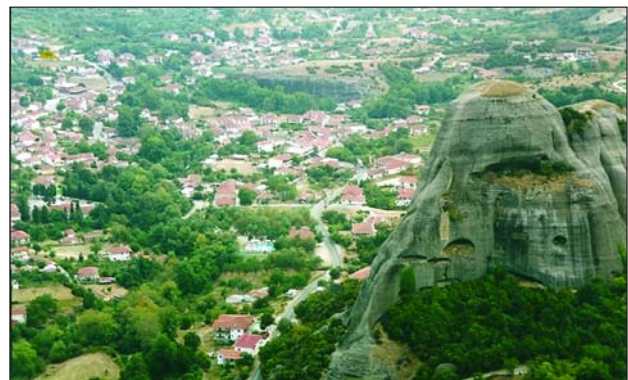
Отже, коли тільки у нас буде свій порт на Чорному морі і препиниться самоволя денікінців у Царгороді (про це може подбала б наша Лондонська Місія), то найблищим нашим завданням треба вважати заведення торговельної палати в Атенах, яка буде мати не менше значіння за Швейцарську, бо Греція значно ближче до Вкраїни і морський фрахт дешевший за залізничний. Крім того торговельна палата мала б ще й те велике значіння, що паралізувала б спекуляцію, зв'язавши продуцента безпосередно з таким сильним покупцем, як наші кооперативи.

З оригіналом згідно:

Секретарь: [Підпис]

ЦДАВО України, ф.3581, оп.3, стр.13, арк.2-7. Машинопис. Засвідчена копія.

У документах збережена граматика та стилістика тогочасної доби.

¹ Понт Евксінський – давньогрецька назва Чорного моря.

² У тексті документа пропуск. Назва часопису не вказана.

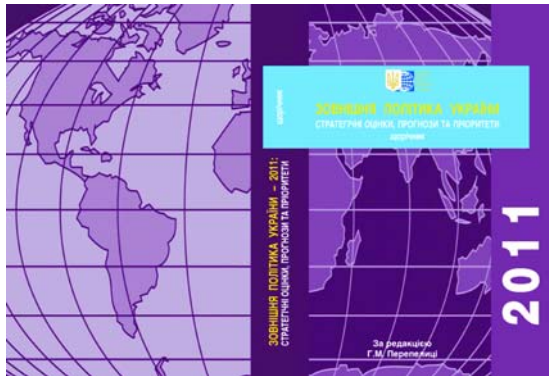
³ У тексті документа пропуск. Назва часопису не вказана.

«Зовнішня політика України – 2011: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети»

Інститут зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС представляє на розсуд читачів шосте, чергове видання щорічника «Зовнішня політика України: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети». Він призначений для широкого кола читачів із вітчизняного дипломатичного корпусу, посольств України за кордоном та іноземних представництв в Україні, міжнародних організацій та аналітичних центрів, а також тих, хто цікавиться сьогоденням і перспективою розвитку зовнішньої політики України.

Мета щорічника – дати комплексний аналіз зовнішньої політики країни, ключових тенденцій, властивих їй упродовж минулого року, та викласти прогнозні сценарії їх розвитку, а також окреслити пріоритетні напрями реалізації зовнішньополітичного курсу. Прогностична цінність такого видання насамперед у тому, що на підставі комплексної оцінки вчорашнього дня є можливість зазирнути в майбутнє, побачити наслідки прийнятих зовнішньополітичних рішень, передбачити майбутні виклики та запропонувати пропозиції для своєчасних упереджувальних заходів.

За своїм змістом щорічник «Зовнішня політика України – 2011: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети» цілком віддзеркалює основні напрями зовнішньої політики. У першому розділі проаналізовано внутрішній і міжнародний контексти зовнішньої політики України, висвітлено роль і місце нашої держави в глобальних світових процесах, а також тенденції, притаманні її зовнішній політиці у 2011 році. У другому розділі досліджено безпековий вимір зовнішньої політики України, визначено глобальні та регіональні загрози, актуальні для національної та міжнародної безпеки. Особливу увагу приділено оцінкам діалогу Україна – НАТО, участі нашої країни в міжнародному режимі контролю над озброєнням. Третій розділ присвячено стратегічним напрямам реалізації зовнішньої політики України. Зокрема, розглянуто питання європейської інтеграції нашої країни, стан політичного діалогу Україна - Росія, наведено характеристики розвитку економічних відносин нашої держави з ЄС та Росією у 2011 році. У заключному, четвертому розділі міститься інформація та системний аналіз двосторонніх відносин України з іншими державами. Ідеться, зокрема, про держави Чорноморського регіону, у якому наша країна має всі

можливості відігравати значну роль. Так, у 2011 р. почала викристалізовуватися нова структура стратегічних пріоритетів України, головним серед яких є забезпечення енергоресурсами, розвиток транспортного потенціалу та підтримання регіональної безпеки. На двосторонньому рівні ці пріоритети вказують на першочергову увагу України до Азербайджану, Туреччини та Грузії. Щодо регіону Близького Сходу, то у 2011 р. найактивніше розвивалося співробітництво з Ізраїлем та Йорданією. Ізраїль може бути альтернативною країною в залученні інвестицій і високих технологій. Йорданія – потенційний привабливий ринок для експорту українського зерна й машинобудівної продукції. Пріоритетність країн регіону Перської затоки зумовлюється, насамперед, великою ємністю ринку сільськогосподарської продукції та озброєнь, а також величезними покладами енергоресурсів. Африканський континент – зона миротворчої діяльності України, ринок озброєнь і реалізації проектів промислового та науково-виробничого спрямування.

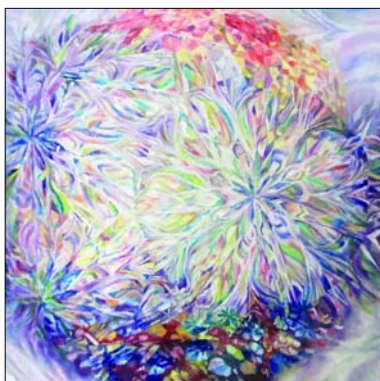
Крім того, у додатку до щорічника вміщено перелік міжнародних багатосторонніх і двосторонніх документів, підписаних Україною впродовж 2011 року.

Оцінюючи ефективність зовнішньої політики України в минулому році, за ре-

зультатами дослідження, доводиться визнавати, що попри значну дипломатичну активність, за підсумками року міжнародне становище нашої країни залишається стратегічно невизначеним, а ресурси та можливості для підтримання навіть нинішнього балансу поступово вичерпуються. Через це інкорпорувати свої інтереси до стратегій провідних сил українській дипломатії стає дуже складно. Провідні сили, у свою чергу, конкурують за вплив на нашу державу, а не за підтримку, намагаючись шляхом тиску змусити її відтворювати бажані моделі співпраці. Однак, незважаючи на таку фактичну концептуальну кризу, у якій 2011 р. опинилася Україна, вона ще має в резерві потенціал для подолання негативних ефектів геополітично проміжного становища та продовження курсу на євроінтеграцію.

Таким чином, щорічник є своєрідним довідником визначальних зовнішньополітичних подій, що подає комплексний аналіз ключових аспектів зовнішньої політики країни. Він поєднує в собі науково-аналітичну частину, спрямовану на проблемно-діалогічне вивчення матеріалів, що суттєво покладається на самостійну пізнавально-пошукову діяльність читачів, та інформативні матеріали. Це дає підстави сподіватися, що видання буде цікавим для дипломатів, науковців, вітчизняних і зарубіжних фахівців із міжнародних відносин та студентів.

Дипломатія Мистецтва

Нещодавно у Нью-Йорку завершилися світове турне «Кодекс світла» унікальної української художниці Галини Москвітної. Стартувавши у вересні 2011 р. у Тель-Авіві, експозиція її світангів була з успіхом представлена у Мілані, Києві, Лондоні. На відкритті виставки в Alexandre Gertsman Contemporary Art Gallery на Бродвеї, яке зібрало чимало представників американського істеблішменту, був присутнім і консул України в Нью-Йорку Богдан Мовчан.

Презентація за кордоном творчості наших талановитих співвітчизників стає доброю традицією вітчизняного дипломатичного представництва, адже це – найприродніший шлях до створення образу нової України та власного гуманітарного позиціонування

у світовому контексті.

«Ви показуєте щось абсолютно нове для Америки, – зазначив у бесіді з дипломатом відомий західний арт-журналіст Девід Маселло. – Якщо раніше про Україну говорили як про батьківщину найвидатніших авангардистів ХХ століття, то сьогодні ви привезли до США

сучасне об'єктивне мистецтво та новий стиль».

Розмірковуючи про новий стиль, Девід має на увазі «латернативний реалізм» – формат живопису, створений Галиною Москвітною, який передбачає роботу зі світлом та внутрішніми енергіями, що візуалізуються світловими потоками. Стосовно об'єктивності мистецтва, то саме внутрішніми кодами живописних образів пояснюється моментальний емоційний відгук у душі глядача.

Dick Nolton, галерист (Manhattan): «Від картин неможливо відірвати погляд. Здається, що вони справді випромінюють світло, яке, огортаючи тіло та розум, проникає в сутність твого «я». Хочеться радіти та сумувати одночасно, не думаючи

ні про що. Це якийсь магнетизм, політ душі, що триває й триває...»

У питаннях позитивації образу особи, компанії, країни емоційний аспект часом може бути більш суттєвим, аніж стовпці цифр фінансових звітів і жорсткість декларативних позицій. Особливо у сучасному світі глобальної конкуренції, де позитивація сприйняття стає реальною цінністю, а відчуття самотності, унікальності здатне стати потужним дипломатичним підґрунтям.

київському клубі «Магнат».

Michael Lubinin, Genesys Telecommunications Laboratories (San Francisco): «Наші перемовини у Києві закінчилися, але я спеціально затримався на день, щоб потрапити на виставку. Для людини сьогоdnішнього часу, яка живе у техногенному суспільстві та має розвинену свідомість, головне – рухатися далі, знайти свій індивідуальний шлях внутрішнього розвитку. Картини вашої художниці допомагають

Консул України в Нью-Йорку Богдан Мовчан та галерист Олександр Герцман (Alexandre Gertsman Contemporary Art Gallery)

В усякому разі, саме цим пояснюють організатори присутність великої кількості іноземних гостей на липневій містерії Галини Москвітної «ЗУСТРІЧ НЕБА І ЗЕМЛІ» в

саме в цьому. Я не зустрічав нічого сильнішого, і це – привід повернутися сюди ще, забрати з собою частину мого духовного коду, створеного в Україні».

Альона СИГАЛОВА

